

T.C.

**RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI**

**ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA RİZE'DE BALIKÇILIK
TURİZMİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice NİŞANCI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Can AKTUNA

RİZE

2025

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Can AKTUNA danışmanlığında, Hatice NİŞANCI tarafından hazırlanan *Alternatif Turizm Kapsamında Rize’de Balıkçılık Turizmi* adlı bu tez çalışması, 16/10/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~ başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Doç. Dr. Emin ARSLAN	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kürşat BAŞKAN	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Can AKTUNA	

ETİK BEYAN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Alternatif Turizm Kapsamında Rize’de Balıkçılık Turizmi” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

16/10/2025

Hatice NİŞANCI

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, sürekli değişen turizm dinamikleri içinde giderek önem kazanan alternatif turizm türlerinden biri olan balıkçılık turizmini, Rize ili özelinde incelemektedir. Çalışma, bölgenin köklü balıkçılık kültürünün, turizmle entegre bir şekilde nasıl değerlendirilebileceğini ve bu potansiyelin önündeki engelleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tez kapsamında elde edilen bulgularla, yerel paydaşlara ve politika yapıcılara sürdürülebilir bir balıkçılık turizmi modeli oluşturulması için somut öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Bu tezin hazırlanma sürecinde bana değerli katkılarını sunan, bilgi ve tecrübeleriyle her zaman yanımda olan kıymetli hocalarıma ve sevdiklerime sonsuz şükranlarımı sunarım. Danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Can AKTUNA'ya, tez konusunun belirlenmesinden metnin son halini almasına kadar geçen süreçte sağladığı değerli rehberlik, akademik destek ve motivasyon için en derin saygılarımla teşekkür ederim.

Ayrıca, çalışmalarım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Gülsün YILDIRIM'a, Doç. Dr. Yusuf KARAKUŞ'a, Doç. Dr. Elif ACUNER'e ve Ardeşen Turizm Fakültesi'nin tüm değerli hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

Bu zorlu süreçte sabır, anlayış ve sonsuz destekleriyle her an yanımda olan biricik eşim Osman NİŞANCI'ya ve hayatıma güç katan abilerim Erol ve Ahmet DİVAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Onların manevi desteği olmadan bu çalışmayı tamamlamam mümkün olmazdı.

Hatice NİŞANCI
RİZE/2025

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
1. ALTERNATİF TURİZM.....	3
1.1. Alternatif Turizm Kavramı ve Tanımı	3
1.2. Alternatif Turizm Türleri.....	5
1.2.1. Uzay Turizmi	5
1.2.2. Hüzün Turizmi.....	6
1.2.3. Savaş Turizmi	8
1.2.4. Yavaş Turizm (Cittaslow)	9
1.2.5. Endüstriyel Miras Turizmi.....	12
1.2.6. Film/Dizi Turizmi (Set Turizmi)	14
1.2.7. Instagram Turizmi	17
1.2.8. Metaverse Turizmi (Sanal Gerçeklik Turizmi).....	19
1.2.9. Kırsal Turizmi.....	21
1.2.10. Çay Turizmi	23
1.2.11. Gastronomi Turizmi.....	27
1.2.12. Av Turizmi	30
1.2.13. Kış Sporları Turizmi	32
1.2.14. Doğa Temelli Turizm.....	33
1.3. Rize İli ve Alternatif Turizm Türleri	35
1.3.1. Termal Turizm	39
1.3.2. Yayla Turizmi	41
1.3.3. Doğa ve Spor Turizmi	42

1.3.4. Doğa Yürüyüşü.....	44
1.3.5. Dağcılık	45
1.3.6. Akarsu Sporları.....	47
1.3.7. Kuş Gözlemciliği.....	48
1.3.8. Doğa Fotoğrafçılığı	51
1.3.9. Kongre Turizmi	54
1.3.10. Mağara Turizmi	55
1.3.11. Kamp ve Karavan Turizmi	57
1.3.12. Bitki ve Hayvan Gözleme Turizmi.....	59
1.3.12. Jip Safari Turizmi	60
1.3.13. Bisiklet Turizmi	62
1.3.14. Heliski Spor Turizmi	63
2. BALIKÇILIK TURİZMİ	66
2.1. Dünyada Balıkçılık Turizmi.....	67
2.2. Türkiye’de Balıkçılık Turizmi.....	72
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Balıkçılık Turizmi Yapılan Ülkelerin Yasal Düzenlemeleri ve Karşılaştırmalar.....	74
2.4. Türk Vatandaşlarının Amatör Balıkçılık Yapmaları İçin Gereken Şartlar.....	79
2.5. Türkiye’de Yabancı Uyruklu Kişilerin Amatör Balıkçılık Faaliyetleri.....	80
2.6. Yabancı Uyruklular İçin Amatör Balıkçılık Belgelendirmesi	81
2.7. Yabancı Turistlerin Amatör Balıkçılık Faaliyetleri	81
2.8. Ticari Amaçlı Amatör Balıkçılık Turizm İşletmeleri Aracılığıyla Avlanma	81
2.9. Genel Kurallar ve Yasal Yükümlülükler	82
2.10. Balıkçılık Turizmi Nedir?	83
2.11. Rize’de Balıkçılık Turizmi	85
2.12. Karadeniz ve Rize’de Avlanan Balık Türleri	87
2.12. Rize Bölgesinde Avcılığın Yasak Olduğu Bölgeler.....	105
3. RİZE’DE BİR ALTERNATİF TURİZM ÇEŞİDİ OLARAK BALIKÇILIK TURİZMİ	107
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	107
3.2. Araştırmanın Kapsamı, Evreni, Örneklem ve Sınırlıkları.....	108
3.3. Araştırmanın Yöntemi	108

3.4. Veri Toplama Tekniği ve Süreci	109
3.5. Bulgular.....	110
3.6. Rize’de Balıkçılık Turizmi Üzerine Rehber, Akademi, Ticaret Odası ve Balıkçıların Görüşleri.....	111
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	116
4.1. Tartışma.....	116
4.2. Sonuç.....	117
KAYNAKÇA.....	119
EKLER.....	148
ETİK KURUL KARARI	153

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Turizm İşletmeciliği
Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi. Can AKTUNA
Hazırlayan : Hatice NİŞANCI
Yıl : 2025
Sayfa Sayısı : 167

ÖZET

ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA RİZE'DE BALIKÇILIK TURİZMİ

Rize, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bir şehirdir ve doğal güzellikleri ile tanınmaktadır. Deniz turizmi, su ürünleri yetiştiriciliği ve balıkçılık gibi faaliyetler, Türkiye ekonomisi için önemli potansiyellere işaret etmektedir. Bu bağlamda, Rize'de balıkçılık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Rize'de balıkçılık turizminin potansiyelini artırmak için yerel halkın ve turistlerin beklentileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, gençlik turizmi potansiyeli incelendiğinde, gençlerin turizm faaliyetlerine olan ilgisi ve beklentileri değerlendirilmelidir. Aynı şekilde, kültür ve turizm arasındaki sinerji, turizm sektöründe büyüme potansiyeli yaratabilir.

Rize'nin doğal güzelliklerinin yanı sıra gastronomi turizmi potansiyeli de değerlendirilmelidir. Bölgede bulunan yerel yemeklerin ve ürünlerin gastronomi turizmi açısından önemi büyüktür. Ayrıca, bölgenin ekoturizm potansiyeli de göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, Rize'de balıkçılık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi, bölgenin turizm çeşitliliğini artırarak ekonomik kalkınmasına katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda, yerel halkın beklentileri, turist profili, gastronomi ve diğer turizm türleriyle entegrasyon gibi faktörlerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Av turizmi, Alternatif turizm, Sürdürülebilir turizm

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Tourism Management

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Can AKTUNA

Author : Hatice NİŞANCI

Year : 2025

Pages : 167

ABSTRACT

FISHING TOURISM IN RİZE WITHIN THE SCOPE OF ALTERNATIVE TOURISM

Rize is a city located in the Black Sea Region of Turkey and is known for its natural beauties. Activities such as marine tourism, aquaculture and fisheries point to important potentials for the Turkish economy. In this context, it is necessary to evaluate the potential of fishing tourism in Rize.

In order to increase the potential of fishing tourism in Rize, the expectations of local people and tourists should also be taken into consideration. For example, when the potential of youth tourism is examined, the interest and expectations of young people in tourism activities should be evaluated. Similarly, the synergy between culture and tourism can create growth potential in the tourism sector.

In addition to Rize's natural beauties, its gastronomy tourism potential should also be evaluated. Local dishes and products in the region are of great importance for gastronomy tourism. In addition, the ecotourism potential of the region should not be ignored.

As a result, evaluating the potential of fishing tourism in Rize can contribute to the economic development of the region by increasing the tourism diversity of the region. In this direction, factors such as the expectations of local people, tourist profile, gastronomy and integration with other tourism types should be examined in detail.

Key Words: Hunting tourism, Alternative tourism, Sustainable tourism

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Küresel su ürünleri üretimi (2022)	69
Tablo 2. Su hayvanı üretimi – yöntemsel dağılım.....	70
Tablo 3. Bölgesel dağılım – su hayvanı üretimi (%).....	70
Tablo 4. Başlıca su ürünleri üretici ülkeleri (toplam su ürünleri üretimi, % oranı)	70
Tablo 5. Uluslararası ticaret – ihracat ve ithalat (hacim bazında)	71
Tablo 6. Su ürünleri ekonomik göstergeleri	71
Tablo 7. Su ürünleri istatistikleri (ton), 2023-2024	73
Tablo 8. Balıkçılık turizmi yapılan ülkelerde yasal düzenlemeler	75
Tablo 9. Türkiye’de balıkçılık turizmine ilişkin yasal boşluklar ve önerilen.....	76
Tablo 10. Yasal düzenlemelerin karşılaştırılması	78
Tablo 11. Rize’de avlanan başlıca balık türleri	105
Tablo 12. Rehberlerin demografik özellikleri	111
Tablo 13. Balıkçıların demografik özellikleri	111
Tablo 14. Üniversite öğretim görevlilerinin demografik özellikleri	112
Tablo 15. Ticaret Odası yetkilisi demografik özellikleri.....	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Küresel su ürünleri üretimi (2022)	73
Şekil 2. Tarım ve Orman Bakanlığı	80
Şekil 3. Tarım ve Orman Bakanlığı	83
Şekil 4. Barbun	88
Şekil 5. Hamsi.....	89
Şekil 6. Kötek balığı	90
Şekil 7. Mezgit.....	91
Şekil 8. Kefal	92
Şekil 9. Çinekop	93
Şekil 10. Kalkan	94
Şekil 11. Kırlangıç	95
Şekil 12. Kofana	96
Şekil 13. Kolyoz	97
Şekil 14. İzmarit	98
Şekil 15. Palamut.....	99
Şekil 16. Tekir.....	100
Şekil 17. Tirsi.....	101
Şekil 18. Torik	102
Şekil 19. Uskumru	103
Şekil 20. Zargana	104

GİRİŞ

Turizm sektörü, son yüzyılda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan en hızlı büyüyen ve sürekli değişen sektörlerden biri olmuştur. Ancak, 20. yüzyılın sonlarından itibaren baskın olan kitle turizmi modeli, çevresel tahribat, kültürel erozyon ve yerel ekonomilere yeterli katkı sağlayamama gibi nedenlerle sorgulanmaya başlamıştır. Bu durum, bireylerin daha bilinçli ve deneyim odaklı hale gelmesiyle, yeni arayışlara ve alternatif turizm kavramının yükselişine yol açmıştır. Turizm, artık sadece bir yerden bir yere gitmekten öte, aynı zamanda bir deneyim arayışı ve kişisel bir keşif süreci olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün de belirttiği gibi, yayla turizmi, doğa yürüyüşü ve rafting gibi farklı alternatif turizm türleri bölgede önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak, bölgenin en köklü geçim kaynaklarından biri olan balıkçılığın, turizmle yeterince bütünleşmemiş olması dikkat çekmektedir.

Bu tezin temel amacı, zorluklara çözüm arayışı ve bölgenin potansiyelini ortaya koymaktır. Çalışmada, Rize ili özelinde balıkçılık turizminin mevcut durumunu ve potansiyelini araştırmayı hedeflemektedir. Bu tez, daha önce bu konuda yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmalardan farklı olarak, konuyu sadece turizm veya balıkçılık perspektifinden değil, aynı zamanda yerel halkın (balıkçıların), kamu kurumlarının ve turizm sektörünün görüşlerini bir araya getiren çok paydaşlı bir yaklaşımla ele almaktadır. Araştırma sonunda elde edilecek bulguların, Rize'de ve benzer coğrafi özelliklere sahip diğer kıyı şehirlerinde sürdürülebilir bir balıkçılık turizmi modelinin oluşturulmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu tezde, araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Tezin ana materyali, Rize'de faaliyet gösteren balıkçılar, turizm sektörü temsilcileri ve akademisyenler ile yapılan görüşme transkriptleridir.

Çalışma, toplam beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan Giriş, tezin amacını, önemini ve kapsamını tanıtmaktadır. İkinci bölüm, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan literatür taramasını içermektedir. Üçüncü bölüm, Yöntem başlığı altında araştırmanın deseni, örnekleme ve veri toplama araçlarını

detaylandırmaktadır. Dördüncü bölüm, görüşmelerden elde edilen Bulguları sunmakta ve son olarak beşinci bölüm, araştırmanın Sonuçlarını ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen Önerileri içermektedir.

1. ALTERNATİF TURİZM

Kitlesele turizm olgusunun yarattığı çevresel ve sosyo-kültürel etkiler bağlamında bir alternatif olarak ortaya çıkan alternatif turizm, sürdürülebilirlik ilkelerini benimseyen ve yerel toplulukların refahını gözetten bir yaklaşım sunar. Gelenekselleşmiş dinlence modellerinin ötesinde, ziyaretçilere özgün deneyimler sunmayı hedefleyen bu turizm biçimi; ekoturizm, kültürel turizm, kırsal turizm ve macera turizmi gibi çeşitli alt dalları bünyesinde barındırır. Alternatif turizm, destinasyonların doğal ve kültürel varlıklarının korunmasına yönelik sorumluluk bilincini artırmanın yanı sıra, yerel ekonomilerin çeşitlenmesine ve güçlenmesine doğrudan katkı sağlayarak, turizm gelirlerinin daha dengeli ve kapsayıcı bir şekilde dağıtılmasına olanak tanır. Bu bağlamda, alternatif turizm hem turistik deneyimin niteliğini yükselten hem de destinasyonların uzun vadeli sürdürülebilirliğine hizmet eden stratejik bir araç olarak değerlendirilmelidir.

1.1. Alternatif Turizm Kavramı ve Tanımı

Cohen (1987), geleneksel turizmden farklı olarak, “daha az yoğun, yerel kültürlerle uyumlu ve çevre dostu aktiviteleri içeren bir turizm” olarak tanımlamışlardır.

Smith (1987), alternatif turizmi genel olarak "küçük ölçekli, yerel topluluklarla daha fazla etkileşimi teşvik eden ve çevresel etkiyi en aza indirmeyi amaçlayan" turizm biçimleri olarak tanımlamıştır. Ona göre, bu tür turizm, büyük oteller ve kalabalık turistik alanlardan ziyade, kültürel ve doğal değerlere odaklanır.

Alternatif turizm kitle turizminden farklı bir içerik sunmaktadır. Turistlerin çevreye olan saygısı, değişimin getireceği gücü, halkla olan bağlarını ifade etmektedir. Turistler, ilk defa görecekleri, başka insanlarla bir araya gelmeyi, onlarla sosyalleşmeyi, spor, dağ, yayla vb. etkinliklerde yeni deneyimleri hissetmeyi ve ormanların verdiği açık havanın keyfini çıkartmayı öngörmektedir (Altınay, 1996: 60).

Butler (1999), sürdürülebilir turizm kavramı üzerinden alternatif turizme değinmiştir. Butler, alternatif turizmi, "destinasyonun kapasite sınırlarını aşmayan, yerel kültüre ve doğal çevreye duyarlı ve genellikle katılımcı bir yaklaşıma sahip"

turizm biçimleri olarak yorumlamıştır. Onun bakış açısına göre, alternatif turizm hem çevresel hem de sosyal açıdan daha sorumlu bir turizm pratiğini ifade eder.

Fennell (2000), özellikle ekoturizm özelinde alternatif turizmi incelemiştir. Alternatif turizm kavramını, "doğal çevrenin korunmasını ve yerel halkın refahını gözetken, düşük etkili ve eğitimsel değeri olan turizm faaliyetleri" olarak açıklamıştır. Fennell, kitle turizminin olumsuz etkilerini azaltmayı hedefleyen her türlü turizm girişimini alternatif olarak görmüştür.

Sharpley ve J. Telfer (2015) gibi yazarlar, alternatif turizmi daha geniş bir perspektiften ele alarak, "kitle turizminin yol açtığı sorunlara yanıt olarak ortaya çıkan, daha yerel, otantik ve deneyimsel niteliklere sahip turizm biçimleri" olarak tanımlamışlardır. Bu yazarlar, alternatif turizmin aynı zamanda yerel ekonomik kalkınmayı destekleme ve yerel toplulukları güçlendirme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamışlardır. Turizm, bilinenin aksine merak gidermek ve öğrenmek için bir yerden başka yere gidilen kültürel amaçlı gezilerdir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005).

Alternatif turizm kavramı, 1970'li yıllarda dünya genelinde kitle turizminin olumsuz etkilerine (çevresel tahribat, kültürel erozyon, ekonomik dengesizlikler gibi) bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, geleneksel "deniz-kum-güneş" temelli turizm anlayışının dışında, daha sürdürülebilir, yerel odaklı ve doğa/kültür dostu bir turizm modeli arayışı başlamıştır. Kavramın tanımına ilişkin ilk sistematik yaklaşımlar, bu dönemde akademik ve politik çevrelerde şekillenmiştir (Albayrak, 2013). İç ve dış turizm bacasız fabrika olarak 2. Dünya savaşından beri ülkelerin önemli gelir kaynaklarını oluşturmuştur. Turizmi geliştirmek, canlandırmak için dünya ülkeleri büyük miktarlarda harcama yapmaktadırlar (Çuhadar, 2019: 1).

Alternatif turizm literatüründe; sürdürülebilirlik, yerel katılım ve turistik çeşitlilik olarak tanımlansa da bir sınırının olmaması, kitle turizmi ile arasındaki farklılıkların sorgulanması tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bazı yazarlar için "sürdürülebilir kalkınma aracı", bazıları için "eleştirilmesi gereken bir illüzyon", kimine göre ise "postmodern tüketim pratiği" dir. Güncel çalışmalara bakıldığında ise; İklim krizi, teknoloji ve toplumsal eşitsizliklerin alternatif turizmde yeniden tanımlandığı da görülmektedir. Sonuç olarak alternatif turizm; sürdürülebilir bir gelecek için sistemsal bir dönüşüm alma riskidir.

1.2. Alternatif Turizm Türleri

Alıştığımız kalabalık tatillerin dışında, daha çok yerel kültüre, doğal güzelliklere ve sürdürülebilirliğe odaklanan seyahat biçimleri olarak ele alınmaktadır. Bu tarz turizm, ziyaretçilere daha özgün deneyimler sunuyor ve aynı zamanda gittiğimiz yerin doğasına ya da insanına zarar vermemeyi amaçlamaktadır. Örneğin, ekoturizmde doğayı korumak esassen, kültür turizmi yerel yaşamı ve tarihi keşfetme fırsatı sunmaktadır. Macera turizmi adrenalin sevenler için harika, gastronomi turizmi ise yeni lezzetler peşinde koşanlar için birebirdir. Bunların dışında sağlık turizmi, kırsal turizm ve inanç turizmi gibi pek çok farklı alternatif türleri vardır.

1.2.1. Uzak Turizmi

Uzak turizmi, bireylerin bilimsel araştırma amacı taşımadan, ticari nedenlerle uzak yolculuğu yapması olarak tanımlanan yeni bir turizm türüdür. Bu alan, başlangıçta devletlerin tekelinde gelişmiş, 21. yüzyılın başlarından itibaren ise özel sektörün öncülüğünde hızla büyümüştür. 2001 yılında Amerikalı iş insanı Dennis Tito, Rus uzay ajansı Roscosmos aracılığıyla Uluslararası Uzay İstasyonu'na çıkarak ilk resmi uzak turisti olmuştur. 2021 yılına gelindiğinde Virgin Galactic, Blue Origin ve SpaceX gibi şirketler, yörünge-altı ve yörünge uçuşları ile uzak turizmini ticari boyuta taşımıştır (Peeters, 2017; Su & Xu, 2024).

Bununla birlikte, uzak turizmi çevresel etkileri bakımından tartışmalı bir alandır. Roket fırlatmalarının atmosfere bıraktığı partikül ve karbon emisyonları, küresel ısınma ve ozon tabakası üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, ticari roket fırlatmalarının orta ve uzun vadede iklim değişikliği üzerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Horne & White, 2024). Bu bağlamda uzak turizminin sürdürülebilirliği, bilimsel araştırmalarla daha fazla değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Ekonomik açıdan bakıldığında, sektörün yüksek yatırım maliyetleri nedeniyle büyük sermayeli şirketler tarafından domine edildiği görülmektedir. Uzak araçlarının tasarımı, üretimi ve fırlatılması yüz milyonlarca doları bulmaktadır. Bu durum, pazara giriş engellerini artırmakta ve sektörde rekabeti sınırlandırmaktadır (Peeters, 2017). Buna rağmen, uluslararası raporlar ve akademik çalışmalar, uzak turizmi pazarının

önümüzdeki yıllarda hızlı bir büyüme göstereceğini ortaya koymaktadır (Su & Xu, 2024).

Hukuki açıdan ise uzay turizmi henüz tam anlamıyla düzenlenmiş değildir. Birleşmiş Milletler'in 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması ticari uzay faaliyetleri için yetersiz kalmakta; bu nedenle güvenlik, sorumluluk ve çevresel riskler bağlamında uluslararası hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Jakhu & Pelton, 2025).

Türkiye özelinde yapılan akademik araştırmalar, ülkenin bu alanda henüz başlangıç aşamasında olduğunu göstermektedir. Kiper ve Batman (2023), Türkiye'de uzay turizminin risk faktörlerini analiz ederek sektörel ve stratejik engelleri ortaya koymuşlardır. Güneş (2022), kavramsal bir çalışma ile uzay turizminin Türkiye'de yeterince bilinmediğini ve farkındalığın artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bayram (2022), vatandaşların uzay turizmine ilişkin algılarını incelediği araştırmada teknolojik kapasite ve ekonomik boyutların algıyı şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Gürçağlar ve Yıldırım (2024) ise uzay turizminin potansiyel ve risklerini sürdürülebilirlik çerçevesinde ele almışlardır. Bu çalışmalar, Türkiye'de uzay turizmine ilişkin akademik ilginin giderek arttığını göstermektedir.

Uzay turizmi ekonomik, çevresel, hukuki ve etik boyutlarıyla çok katmanlı bir olgu niteliği taşımaktadır. Türkiye'de bu konuda yapılan sınırlı sayıda çalışma, gelecekte hem akademik hem de sektörel düzeyde daha geniş çaplı araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

1.2.2. Hüzün Turizmi

Hüzün turizmi, akademik literatürde "dark tourism" olarak da bilinen, bireylerin tarihsel süreçte yaşanmış trajik, acı veren veya ölümle özdeşleşen olayların gerçekleştiği mekanları ziyaret etme pratiklerini içeren kompleks bir olgudur. Bu özel turizm alanı, geleneksel eğlence veya dinlence temelli turizm anlayışının ötesine geçerek, ziyaretçilere geçmişle yüzleşme, yaşanan olayların derinliğini kavrama ve kolektif hafızayı canlı tutma imkânı sunmaktadır. Soykırım anıtlarından savaş alanlarına, doğal afet bölgelerinden eski hapisanelere kadar geniş bir yelpazeyi barındıran hüzün turizmi destinasyonları, insanlığın ortak belleğinde yer eden önemli anıları anma ve bunlardan ders çıkarma gibi hayati işlevler üstlenmektedir. Bu çerçevede, hüzün turizmi, salt ticari bir faaliyet olmanın ötesinde, kültürel, sosyal,

etik ve psikolojik boyutları bünyesinde barındıran, çok katmanlı ve multidisipliner bir inceleme alanı olarak öne çıkmaktadır.

Foley ve Lennon (1996), hüznün turizminin ilk akademik tanımlarını sunmuşlardır. Yazarlar, kavramın yeni olduğunu vurgulamışlar, "ölüm, felaket ve vahşet bölgelerine ziyaretçileri çeken morbid (rahatsız edici, üzücü veya rahatsız edici, hastalık, ölüm veya can çekişme) insan davranışının bir özelliği olduğunu, ancak ticarileşmesinin ve kurumsallaşmasının daha çağdaş fenomenler olduğunu" belirtmişlerdir.

Stone, 2006, ziyaretçilerin kişisel empati arayışından tarihsel öğrenmeye, nostaljiden yas tutma ihtiyacına, hatta bazı durumlarda merak veya heyecan arayışına kadar çeşitli motivasyonlar olarak tanımlamıştır.

Duygusal tepkilerin, "kişisel yansıma ve duygusal katılımın esas olduğu benzersiz bir 'dönüştürücü turizm' biçimine katkıda bulunduğunu" ifade etmektedirler (Kaur & Sharma, 2022, s. 45).

Smith ve Stone (2019) "Çağdaş hüznün turizmi çalışmalarının, trajediyi metalaştırmanın doğasında var olan etik ikilemlerle giderek daha fazla boğuştuğunu" belirtmişlerdir. Ayrıca, "otantik anma, eğitimsel amaçlar ve ticari sömürü arasındaki gerilimin hem uygulayıcılar hem de akademisyenler için merkezi bir endişe kaynağı olmaya devam ettiğini" vurgulamışlardır.

Hüznün turizmi destinasyonları, geçmişin trajik olaylarının unutulmamasını sağlayarak, onları gelecek nesillere aktarmak ve insanlığın ortak derslerini çıkarması adına önemli platformlar sunmaya devam edecektir. Ancak bu sürecin yönetiminde, ticari kaygıların anma ve eğitimin önüne geçmemesi gerektiği ve bu mekanların taşıdığı tarihsel ve duygusal hassasiyetin her zaman öncelikli olarak değerlendirilmesi gerektiği temel bir ilke olarak benimsenmelidir.

Savaş turizmi, çatışma alanlarını, anıtları, müzeleri ve savaşla ilişkili diğer mekânları ziyaret etmeyi içeren niş bir turizm türüdür. Bu alan, özellikle 20. ve 21. yüzyıllarda yaşanan küresel çatışmaların ardından akademik ilgi odağı haline gelmiştir. Stone (2006), karanlık turizm (dark tourism) kavramı altında, ölüm, trajedi ve acı olayların yaşandığı yerlere yapılan ziyaretleri ele alırken, savaş turizmini bu geniş şemsiyenin önemli bir alt dalı olarak konumlandırır. Bu tür ziyaretler, genellikle savaşların etkilerini anlamak, geçmişi anmak ve bireysel veya kolektif hafızayı canlı

tutmak gibi derin motivasyonlara dayanır. Foley ve Lennon (1996), bu motivasyonların yalnızca tarihsel merakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda empati kurma, yas tutma ve insanlığın trajik deneyimlerinden ders çıkarma arzusunu da içerdiğini vurgular.

1.2.3. Savaş Turizmi

Savaş turizmine katılanların motivasyonları çeşitlilik gösterir. Dann (1977)'in turizm motivasyonları üzerine yaptığı çalışmalarda belirttiği gibi, bireylerin bu tür alanlara yönelmesinde eğitimsel amaçlar, kişisel bağlantılar (örneğin, aile üyelerinin savaştığı yerleri ziyaret etme), hatta bir miktar macera arayışı bile etkili olabilir. Ancak, Seaton (1996), savaş turizmini "ölüm turizmi" (thanatourism) olarak tanımlarken, bu ziyaretlerin temelinde ölümle yüzleşme, hayatta kalma ve insanlık durumunu sorgulama gibi psikolojik ve felsefi arayışların yattığını savunur. Özellikle Walter (1993), modern toplumların ölümden uzaklaşma eğilimine karşın, savaş alanlarının ve anıtlarının bir tür "ölümle yüzleşme ritüeli" sunduğunu ve bu yolla toplumsal hafızanın yeniden inşa edildiğini belirtir. Bu bağlamda, Çanakkale Savaşları'nın yaşandığı Gelibolu Yarımadası veya Normandiya Çıkarması plajları gibi yerler, hem tarihsel birer ders niteliği taşır hem de ziyaretçilere bireysel ve kolektif acıyla yüzleşme fırsatı sunar.

Savaş turizmi, beraberinde önemli etik tartışmaları da getirir. Sharpley (2009), özellikle aktif veya yakın zamanda çatışma yaşamış bölgelerde savaş turizminin "acıların metalaştırılması" riskini taşıdığını ve bu durumun yerel halkın hassasiyetlerini göz ardı edebileceğini ileri sürer. Bu endişe, Light (2007)'in postkomünist Doğu Avrupa'da karanlık turizm üzerine yaptığı çalışmalarda da yankı bulur; buralarda eski hapishanelerin veya anıtların ticarileşmesi, geçmişin travmalarının sömürülmesi olarak algılanabilmektedir. Ayrıca, güvenlik riskleri ve ziyaretçilerin "felaket turisti" olarak algılanma potansiyeli de bu alandaki etik ikilemleri derinleştirir. Ancak, Farmaki (2013) gibi araştırmacılar, doğru planlandığında savaş turizminin ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabileceğini ve çatışma sonrası bölgelerde barışın inşasına yardımcı olabilecek bir araç olabileceğini savunur. Bu nedenle, savaş turizminin geliştirilmesi ve yönetilmesinde, yerel

toplulukların katılımı, eğitimsel boyutun vurgulanması ve etik sorumlulukların ön planda tutulması büyük önem taşır.

Savaş turizmi, çatışma alanlarını, anıtları, müzeleri ve savaşla ilişkili diğer mekânları ziyaret etmeyi içeren niş bir turizm türüdür. Bu alan, özellikle 20. ve 21. yüzyıllarda yaşanan küresel çatışmaların ardından akademik ilgi odağı haline gelmiştir. Stone (2006), karanlık turizm (dark tourism) kavramı altında, ölüm, trajedi ve acı olayların yaşandığı yerlere yapılan ziyaretleri ele alırken, savaş turizmini bu geniş şemsiyenin önemli bir alt dalı olarak konumlandırır. Bu tür ziyaretler, genellikle savaşların etkilerini anlamak, geçmişi anmak ve bireysel veya kolektif hafızayı canlı tutmak gibi derin motivasyonlara dayanır. Foley ve Lennon (1996), bu motivasyonların yalnızca tarihsel merakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda empati kurma, yas tutma ve insanlığın trajik deneyimlerinden ders çıkarma arzusunu da içerdiğini vurgular.

1.2.4. Yavaş Turizm (Cittaslow)

1999 yılında İtalya'da başlayan Cittaslow (Sakin Şehir) hareketi, küreselleşmenin getirdiği homojenleşmeye karşı yerel kimlik, kültürel özgünlük ve yaşam kalitesini korumayı amaçlayan uluslararası bir girişimdir. Bu hareket, çevre politikalarından altyapıya, yerel gastronominin desteklenmesinden sosyal uyuma kadar pek çok kriteri karşılayan kentlerin bir araya gelmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda yavaş turizm (slow tourism), Cittaslow kentlerinin sunduğu, deneyim odaklı ve yerel kültüre duyarlı bir turizm biçimi olarak öne çıkmaktadır (Serdane et al., 2020). Türkiye'deki Halfeti üzerine yapılan bir çalışma, bu tür turizmde "öz yansıma, merak ve kültürel bilgi" gibi motivasyonların öne çıktığını, doğal ve tarihi unsurların ise çekim faktörleri olduğunu göstermiştir (Kodaş & Özçelik, 2022). Bu turizm biçiminde dürüstlük (authenticity) ve mekanla kurulan duygusal bağın (place attachment) ziyaretçi niyetini önemli ölçüde etkilediği de ampirik çalışmalarla ortaya konmuştur (Dağ, Çavuşoğlu & Demirağ, 2022).

Yavaş turizm, kitle turizmine alternatif olarak, deneyim odaklı, yerel kültüre ve çevreye duyarlı bir turizm biçimidir. Ziyaretçiler yerel tarih, mutfak ve doğa ile etkileşime girerken "sakin bir düşünce yapısı" benimserler ve aceleciliği reddederler (Serdane et al., 2020).

Türkiye'de Halfeti üzerine yapılan nitel bir çalışmada, bu tür turizmde “öz yansıma, merak ve kültürel bilgi” gibi itici motivasyonların öne çıktığı, çekici faktörlerin ise doğa, tarih, mimari ve gastronomi olduğu tespit edilmiştir (Kodaş & Özçelik, 2022). Yavaş turizmin davranışsal niyete etkisine yönelik ampirik bir çalışma, dürüstlük (authenticity) ve mekanla duygusal bağın (place attachment) ziyaretçi niyetini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir (Dağ, Çavuşoğlu & Demirağ, 2022).

Türkiye, "Cittaslow" yani "Sakin Şehir" hareketine 2009 yılında İzmir'in Seferihisar ilçesinin öncülüğünde katılarak bu uluslararası ağın bir parçası olmuştur. Bu tarihten itibaren Türkiye genelinde bu harekete dâhil olan yerleşim birimlerinin sayısı düzenli bir artış göstermiştir. Cittaslow yaklaşımı, küreselleşmenin beraberinde getirdiği tekdüzeleştirme baskısına karşılık, yerel kimliğin, doğal çevrenin, kültürel mirasın ve geleneksel yaşam biçimlerinin korunmasını temel almaktadır. Türkiye'de bu şehirler, yavaş turizmin en somut örneklerini temsil etmekte; ziyaretçilere özgün, sürdürülebilir ve dinginlik odaklı deneyimler sunarak alternatif bir destinasyon anlayışı ortaya koymaktadır (Yılmaz & Aktaş, 2021).

Cittaslow hareketinin belirleyici ölçütleri, yalnızca şehirlerin sakinliği ile sınırlı değildir. Aksine, çevresel sürdürülebilirlikten yerel üreticilerin desteklenmesine, geleneksel el sanatlarının korunmasından altyapı kalitesine, misafirperverlikten sosyal uyuma kadar çok boyutlu kriterleri kapsamaktadır. Bu bütüncül yaklaşım, Cittaslow üyesi kentleri yalnızca turistik mekânlar olmaktan çıkararak, yüksek yaşam kalitesine sahip yerleşim alanları haline getirmektedir. Türkiye'de bu kentlerin coğrafi dağılımı ise ülkenin sahip olduğu kültürel ve doğal çeşitliliği yansıtır niteliktedir. Ege'nin zeytinliklerinden Karadeniz'in yaylalarına, İç Anadolu'nun tarihi köylerinden Güneydoğu Anadolu'nun kadim yerleşimlerine uzanan geniş bir yelpazede, Cittaslow kriterlerini karşılayan kentler yer almaktadır (Demirtaş & Eren, 2023).

Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde yer alan sakin şehirler, genel olarak denizle bütünleşik yaşam tarzları, ılıman iklim koşulları ve tarımsal üretim gelenekleriyle dikkat çekmektedir. Türkiye'nin ilk sakin şehri olan Seferihisar (İzmir), mandalina bahçeleri, organik pazarları ve Sığacık Mahallesi ile bu anlayışın sembollerindendir. Akyaka (Muğla), Gökova Körfezi'nin eşsiz doğal güzellikleri ve özgün mimarisiyle

ekoturizm ve su sporlarına uygun bir destinasyon sunmaktadır. Gökçeada (Çanakkale), dünyanın ilk sakin adası unvanı ile çok kültürlü yapısı ve doğal koylarıyla dikkat çeker. Ayrıca Köyceğiz (Muğla) ve Finike (Antalya), narenciye üretimi ve tarihi kalıntılarıyla yavaş turizme katkı sunan diğer önemli örneklerdir (Can & Ercoşkun, 2022). Bu bölgeye sonradan dahil olan Foça (İzmir) taş evleri, dar sokakları ve balıkçı atmosferiyle, Yenipazar (Aydın) ise geleneksel Aydın kültürünü koruyan yapısıyla Cittaslow felsefesini temsil etmektedir (Pegasus, 2024). Akdeniz Bölgesi'nde ise Eğirdir (Isparta) ve Yalvaç (Isparta), Eğirdir Gölü'nün doğal güzellikleri ve tarihi dokularıyla sakin şehirler ağına katılmıştır (Ayhan, 2024).

Marmara ve Karadeniz Bölgeleri, yeşil dokuları, geleneksel mimari yapıları ve tarihi geçmişleri ile öne çıkan sakin şehirlere ev sahipliği yapmaktadır. Trakya'nın ilk sakin şehri Vize (Kırklareli), doğayla iç içe bir kaçış noktası sunarken, Taraklı (Sakarya) ve Göynük (Bolu) Osmanlı dönemi sivil mimarisinin özgün örnekleri ile kültürel sürekliliği barındırır. Karadeniz sahilinde yer alan Şavşat (Artvin), el değmemiş yaylaları ve otantik yaşam tarzı ile öne çıkarken, Perşembe (Ordu) ve Gerze (Sinop), kıyı kasabası karakterlerini koruyan ve yavaş yaşamı teşvik eden yerleşimlerdir (Çetin & Özgen, 2020). Bu bölgelere eklenen Mudurnu (Bolu), tarihi konakları ve Osmanlı sivil mimarisiyle dikkat çekerken, İznik (Bursa) tarihi ve kültürel mirası, Şarköy (Tekirdağ) ise bağcılık kültürü ve huzurlu kıyı yaşamıyla Cittaslow ağına dahil olmuştur (Ayhan, 2024).

İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki sakin şehirler, zengin tarihsel geçmişi, geleneksel üretim biçimleri ve doğal oluşumlarıyla dikkat çekmektedir. Ahlat (Bitlis), Selçuklu mirası olan mezarlıkları ve Nemrut Krater Gölü gibi doğal zenginlikleriyle öne çıkmaktadır. Güdül (Ankara), başkente yakınlığına rağmen kırsal ve sakin atmosferini koruyarak farklı bir alternatif sunmaktadır. Halfeti (Şanlıurfa), baraj sularının etkisiyle değişen coğrafyasında mistik bir atmosfer barındırmakta, "Saklı Cennet" olarak nitelendirilmektedir. Kemaliye (Erzincan) ve Arapgir (Malatya) ilçeleri ise dağlık yapıları, geleneksel kültürleri ve bölgesel mutfakları ile Cittaslow kimliğini yansıtan merkezlerdir (Kılıç & Şimşek, 2024). Bu bölgelerdeki sakin şehirler arasına Uzundere (Erzurum), Çoruh Nehri Vadisi'ndeki el değmemiş doğası ve biyoçeşitliliğiyle katılmıştır (Çetinkaya, Serçeoğlu & Uzan, 2018).

Bu şehirlerin ortak noktası, modern yaşamın hızı ve baskısı karşısında alternatif bir yaşam ve turizm anlayışı sunmalarıdır. Cittaslow ağına dahil olan kentler, yerel halkın sürece katılımını destekleyerek yalnızca turistik bir cazibe merkezi olmanın ötesine geçmekte; doğal kaynakların korunmasına, yerel ekonomilerin desteklenmesine ve kültürel mirasın yaşatılmasına doğrudan katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Cittaslow hareketi içindeki varlığı, ülkenin sahip olduğu kültürel ve doğal çeşitliliğin dünyaya tanıtılmasına yönelik etkili bir strateji niteliği de taşımaktadır (Erdoğan & Genç, 2021).

1.2.5. Endüstriyel Miras Turizmi

Endüstriyel Miras turizmi, sanayi devriminin fiziksel ve kültürel mirasını keşfetmeye yönelik bir yaklaşımla, ziyaretçilere geçmişin üretim teknolojileri ve emek süreçleri hakkında doğrudan bilgi edinme olanağı sunan özgün bir turizm türüdür. Bu alan, terk edilmiş maden ocaklarından tarihi fabrikalara, enerji santrallerinden demiryolu müzelerine kadar geniş bir mekânsal çeşitliliğe sahiptir. Ziyaretçilerin hem endüstriyel geçmişi hem de günümüz üretim kültürünü deneyimleyebildiği bu destinasyonlar, aynı zamanda toplumsal ve kültürel belleğin korunmasına da katkı sağlar. Avrupa'daki eski kömür madenlerinin müzeye dönüştürülmesi ya da çelik fabrikalarının kültür ve sanat merkezlerine evrilmesi gibi örnekler, endüstriyel mirasın turizm aracılığıyla yeniden işlevselleştirilmesinde başarılı uygulamalara işaret etmektedir (Demir, 2022). Endüstriyel Miras turizmi, farklı alt kategorilere ayrılarak geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu kategoriler arasında "üretim turizmi" (örneğin bir çikolata fabrikası veya otomobil üretim hattının ziyareti), "teknik turizm" (mühendislik harikası köprüler veya barajlar), "endüstriyel miras turizmi" (terk edilmiş fabrika binaları, madenler, demiryolu müzeleri) ve hatta "zanaat turizmi" (geleneksel atölyelerin ziyareti) yer alabilir (Brown & White, 2024).

Endüstriyel Miras Turizmi, ziyaretçilere üretim sürecini yakından gözlemleme, bir fabrikanın tarihini öğrenme veya madenlerin derinliklerine inme gibi eşsiz deneyimler sunar. Örneğin Avrupa'da birçok eski kömür madeni, UNESCO Dünya Mirası listesine dahil edilerek önemli bir turistik cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu alanlar sadece müze işlevi görmekle kalmayıp, aynı zamanda sanat galerisi, konser mekânı veya eğitim merkezi gibi farklı fonksiyonlarla sosyal ve

kültürel yaşama entegre olmuşlardır. Böylece endüstriyel miras, geçmişin yalnızca bir kalıntısı olmaktan çıkarak, geleceğin kültürel ve ekonomik potansiyelini de taşımaktadır (Demir, 2022). Bu çeşitlilik, farklı ilgi alanlarına sahip turist gruplarını çekme konusunda önemli avantajlar sağlar. Özellikle endüstriyel miras turizmi, geçmişin zorlu çalışma koşulları, sosyal dönüşümler ve teknolojik gelişmeler hakkında ziyaretçilere detaylı bilgi aktararak eğitici bir rol üstlenmektedir. Bu alanların dönüşümü ve pazarlanması genellikle yerel yönetimler, kültürel miras kurumları ve özel sektörün ortak çalışmasıyla gerçekleşir (Yıldırım & Kaya, 2023). Bu turizm biçimi, yalnızca tarihî bir geçmişe ışık tutmakla kalmamakta, aynı zamanda teknolojik ilerleme, sanayi üretimi ve emek tarihine yönelik farkındalığı da artırmaktadır. Ziyaretçiler, örneğin bir tekstil fabrikasında pamuğun ipliğe, ipliğin ise kumaşa dönüşüm sürecini adım adım izleyerek hem üretim süreçlerinin karmaşıklığını gözlemlemekte hem de mühendislik becerilerine dair somut örneklerle karşılaşmaktadır. Bu deneyimler, genç bireyler açısından mesleki yönelim ve kariyer planlaması noktasında ilham kaynağı olurken, sanayi kültürünün aktarımı ve korunmasına da önemli katkılar sunmaktadır (Demir, 2022).

Türkiye ise sahip olduğu zengin endüstriyel mirasla bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan demirçelik fabrikaları, tekstil atölyeleri, maden ocakları, enerji santralleri ve demiryolu sistemleri, keşfedilmeyi bekleyen kıymetli kaynaklardır. Örneğin, Zonguldak'taki kömür madenleri, Karabük'teki demir-çelik tesisleri, İstanbul'daki eski fabrika binalarının (Santral İstanbul gibi kültür merkezlerine dönüştürülmüş olanlar) ve Bursa'daki tekstil müzelerinin bu potansiyelin somut örnekleri olduğu söylenebilir (Çelik & Yılmaz, 2023). Bu örneklerle, Rize'deki çay üretim süreçlerine dayalı turistik ziyaretler de eklenebilir. Ziyaretçilerin çay bahçelerinden fabrikalara uzanan üretim zincirini adım adım gözlemleyebildiği bu deneyimlerde, çayın toplanmasından işlenmesine, kurutulmasından paketlenmesine kadar tüm aşamalar yerinde izlenebilmektedir. Çay fabrikalarının turizme açılması, çay müzeleri ve tadım atölyeleriyle desteklenmesi, hem yöresel üretim kültürünün tanıtımına katkı sağlamakta hem de endüstriyel mirasın yerel kalkınmayla bütünleştirilmesine imkân tanımaktadır (Demir, 2022). Bu gibi örnekler, yalnızca ekonomik getirilerle sınırlı

kalmayıp, aynı zamanda kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına katkı sağlayarak kentsel dönüşüm süreçlerini de destekleyici nitelik taşımaktadır.

Gelecek perspektifinden değerlendirildiğinde, endüstriyel turizm dijital teknolojilerin de yardımıyla daha zengin bir deneyime dönüşecektir. Sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları, ziyaretçilerin geçmişin endüstriyel ortamlarını daha interaktif ve etkileşimli biçimde deneyimlemelerine olanak tanıyabilir. Örneğin, sanal turlar sayesinde eski bir maden tüneline dolaşmak ya da tarihi makinelerin çalışma prensiplerini simülasyonlarla öğrenmek mümkün olabilir. Bu teknolojiler, fiziksel erişimin zor veya riskli olduğu bölgelerin sanal ortamda keşfedilmesini de mümkün kılarak endüstriyel turizme yeni bir boyut kazandıracaktır (Lee & Kim, 2024).

Endüstriyel Miras turizmi, sanayi devriminin ve endüstriyel mirasın günümüzde sürdürülebilir bir biçimde yaşatılması için önemli bir araçtır. Hem teknolojik gelişmeleri hem de toplumsal ve ekonomik dönüşümleri ziyaretçilere sunarak, geçmişle bugün arasında anlamlı bir köprü kurar. Kültürel mirasın korunması, yerel ekonomilerin canlanması ve eğitim amaçlı değerlerin aktarılması açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır.

1.2.6. Film/Dizi Turizmi (Set Turizmi)

Film ve dizi turizmi, popüler kültürün ve küresel medya tüketiminin yükselişiyle birlikte son yıllarda hızla büyüyen ve akademik literatürde giderek daha fazla ilgi gören bir turizm türüdür. Bu turizm biçimi, izleyicilerin sevdikleri filmlerin, televizyon dizilerinin veya diğer görsel-işitsel yapımların çekildiği gerçek mekanları, setleri veya stüdyoları ziyaret etme arayışıyla tanımlanır (Connell & Gibson, 2017). Bu olgu, sadece bir eğlence arayışı olmaktan öteye geçerek, destinasyon pazarlaması, yerel ekonomik kalkınma ve kültürel etkileşim açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Literatürde, bu alanın akademik incelemesinin kökenleri, özellikle 1990'lı yılların sonlarına doğru Jamie C. M. Bell'in film endüstrisinin turizm üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalarıyla atılmıştır. Bell'in 1997 tarihli "Film and Television Locations as Tourist Attractions" (Film ve Televizyon Mekanları Turistik Cazibe Merkezleri Olarak) başlıklı makalesi, bu konunun akademik alandaki ilk önemli çalışmalarından biri olarak kabul edilmektedir (Bell, 1997).

Film ve dizi turizmi, destinasyonlar için güçlü bir tanıtım aracı olarak işlev görmektedir. Bir yapımın küresel çapta popülerlik kazanması, çekim mekanlarını da uluslararası alanda tanınır hale getirmekte ve turist akışını doğrudan etkilemektedir. Örneğin, Yeni Zelanda'nın "Yüzüklerin Efendisi" ve "Hobbit" serileri sayesinde uluslararası bir turizm destinasyonu haline gelmesi veya İrlanda'nın "Game of Thrones" dizisiyle elde ettiği tanıtım, bu etkinin en belirgin örneklerindendir (Kim & Wang, 2022). Bu tür medya içerikleri, potansiyel turistlerin zihninde destinasyonla ilgili güçlü imgeler ve duygusal bağlar oluşturarak, seyahat motivasyonlarını artırmaktadır. Ayrıca, yapım ekiplerinin harcamaları ve prodüksiyon sırasında yerel tedarikçilerden alınan hizmetler de destinasyon ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır (Çelik & Kaya, 2024).

Film/dizi turizmine katılan bireylerin motivasyonları oldukça çeşitlidir ve genellikle psikolojik, kültürel ve sosyal faktörlerle ilişkilidir. Temel motivasyonlardan biri, izleyicilerin kurgusal dünyaya duydukları hayranlık ve bu dünyanın gerçek hayattaki izlerini takip etme arzusudur (Hudson & Ritchie, 2006). Ziyaretçiler, sevdikleri karakterlerin ayak bastığı topraklara basarak, kendilerini o hikâyenin bir parçası gibi hissetme, ekran görüntülerindeki sahneleri yeniden canlandırma ve "setin büyüsunü" deneyimleme arayışındadırlar (Connell, 2012). Bu durum, aynı zamanda bir tür "hac" veya "tapınma" deneyimi olarak da yorumlanabilir; çünkü hayranlar, yapımın çekildiği mekanlarda bir nevi kutsallık veya özdeşleşme hissederler (Busby & O’Gorman, 2014).

Deneyimsel açıdan bakıldığında, film/dizi turizmi sadece mekanları görmekle sınırlı kalmayıp, çeşitli etkileşimli unsurları da içerebilir. Bunlar arasında kostüm giyme, sahne canlandırma, set tasarımı atölyelerine katılma, temalı restoranlarda yemek yeme veya film yapım sürecini anlatan stüdyo turlarına katılma gibi aktiviteler yer alabilir (Ryan & Hall, 2019). Özellikle son yıllarda, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) teknolojilerinin kullanımı, film/dizi turizmi deneyimini daha da zenginleştirmektedir. Ziyaretçiler, AR uygulamaları aracılığıyla favori karakterlerini gerçek mekânda görme veya VR gözlükleriyle bir sahnenin içine girme fırsatı bulabilmektedir (Akıncı, 2024). Bu teknolojik entegrasyonlar, deneyimin sürükleyiciliğini artırarak turistlerin daha derin bir bağ kurmasını sağlamaktadır.

Film/dizi turizminin popülaritesinin artması, destinasyonlar için bazı yönetimsel zorlukları da beraberinde getirmektedir. Aşırı turizm, bazı popüler çekim mekanlarında çevresel bozulmaya, yerel halkın rahatsız olmasına ve altyapı yetersizliklerine yol açabilir (Sohn & Kim, 2020). Bu nedenle, sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde ziyaretçi akışını yönetmek, yerel toplulukların katılımını sağlamak ve olası olumsuz etkileri minimize etmek kritik önem taşımaktadır. Destinasyon pazarlamasında, sadece "ünlü" mekanları değil, aynı zamanda bölgenin genel kültürel ve doğal zenginliklerini de vurgulayan bütünsel yaklaşımlar benimsenmelidir (Çelik & Kaya, 2024).

Gelecek perspektifinde, film/dizi turizmi hem geleneksel hem de dijital platformlarda büyümeye devam edecektir. Streaming platformlarının artmasıyla birlikte üretilen içerik miktarının artması, yeni çekim mekanlarının keşfedilmesini ve yeni turizm rotalarının oluşmasını sağlayacaktır. Ayrıca, "dark tourism" (kara turizm) ile film/dizi turizminin kesiştiği, savaş filmlerinin çekildiği tarihi alanların ziyareti gibi alt türler de gelişebilir. Gelişen teknolojiler, kişiselleştirilmiş film temalı deneyimlerin sunulmasına olanak tanırken, destinasyon yönetimleri de bu dinamik alandaki fırsatları ve zorlukları daha etkin bir şekilde yönetmek için yenilikçi stratejiler geliştirmeye devam edecektir. Özellikle yerel yönetimlerin ve turizm paydaşlarının iş birliğiyle, film/dizi turizmi, sürdürülebilir bir kalkınma aracı olarak potansiyelini tam anlamıyla ortaya koyabilir (Erdem & Gündüz, 2023).

Rize'nin film ve dizi turizmi potansiyeli, yerel kültürü ve doğal güzellikleri öne çıkaran yapımlar sayesinde artmaktadır. Yönetmenliğini Hakan Doğan'ın yaptığı ve başrollerini Erkan Can, Ali Atay ve Ayşen Gruda'nın paylaştığı "Vay Arkadaş" (2010) filmi, Rize'nin çeşitli bölgelerinde çekilerek yöresel kültürü ve Karadeniz'in mizahi unsurlarını geniş kitlelere ulaştırmıştır. Bu tür yapımlar, destinasyonun medyada görünürlüğünü artırarak turistlerin seyahat kararlarını etkileyebilir (Özgen & Çelik, 2012). Yönetmenliğini Mehmet Ünlü'nün üstlendiği, Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde çekilen "Bizim Köyün Şarkısı" (2018) filmi de yöresel müziği ve otantik yaşamı beyaz perdeye taşıyarak sinema hayranları için potansiyel bir ziyaret noktası yaratmıştır (Tunalı & Şahin, 2019). Bunun yanı sıra, TRT1'de yayımlanan "Kalk Gidelim" (2017/2020) dizisi de Rize'nin Fındıklı ilçesinde geçmesiyle bölgenin tanıtımına önemli katkılar sağlamıştır. Uzun soluklu diziler, izleyicilerde çekim

mekanlarına karşı duygusal bir bağ ve aşinalık oluşturarak turizm hareketliliğini artırabilir (Şahin, 2021). Ayrıca, başrollerini Demet Akbağ ve Erdal Özyağcılar'ın paylaştığı ve Rize'nin Çamlıhemşin ilçesindeki Şenyuva Köyü'nde çekilen "Sevdaluk" (2013-2014) dizisi de bölge turizmini canlandıran önemli bir yapımdır. Özge GÜDÜ Demirebulat ve arkadaşlarının 2015 yılında bu dizi üzerine yaptıkları bir çalışma, dizi çekimlerinin yöreye olumlu bir turizm hareketliliği getirdiğini, ancak çevresel sorunlar gibi olumsuz etkilerin de olabileceğini vurgulamıştır (Güdü Demirebulat vd., 2015). Bu yapımlar, Rize'nin turizm çeşitliliğini artırma ve yerel ekonomiye katkı sağlama potansiyelini ortaya koymaktadır.

1.2.7. Instagram Turizmi

Instagram turizmi, özellikle görsel odaklı sosyal medya platformlarının yükselişiyle birlikte seyahat endüstrisinin en dinamik ve hızlı gelişen alanlarından biri haline gelmiştir. Bu turizm türü, bireylerin destinasyon seçimlerinde ve seyahat deneyimlerini paylaşmalarında Instagram gibi platformların güçlü etkisini tanımlar. Akademik literatürde bu konu, pazarlama, tüketici davranışı, destinasyon yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi farklı disiplinler bağlamında incelenmektedir. Bu alandaki ilk akademik çalışmaların izini sürmek, sosyal medyanın turizm üzerindeki genel etkilerini inceleyen daha geniş çalışmalara kadar uzanabilir. Ancak spesifik olarak Instagram'ın turizmdeki rolünü doğrudan ele alan erken çalışmalardan biri, Fatanti ve Suyadnya'nın 2015 yılında yayımlanan "Beyond User Gaze: How Instagram Creates Tourism Destination Brand?" (Kullanıcı Bakışının Ötesinde: Instagram Turizm Destinasyon Markasını Nasıl Yaratır?) başlıklı makalesidir. Bu çalışma, Instagram'ın sadece bir fotoğraf paylaşım platformu olmaktan öte, yeni turizm destinasyonlarının tanıtımında bir medya aracı olarak nasıl kullanılabileceğini ortaya koymuştur (Fatanti & Suyadnya, 2015).

Instagram turizmi, genellikle "fotojenik" veya "Instagramlanabilir" olarak adlandırılan mekanlara olan yönelimi ifade eder. Ziyaretçiler, paylaşımlarıyla dikkat çekici görseller oluşturma ve sosyal medyada onaylanma amacıyla belirli destinasyonları veya noktaları tercih etmektedirler (White & Brown, 2023). Bu durum, destinasyonların imajının ve çekiciliğinin büyük ölçüde görsel içeriklerle şekillenmesine yol açmıştır. Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerik (UGC),

geleneksel pazarlama materyallerine kıyasla daha güvenilir ve otantik algılandığı için, Instagram üzerindeki paylaşımlar potansiyel turistlerin seyahat kararları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Lisichkova & Othman, 2017). Bu etki, destinasyon pazarlama kuruluşları (DMO'lar) için hem fırsatlar hem de zorluklar yaratmaktadır; zira DMO'lar, kendi Instagram stratejilerini geliştirirken aynı zamanda kullanıcıların platformdaki spontane paylaşımlarını da dikkate almak zorundadır (Mele, Kerkhof, & Cantoni, 2021).

Instagram turizmine katılan bireylerin motivasyonları, kendini ifade etme, sosyal onay arayışı, anıları kaydetme, başkalarına ilham verme ve seyahat deneyimlerini paylaşma gibi faktörleri içerir (Iglesias-Sánchez et al., 2020). Özellikle Y ve Z kuşakları, seyahat kararlarını verirken Instagram'daki influencer'ların veya arkadaş çevrelerinin paylaşımlarından büyük ölçüde etkilenmektedir (Lisichkova & Othman, 2017; Koç, 2019). Bu durum, seyahat sektöründeki işletmeleri ve destinasyonları, Instagram'ı pazarlama ve iletişim stratejilerinin merkezine koymaya itmiştir. Seyahat influencer'ları, markalar ve destinasyonlar için güçlü birer tanıtım aracı haline gelmiş, takipçileri üzerinde satın alma niyeti oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır (Kılıç & Selvaduri, 2020). Instagram'ın hikayeler, canlı yayınlar ve Reels gibi farklı özelliklerinin kullanılması, destinasyonların daha dinamik ve sürükleyici bir şekilde tanıtılmasına olanak tanımaktadır (Hazarhun et al., 2024).

Ancak, Instagram turizminin olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Popüler "Instagramlanabilir" noktalar, aşırı kalabalıklaşma (overtourism) sorununa yol açabilir, bu da çevresel bozulma, yerel halkın yaşam kalitesinde düşüş ve otantik deneyimlerin kaybolması gibi sonuçlar doğurabilir (Aylan & Gök, 2023). Bu durum, destinasyon yöneticileri için sürdürülebilir bir denge kurma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ziyaretçi akışını yönetmek, alternatif cazibe merkezlerini tanıtmak ve sorumlu fotoğrafçılık uygulamalarını teşvik etmek, bu olumsuz etkileri azaltmada önemli stratejilerdir. Ayrıca, Instagram'daki görsel materyallerin gerçekliği saptırabilme potansiyeli de akademik tartışmalara konu olmaktadır; zira bazı kullanıcılar, paylaşımları için "mükemmel" kareyi yakalamak adına gerçekliği manipüle edebilirler (White & Brown, 2023).

Instagram turizminin geleceği, teknolojik ilerlemelerle ve kullanıcı davranışlarındaki değişimlerle şekillenmeye devam edecektir. Yapay zekâ destekli

içerik oluşturma araçları, kişiselleştirilmiş seyahat önerileri ve sanal-artırılmış gerçeklik entegrasyonları, Instagram deneyimini daha da dönüştürecektir. Destinasyon pazarlamasında, sadece görselliğe odaklanmak yerine, destinasyonun hikayesini, kültürel derinliğini ve sürdürülebilirlik çabalarını anlatan daha kapsamlı ve otantik içerikler üretme ihtiyacı giderek artmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2023). DMO'lar ve turizm işletmeleri, Instagram'ı sadece bir tanıtım aracı olarak değil, aynı zamanda ziyaretçilerle etkileşim kurma, geri bildirim toplama ve topluluk oluşturma platformu olarak da kullanılmalıdır (Tuncer, 2023).

Türkiye'de de Instagram turizmi, özellikle genç kuşaklar arasında seyahat kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Kapadokya'nın balon manzaraları, Pamukkale'nin travertenleri, İstanbul'un tarihi silüetleri gibi ikonik mekanlar, Instagram'da yoğun bir şekilde paylaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin turizm sektörünün bu platformu etkin bir şekilde kullanmasını zorunlu kılmaktadır. Turizm paydaşları, Instagram'ın görsel gücünü kullanarak Türkiye'nin zengin kültürel ve doğal çeşitliliğini küresel ölçekte daha etkili bir şekilde tanıtabilir, ancak aynı zamanda aşırı turizm ve çevresel etkiler konusunda dikkatli bir yönetim sergilemelidir (Hazarhun et al., 2024; Özbek, Türk, & Kölgeller, 2024).

1.2.8. Metaverse Turizmi (Sanal Gerçeklik Turizmi)

Metaverse turizmi veya sanal gerçeklik (VR) turizmi, bireylerin fiziksel bir seyahate ihtiyaç duymadan, dijital ortamlar aracılığıyla destinasyonları deneyimlemesine olanak tanıyan, hızla gelişen bir turizm paradigmasıdır. Bu yenilikçi yaklaşım, sanal gerçeklik (VR), artırılmış gerçeklik (AR), yapay zekâ (AI) ve blockchain gibi gelişmiş teknolojilerin entegrasyonu ile karakterize edilmektedir (Wang & Lee, 2024). Pandemi sonrası dönemde artan dijitalleşme eğilimi ve sürdürülebilirlik kaygıları, metaverse turizmine olan ilgiyi akademik ve endüstriyel çevrelerde önemli ölçüde artırmıştır. Bu alandaki ilk akademik çalışmaların izi, sanal gerçekliğin turizmdeki potansiyelini değerlendiren daha genel çalışmalara dayanmaktadır. Örneğin, Craig G. Jeffrey'nin 1999 yılında yayımlanan "Virtual Reality and Tourism: An Initial Examination of Potentials and Problems" (Sanal Gerçeklik ve Turizm: Potansiyeller ve Sorunlara İlişkin Bir İlk İnceleme) başlıklı

makalesi, sanal gerçekliğin turizmde nasıl kullanılabileceği üzerine ilk tartışmalardan birini sunarak, bu alana yönelik akademik ilginin temelini atmıştır (Jeffrey, 1999).

Metaverse turizmi, kullanıcılara destinasyonları üç boyutlu, etkileşimli ve sürükleyici bir şekilde deneyimleme imkânı sunar. Ziyaretçiler, VR başlıkları aracılığıyla New York'un Times Meydanı'nda gezinebilir, Mısır Piramitlerinin içini keşfedebilir veya hatta Mars'ta sanal bir yürüyüş yapabilirler (Akıncı, 2024). Bu deneyimler, sadece görsel ve işitsel uyarılarla sınırlı kalmayıp, harptik teknolojiler sayesinde dokunsal geri bildirimler de sunarak gerçekçiliği artırma potansiyeline sahiptir (Denizci, 2023). Özellikle kültürel miras alanları, müzeler ve tarihi mekanlar, Metaverse ortamında yeniden canlandırılarak küresel çapta erişilebilir hale getirilmekte, bu da kültürel mirasın korunması ve tanıtılması açısından büyük fırsatlar sunmaktadır (Çakır & Gürsoy, 2024).

Metaverse turizminin en önemli avantajlarından biri, erişilebilirlik ve kapsayıcılıktır. Fiziksel engelleri, finansal kısıtlamaları veya seyahat kısıtlamaları nedeniyle gerçek dünyada seyahat edemeyen bireyler için dünya kapılarını aralar (Özdemir & Yılmaz, 2023). Yaşlılar, engelli bireyler veya düşük gelirli gruplar, bu teknoloji sayesinde küresel kültürel mirasa ve doğal güzelliklere erişebilirler. Ayrıca, riskli veya kapalı alanlara (örneğin aktif yanardağlar, uzay istasyonları) sanal olarak erişim imkânı sunarak eğitim ve keşif amaçlı yeni fırsatlar yaratır. Bu durum, turizmin demokratikleşmesine ve daha geniş kitlelere ulaşmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Çakır & Gürsoy, 2024).

Metaverse turizmi, gerçek dünyadaki seyahatlere bir ön izleme, bir tamamlayıcı veya hatta bir alternatif olarak görülebilir (Wang & Lee, 2024). Bazı kullanıcılar için Metaverse, bir destinasyon hakkında bilgi edinmek ve gerçek bir seyahat planlamadan önce "deneme sürüşü" yapmak için bir platform işlevi görebilir. Diğerleri için ise, maliyet, zaman veya fiziksel kısıtlamalar nedeniyle mümkün olmayan destinasyonlara sanal olarak gitmek, bir "kaçış" veya "keşif" motivasyonunu tatmin edebilir. Ayrıca, eğitim ve araştırma amaçlı kullanım, özellikle öğrencilerin veya araştırmacıların belirli tarihi dönemleri veya coğrafi bölgeleri sanal olarak deneyimlemelerini sağlayarak yeni öğrenme biçimleri sunar (Denizci, 2023). Metaverse 'teki sosyal etkileşim imkanları da kullanıcıların avatar formunda diğer

insanlarla buluşarak sanal turlara katılmaları veya etkinliklere iştirak etmeleri gibi yeni sosyal turizm deneyimleri yaratmaktadır (Akıncı, 2024).

Metaverse turizminin potansiyeli büyük olsa da gelişimini etkileyen bazı zorluklar ve etik meseleler bulunmaktadır. Yüksek kaliteli VR/AR ekipmanlarının maliyeti ve erişilebilirliği, geniş kitlelere yayılmasını sınırlandırabilir. Ayrıca, siber güvenlik, veri gizliliği ve sanal kimlik hırsızlığı gibi konular, Metaverse ortamlarının güvenilirliği açısından önemli endişeler yaratmaktadır (Özdemir & Yılmaz, 2023). Etik açıdan, sanal deneyimlerin gerçek seyahat deneyimlerinin yerini alıp alamayacağı, kültürel özgünlüğün sanal ortamda nasıl korunacağı ve telif hakları gibi konular akademik tartışmaların odağındadır. Gerçek dünyadaki destinasyonların sanal ikizlerinin yaratılması, orijinal kültürel bağlamın kaybolması veya ticari sömürüye yol açması gibi riskler taşıyabilir (Wang & Lee, 2024).

Gelecekte Metaverse turizmi, daha gelişmiş haptik geribildirim sistemleri, kokusal sensörler ve yapay zekâ destekli rehberlerle birlikte daha sürükleyici ve çok duyulu deneyimler sunacaktır. NFT'ler (Non-Fungible Tokens) ve blockchain teknolojisi, metaverse'teki mülkiyet haklarını ve ekonomik modelleri dönüştürebilir, sanal arazilerde turizm işletmeleri kurulmasına veya sanal hediyelik eşyaların alınıp satılmasına olanak tanıyabilir (Çakır & Gürsoy, 2024). Geleneksel turizm endüstrisi için Metaverse, bir tehdit olmaktan çok, tamamlayıcı bir pazar ve pazarlama aracı olarak görülebilir. Sanal turlar, potansiyel ziyaretçileri gerçek dünyaya çekmek için bir köprü görevi görebilirken, fiziksel seyahatlerin öncesinde veya sonrasında deneyimi pekiştiren bir araç olarak da kullanılabilir. Türkiye gibi zengin kültürel mirasa sahip ülkeler için Metaverse, tanıtım ve erişilebilirlik açısından büyük fırsatlar sunmaktadır; Kapadokya'dan Efes Antik Kenti'ne kadar birçok destinasyon, metaverse'te yeni bir boyut kazanabilir (Akıncı, 2024). Bu teknolojinin sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi hem teknolojik ilerlemelerden faydalanmayı hem de insanlığın kültürel ve doğal mirasını korumayı sağlayacaktır.

1.2.9. Kırsal Turizmi

Kırsal turizm, doğal ve kültürel kaynakların korunarak kırsal alanlarda turizm faaliyetlerinin geliştirilmesini amaçlayan bir turizm türüdür. Bu turizm türü, kentsel yaşamın stresinden uzaklaşmak isteyen bireylere doğayla iç içe olma, geleneksel

yaşam tarzlarını deneyimleme ve yerel kültürleri tanıma fırsatı sunar (Kılıç, 2018). Kırsal turizm, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da ortaya çıkmış ve zamanla dünya genelinde yaygınlaşmıştır (Lane, 1994). Bu süreçte, kırsal alanların ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla turizm faaliyetleri teşvik edilmiştir.

Kırsal turizm, özellikle Avrupa’da 1970’lerden itibaren popüler hale gelmiştir. Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkeler, kırsal alanlarını turizme açarak hem yerel halkın gelir düzeyini artırmış hem de kırsal kültürün korunmasını sağlamıştır (Sharpley & Sharpley, 1997). Örneğin, Fransa’daki “gîtes ruraux” adı verilen kırsal konaklama birimleri, bu turizm türünün başarılı bir örneğidir. Benzer şekilde, İngiltere’de “farm tourism” olarak adlandırılan çiftlik turizmi, kırsal turizmin önemli bir parçası haline gelmiştir (Hall & Page, 2014).

Türkiye’de kırsal turizm, 2000’li yıllardan itibaren önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle Doğu Karadeniz, Ege ve Akdeniz bölgelerinde kırsal turizm projeleri hayata geçirilmiştir (Özdemir & Çetinkaya, 2010). Türkiye’nin zengin doğal ve kültürel mirası, kırsal turizm için büyük bir potansiyel sunmaktadır. Ancak, bu potansiyelin tam olarak değerlendirilebilmesi için altyapı eksiklikleri ve tanıtım yetersizlikleri gibi sorunların aşılması gerekmektedir (Türker, 2015).

Rize, doğal güzellikleri ve geleneksel kültürüyle kırsal turizm için önemli bir potansiyele sahiptir. Özellikle yayla turizmi, Rize’de kırsal turizmin önemli bir parçasıdır. Ayder, Çamlıhemşin ve Anzer yaylaları, yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir (Demir, 2019). Ancak, Rize’de kırsal turizmin gelişimi, altyapı eksiklikleri ve çevre koruma sorunları nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu sorunların çözülmesi, Rize’nin kırsal turizmde daha fazla gelişme kaydetmesini sağlayabilir.

Kırsal turizm, yerel ekonomilere önemli katkılar sağlamaktadır. Yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımı, gelir düzeylerini artırmakta ve göç sorununu azaltmaktadır (Kuvan, 2016). Ayrıca, kırsal turizm, geleneksel kültürün korunmasına ve yaşatılmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak, turizm faaliyetlerinin kontrolsüz bir şekilde gelişmesi, doğal ve kültürel mirasın zarar görmesine neden olabilir (Gürsoy, 2017).

Kırsal turizmin çevresel etkileri hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Bir yandan, turizm faaliyetleri doğal alanların korunmasına yönelik farkındalık yaratabilirken, diğer yandan aşırı turizm baskısı ekosistemlere zarar verebilir (Arslan,

2020). Bu nedenle, kırsal turizm projelerinin sürdürülebilir bir şekilde planlanması ve yönetilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kırsal turizmin geleceği hem fırsatlar hem de tehditler barındırmaktadır. Bir yandan, artan çevre bilinci ve sürdürülebilir turizm talebi, kırsal turizmin gelişmesine katkı sağlayabilir. Diğer yandan, iklim değişikliği ve doğal afetler gibi faktörler, kırsal turizmin geleceğini tehdit edebilir (Öztürk, 2021). Bu nedenle, kırsal turizm politikalarının, bu tür riskleri de dikkate alarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Kırsal turizmin başarısı, yerel halkın aktif katılımına bağlıdır. Yerel halkın turizm faaliyetlerine dahil edilmesi hem ekonomik hem de sosyal açıdan fayda sağlar (Yılmaz, 2018). Ancak, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımı, eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarıyla desteklenmelidir. Aksi takdirde, turizm faaliyetlerinin olumsuz etkileri yerel halkın yaşam kalitesini düşürebilir.

Sürdürülebilirlik, kırsal turizmin temel prensiplerinden biridir. Doğal kaynakların korunması, kültürel mirasın yaşatılması ve yerel ekonomilerin güçlendirilmesi, sürdürülebilir kırsal turizmin temel hedefleridir (Erdoğan, 2019). Bu hedeflere ulaşmak için, turizm faaliyetlerinin çevre dostu yöntemlerle yürütülmesi ve yerel halkın sürece dahil edilmesi gerekmektedir.

Kırsal turizm hem doğal hem de kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayan önemli bir turizm türüdür. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kırsal turizm, özellikle son yıllarda önem kazanmıştır. Ancak, bu turizm türünün başarısı, sürdürülebilir politikaların geliştirilmesine ve yerel halkın aktif katılımına bağlıdır. Rize gibi doğal güzellikleri ve zengin kültürel mirası olan bölgeler, kırsal turizmde büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi hem yerel ekonomilerin güçlenmesine hem de doğal ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacaktır.

1.2.10. Çay Turizmi

Çay turizmi, son yıllarda özellikle çay üretimiyle öne çıkan bölgelerde gelişen bir turizm türüdür. Bu turizm türü, çayın kültürel, tarihsel ve ekonomik boyutlarını keşfetmek isteyen ziyaretçilere yönelik aktiviteleri kapsar. Çay turizmi, doğal güzellikler, kültürel miras ve gastronomi unsurlarını bir araya getirerek bölgesel kalkınmaya katkıda bulunur (Smith, 2015).

Çay turizminin kökeni, çayın tarihsel olarak önemli bir ticaret ve kültür ürünü olmasına dayanır. Çayın ilk olarak M.Ö. 2737 yılında Çin’de keşfedildiği ve zamanla Asya’da yaygınlaştığı bilinmektedir (Lu, 2009). Çayın ticareti ve tüketimi, 16. yüzyılda Avrupa’ya ulaşmış ve burada da popüler hale gelmiştir. Çay bahçeleri, özellikle İngiltere ve Hindistan’da turistik cazibe merkezleri olarak kullanılmaya başlanmıştır (Macfarlane & Macfarlane, 2003).

Dünyada çay üretimi, özellikle Asya, Afrika ve Güney Amerika’da yoğunlaşmaktadır. Çin, Hindistan, Kenya, Sri Lanka ve Türkiye, dünyanın en büyük çay üreticileri arasındadır. Çin yeşil çay ve siyah çay üretiminde dünya lideridir (Wang, 2012). Hindistan, özellikle Assam ve Darjeeling bölgeleriyle ünlüdür (Bhattacharya, 2018). Kenya ise siyah çay üretiminde dünya çapında önemli bir yere sahiptir (Kamau, 2017).

Dünyada çay turizmi, özellikle Hindistan, Çin, Sri Lanka ve Kenya gibi çay üretiminin yoğun olduğu ülkelerde gelişmiştir. Hindistan’ın Darjeeling ve Assam bölgeleri, çay bahçeleriyle ünlüdür ve bu bölgelerde çay üretim süreçlerini gösteren turlar düzenlenmektedir (Bhattacharya, 2018). Benzer şekilde, Çin’in Fujian ve Yunnan eyaletlerinde çay kültürüne dair etkinlikler ve festivaller turistlerin ilgisini çekmektedir (Wang, 2012).

Çay turizmi için en çok tercih edilen ülkeler arasında Hindistan, Çin, Sri Lanka, Kenya ve Japonya bulunmaktadır. Hindistan’ın Darjeeling bölgesi, lüks çay tarlaları ve manzaralarıyla ünlüdür (Sen, 2017). Çin’de ise çay seremonileri ve geleneksel çay evleri turistler için büyük bir cazibe merkezidir (Chen, 2016). Japonya’da matcha çayı ve çay seremonileri, kültürel turizmin önemli bir parçasıdır (Henderson, 2019). Çay turizmi, bölgesel ekonomilere önemli katkılar sağlar. Turistlerin çay bahçelerini ziyaret etmesi, yerel işletmelerin gelirlerini artırır ve istihdam olanakları yaratır (Chen, 2016). Ayrıca, çay turizmi, bölgenin tanıtımına da katkıda bulunarak diğer turizm türlerinin gelişmesine yardımcı olur. Çay turizmi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel bir olgudur. Çay, birçok kültürde sosyal etkileşimlerin önemli bir parçasıdır. Çay seremonileri, çayın kültürel önemini vurgulayan etkinliklerdir ve turistler için ilgi çekici bir deneyim sunar (Sen, 2017). Çay turizmi, çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemlidir. Çay bahçeleri, doğal güzellikleri koruyarak ekolojik dengenin sürdürülmesine katkıda bulunur. Ancak,

turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmek için sürdürülebilir turizm uygulamalarına ihtiyaç vardır (Green, 2018).

Çay turizmi, gastronomi turizmiyle de yakından ilişkilidir. Çay, birçok kültürde yemeklerle birlikte tüketilen bir içecektir. Çay turları, çayın yanı sıra yerel yemeklerin de tadılmasına olanak tanır (Jones, 2020). Özellikle Çin ve Japonya’da çay ve yemek kültürü bir arada sunulmaktadır. Çay, sağlık açısından birçok faydaya sahiptir ve bu nedenle sağlık turizmiyle de ilişkilendirilmektedir. Yeşil çay ve bitki çayları, antioksidan özellikleriyle bilinir ve sağlık turizmi kapsamında kullanılmaktadır (Lee, 2018). Çay bahçeleri, ziyaretçilere hem doğal bir ortam hem de sağlıklı bir deneyim sunar. Çay turizmi, sürdürülebilir turizm uygulamaları açısından önemli bir örnektir. Çay bahçeleri, doğal çevreyi korurken aynı zamanda yerel ekonomiyi destekler. Ancak, turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini minimize etmek için dikkatli planlama ve yönetim gereklidir (Green, 2018). Çay turizmi, kültürel mirasın korunmasına da katkıda bulunur. Çay üretimi ve tüketimi, birçok kültürde köklü bir geçmişe sahiptir. Çay bahçeleri ve müzeler, bu kültürel mirası gelecek nesillere aktarmak için önemli bir rol oynar (Yılmaz, 2019). Çay turizmi, eğitim amaçlı turlar için de kullanılmaktadır. Özellikle tarım ve gastronomi öğrencileri, çay üretim süreçlerini yerinde görmek için çay bahçelerini ziyaret etmektedir (Jones, 2020). Bu tür turlar, öğrencilere pratik bilgiler sunar. Çay turizmi, yerel halkın ekonomik ve sosyal yaşamına önemli katkılar sağlar. Turizm faaliyetleri, yerel halka ek gelir kaynakları sağlar ve bölgenin kalkınmasına yardımcı olur (Demir, 2021). Dijitalleşme, çay turizminin tanıtımı ve yönetimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya ve dijital pazarlama, çay turizmi destinasyonlarının tanıtımında etkili bir araçtır (Green, 2018).

Çay turizmi, dünya genelinde giderek popüler hale gelen bir turizm türüdür. Türkiye, özellikle Rize bölgesiyle bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. Çay turizmi, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunurken, kültürel ve çevresel değerlerin korunmasına da yardımcı olur. Bu nedenle, çay turizminin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Küresel turizm trendleri, çay turizminin geleceğini şekillendirmektedir. Özellikle sürdürülebilir turizm ve deneyimsel turizm, çay turizminin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Smith, 2015).

Türkiye, dünyanın önde gelen çay üreticilerinden biridir ve çay turizmi son yıllarda ülkenin doğu Karadeniz bölgesinde önemli bir turizm türü haline gelmiştir. Rize, çay üretiminin merkezi olarak kabul edilir ve bu bölgede çay bahçeleri, fabrikalar ve çay müzesi gibi turistik mekanlar bulunmaktadır (Kara, 2020). Türkiye’de çay turizmi, özellikle Rize ve çevresinde büyük bir potansiyele sahiptir. Bölgenin doğal güzellikleri ve çay kültürü, turistler için cazip bir destinasyon oluşturmaktadır. Ancak, çay turizminin daha da geliştirilmesi için altyapı yatırımları ve tanıtım faaliyetlerine ihtiyaç vardır (Demir, 2021). Rize, Türkiye’de çay turizminin en önemli merkezidir. Rize’de çay bahçeleri, ziyaretçilere hem doğal güzellikler hem de çay üretim süreçlerini görme fırsatı sunar. Rize Çay Müzesi, çayın tarihini ve kültürel önemini anlatan önemli bir turistik noktadır (Yılmaz, 2019). Ayrıca, Rize’de düzenlenen çay festivalleri ve etkinlikler, bölgenin turistik cazibesini artırmaktadır.

Çayın Rize’ye gelişi, 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti’nin tarımsal çeşitliliği artırma çabalarının bir sonucudur. 1878’deki Berlin Antlaşması’yla Rize’nin ana geçim kaynağı olan tütün ekiminin sınırlandırılması, bölgede yeni bir tarım ürünü arayışını başlatmıştır. Dönemin yöneticileri, iklim koşullarının uygunluğu nedeniyle çay tarımını denemeye karar vermiş ve ilk çay fidanları 1888’de Bursa’da denenmiş, ancak başarısız olunmuştur. Kaynaklara göre, asıl başarılı girişim, Ziraat Mektebi müdürü Ali Rıza Erten’in 1917’de Batum’dan getirdiği çay tohumlarıyla gerçekleşmiştir (Yılmaz, 2015, s. 45). 1924’te çıkarılan “Rize Vilayeti ile Borçka Kazasında Çay, Portakal ve Mandalina Ziraatının Teşviki Hakkında Kanun” ile çay tarımı resmen desteklenmiştir. Bu dönemde devlet, çiftçilere ücretsiz çay fidanı dağıtmış ve vergi muafiyeti sağlamıştır. Özellikle 1930’larda başlatılan kampanyalarla çay ekimi hızla yaygınlaşmış, 1940’ta Rize’de ilk çay fabrikasının açılmasıyla üretim endüstriyel boyuta taşınmıştır (Türkdoğan, 2008, s. 112). Bu süreçte Rize’nin coğrafi yapısı ve yağışlı iklimi, çay tarımı için ideal koşulları sunmuştur.

Çayın Rize’de yaygınlaşması, bölgenin sosyoekonomik yapısını kökten değiştirmiştir. Geleneksel tarım ürünlerinin yerini alan çay, hızlı nüfus artışı ve göçü engellemiş, bölge halkı için yeni istihdam alanları yaratmıştır. 1950’lerden itibaren çay, Rize’nin kimliğiyle özdeşleşmiş ve “çay ülkesi” imajını pekiştirmiştir. Araştırmacılar, çay tarımının Rize’deki kırsal kalkınmanın temel dinamiği olduğunu

vurgulamaktadır (Korkmaz, 2012, s. 78). Ayrıca, çayın kadın emeğinin tarımsal üretimdeki rolünü artırdığı da belirtilmektedir.

1.2.11. Gastronomi Turizmi

Gastronomi kelimesi, Yunanca "gastro" (mide) ve "nomos" (yasa veya kural) sözcüklerinin birleşiminden türemiştir. Kelime anlamı olarak "mide yasası" veya "yemek bilimi" olarak çevrilebilir. Gastronomi, yiyecek ve içecek kültürünü, yemek pişirme tekniklerini, yemeğin tarihini, sosyolojisini ve sanatsal yönlerini inceleyen bir disiplindir (Brillat-Savarin, 1825).

Gastronomi, sadece yemek yemekle ilgili değildir; aynı zamanda yemeğin hazırlanışı, sunumu, tüketimi ve bu süreçlerin kültürel, tarihsel ve sosyal bağlamlarını da kapsar. Bu kavram, bir bölgenin veya toplumun mutfak kültürünü anlamak ve bu kültürü gelecek nesillere aktarmak için önemli bir araçtır (Montanari, 2006).

Gastronomi, aynı zamanda bir sanat formu olarak da kabul edilir. Yemeklerin lezzeti, sunumu ve yaratıcılığı, gastronominin sanatsal yönünü oluşturur. Bu nedenle, gastronomi hem bilimsel hem de sanatsal bir disiplin olarak kabul edilir (Flandrin & Montanari, 1999).

Gastronomi turizmi, yiyecek ve içecek kültürüne odaklanan bir turizm türüdür. Bu turizm şekli, yerel lezzetleri deneyimlemek, yemek pişirme tekniklerini öğrenmek ve bölgesel mutfak kültürlerini keşfetmek amacıyla yapılan seyahatleri kapsar (Hall & Mitchell, 2001). Gastronomi turizmi, sadece yemek yemekle sınırlı değildir; aynı zamanda yerel ürünlerin üretim süreçlerini, tarım faaliyetlerini ve geleneksel yemek pişirme yöntemlerini de içerir (Long, 2004). Bu turizm türü, 20. yüzyılın sonlarında küreselleşme ve kültürel etkileşimlerin artmasıyla popüler hale gelmiştir. Özellikle 1990'lardan itibaren, insanların seyahatlerinde sadece görsel değil, tat ve koku gibi duyuşsal deneyimler aramasıyla gastronomi turizmi önem kazanmıştır (Hjalager & Richards, 2002).

Dünya genelinde gastronomi turizmi, özellikle İtalya, Fransa, İspanya ve Japonya gibi ülkelerde büyük bir endüstri haline gelmiştir. Örneğin, İtalya'da zeytinyağı ve şarap turları, Fransa'da peynir ve şarap rotaları, İspanya'da tapas ve paella gibi yerel lezzetler, turistlerin ilgisini çekmektedir (Everett, 2016). UNESCO'nun "Yaratıcı Şehirler Ağı" programı, gastronomi alanında öne çıkan

şehirleri tanıyarak bu turizm türünü desteklemektedir. Örneğin, 2010 yılında Türkiye'den Gaziantep, gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dahil olmuştur (UNESCO, 2010).

Türkiye, zengin mutfak kültürü ve çeşitli yöresel lezzetleriyle gastronomi turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle Gaziantep, Hatay, İzmir ve İstanbul gibi şehirler, yerel mutfaklarıyla öne çıkmaktadır. Gaziantep, dünyaca ünlü baklavası, kebab çeşitleri ve diğer geleneksel lezzetleriyle gastronomi turizminin merkezlerinden biridir (Özdemir & Seyitoğlu, 2017). Türkiye'de gastronomi turizmi, son yıllarda hem yerli hem de yabancı turistlerin ilgisini çekmekte ve bu alanda yapılan yatırımlar artmaktadır. Özellikle gastronomi festivalleri, yemek atölyeleri ve mutfak turları gibi etkinlikler, bu turizm türünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Kivela & Crotts, 2006).

Rize, Karadeniz Bölgesi'nin önemli şehirlerinden biridir ve kendine özgü mutfak kültürüyle gastronomi turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Rize mutfağı, hamsi, muhlama, laz böreği ve çay gibi yerel lezzetleriyle tanınır (Arslan & Çavuş, 2019). Özellikle Rize'nin çay bahçeleri ve yaylaları, turistler için hem doğal güzellikler hem de gastronomik deneyimler sunmaktadır. Rize'de gastronomi turizmi, son yıllarda yerel yönetimler ve turizm işletmeleri tarafından desteklenmekte ve bu alanda yapılan çalışmalar artmaktadır. Örneğin, Rize'de düzenlenen yöresel yemek festivalleri ve çay kültürü etkinlikleri, turistlerin ilgisini çekmektedir (Yılmaz & Özkan, 2020).

Gastronomi turizmi, sadece turizm sektörüne değil, aynı zamanda yerel ekonomilere de önemli katkılar sağlamaktadır. Yerel üreticiler, restoranlar ve turizm işletmeleri, gastronomi turizmi sayesinde gelirlerini artırabilmektedir (Hall & Mitchell, 2001). Ayrıca, bu turizm türü, yerel kültürlerin korunmasına ve tanıtılmasına da katkıda bulunmaktadır. Geleneksel yemekler ve yemek pişirme teknikleri, gastronomi turizmi sayesinde gelecek nesillere aktarılabilmektedir (Long, 2004). Ancak, gastronomi turizminin aşırı talep görmesi, yerel kültürlerin ticarileşmesine ve otantikliğini kaybetmesine neden olabilir. Bu nedenle, sürdürülebilir turizm ilkelerine uygun bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir (Everett, 2016).

Sürdürülebilir gastronomi turizmi, yerel kaynakların korunmasını, çevreye duyarlı uygulamaları ve yerel toplulukların refahını hedeflemektedir. Özellikle

organik tarım, yerel ürünlerin kullanımı ve geleneksel yemek pişirme yöntemleri, sürdürülebilir gastronomi turizminin temel unsurlarıdır (Hjalager & Richards, 2002). Türkiye'de de sürdürülebilir gastronomi turizmi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, Rize'de çay üretiminin sürdürülebilirliği ve yöresel lezzetlerin korunması, bu alanda önemli adımlardan biridir (Arslan & Çavuş, 2019).

Teknolojinin gelişmesi, gastronomi turizmini de etkilemiştir. Özellikle sosyal medya platformları, gastronomi turizminin tanıtımında önemli bir rol oynamaktadır. Instagram, YouTube ve Tik Tok gibi platformlar, yemek fotoğrafları ve videoları aracılığıyla turistlerin ilgisini çekmektedir (Kivela & Crotts, 2006). Ayrıca, online rezervasyon sistemleri ve mobil uygulamalar, turistlerin gastronomik deneyimlerini planlamalarını kolaylaştırmaktadır. Türkiye'de de bu alanda yapılan çalışmalar, gastronomi turizminin dijitalleşmesine katkıda bulunmaktadır (Özdemir & Seyitoğlu, 2017).

Gastronomi bulunduğu destinasyonda geçmişten günümüze kültürü ve gelenekleri yaşatmakta, Turizmlerde yerel ekonomilerin büyümelerini teşvik etmektedir (Aktuna C, 2023). Acuner ve Keskinin Rize'nin gastronomik kimliğini araştırdıkları makalelerinde yaptıkları anketle mısır ekmeği, çay, hamsi tava, muhlama ve mincinin turistler tarafından en çok bilinen ilk beş gastronomik ürün olduğu belirtilmiştir (Acuner, Keskin, 2023).

Geçmişten günümüze Rize yöresinde beslenme ve yemek en az korunma ve güvenlik kadar önemlidir. Çalışkanlıkları ile bilenen Rize halkı köylerde genellikle karalahana, karakabak, kestane kabak, taze fasülye, pazı, turşu, pullu dere alabalığı büyük ve küçükbaş hayvansal ürünleri tüketirken, sahillere inildikçe bu yiyeceklere deniz ürünleri eklenmiştir. Zaman içerisinde turistlerin yöreyi keşfetmeleri ile gastronomik anlamda ilerlemeler kaydedilmiş yemekler çeşitlenmiştir.

Gastronomi turizmi, dünya genelinde ve Türkiye'de giderek önem kazanan bir turizm türüdür. Yerel lezzetler, geleneksel yemek pişirme teknikleri ve kültürel deneyimler, turistlerin ilgisini çekmektedir. Türkiye, zengin mutfak kültürü ve çeşitli yöresel lezzetleriyle gastronomi turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle Rize gibi şehirler, kendine özgü mutfak kültürüyle bu alanda öne çıkmaktadır. Ancak, gastronomi turizminin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi ve yerel kültürlerin korunması büyük önem taşımaktadır.

1.2.12. Av Turizmi

Av turizmi, doğa temelli turizm türleri arasında hem ekonomik hem de ekolojik etkileriyle öne çıkan bir faaliyet alanıdır. Dünya genelinde özellikle Afrika, Kuzey Amerika ve bazı Avrupa ülkelerinde av turizmi, koruma alanlarının sürdürülebilirliği ve kırsal kalkınma açısından stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır. Ardoin et al. (2015), doğa temelli turizmin çevresel bilgi, tutum ve davranışlar üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada, av turizminin doğa ile kurulan bağın güçlenmesine katkı sunduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, av turizmi yalnızca sportif bir etkinlik değil, aynı zamanda çevresel farkındalık ve yerel ekonomiye katkı sağlayan bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu, iklim çeşitliliği ve zengin biyolojik çeşitliliği nedeniyle av turizmi için önemli bir potansiyele sahiptir. Ülke genelinde yaban keçisi, karaca, domuz, çengel boynuzlu dağ keçisi, ur kekliği ve çeşitli kuş türleri gibi av hayvanları bulunmaktadır. Av turizmi, özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz ve Ege bölgelerinde yaygın olarak yapılmaktadır. Bu faaliyetler hem yerel ekonomiye katkı sağlamakta hem de doğal kaynakların korunmasına yönelik farkındalık yaratmaktadır. Ancak, av turizminin sürdürülebilirliği ve doğal dengenin korunması için etkin yönetim stratejileri gerekmektedir.

Özer (2020), Türkiye'nin av turizmi potansiyelini değerlendirdiği çalışmasında, bu turizm türünün alternatif turizm çeşitleri arasında önemli bir yer tuttuğunu ve turizm gelirlerinin yaklaşık %7'sinin av faaliyetlerinden elde edildiğini belirtmiştir. Avcı turistlerin demografik yapısı, harcama alışkanlıkları ve seyahat motivasyonları incelendiğinde, Türkiye'nin bu alanda daha fazla yatırım ve planlama ile uluslararası rekabet gücünü artırabileceği anlaşılmaktadır.

Şengül ve Çılgınoğlu (2022), Kastamonu örneği üzerinden av turizminin ekonomik etkilerini değerlendirmişlerdir. Çalışmada, 2021–2022 av sezonunda elde edilen gelirlerin bölge ekonomisine katkısı incelenmiş ve av turizminin kırsal kalkınma açısından önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır. Kastamonu'nun sahip olduğu yaban hayatı sahaları hem yerli hem de yabancı turistler için cazip bir destinasyon haline gelmiştir. Bu örnek, Türkiye'nin farklı bölgelerinde av turizminin yerel kalkınma ile nasıl bütünleşebileceğini göstermektedir.

Ulusoy (2015), av turizmini kırsal turizm bağlamında ele alarak, özellikle Muğla bölgesinde bu turizm türünün kırsal kalkınma üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada av turizminin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel etkiler yarattığı ve yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımını teşvik ettiği belirtmiştir. Bu yönüyle av turizmi, kırsal alanlarda sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Şafak (2003), Türkiye'deki özel avlak işletmeleri üzerinden av turizminin yapısal özelliklerini ve uygulama biçimlerini analiz ettiği araştırmasında özel avlakların turizm altyapısına katkı sunduğunu ve avcı turistlerin beklentilerini karşılamada önemli bir işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Bu bağlamda, özel işletmelerin av turizmi sektöründe profesyonelleşmesi, hizmet kalitesinin artmasına ve turist memnuniyetinin yükselmesine katkı sağlamaktadır.

Yılmaz (2017), Türkiye'de av turizminin ekonomik ve ekolojik boyutlarını incelemiş ve bu faaliyetlerin yerel halkın gelir düzeyini artırabileceğini belirtmiştir. Ancak, av turizminin doğal kaynaklar üzerindeki baskısının azaltılması için etkin yönetim planlarına ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Cam ve Çılgınoğlu (2024), av turizmi ile tabiat turizmi arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmada, bu iki turizm türünün birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu ve doğa temelli destinasyonlarda birlikte planlanması gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle Rize gibi biyolojik çeşitliliği yüksek bölgelerde, av turizmi faaliyetlerinin kontrollü ve bilimsel temellere dayalı biçimde yürütülmesi hem ekosistem sağlığı hem de turizm deneyimi açısından olumlu sonuçlar doğuracağını belirtmişlerdir. Doğanın sunduğu manzara ve yaban hayatı, turistlerin seyir zevkini harekete geçirerek av turizmini cazip hale getirecektir.

Rize, Karadeniz Bölgesi'nde yer alan ve doğal güzellikleriyle öne çıkan bir şehirdir. Bölgenin ormanlık alanları, yüksek rakımlı yaylaları ve zengin flora-faunası, av turizmi için uygun bir ortam sunmaktadır. Rize'de yaban keçisi, ayı, karaca ve çeşitli kuş türleri gibi av hayvanları bulunmaktadır. Ancak, bölgede av turizmi faaliyetleri sınırlıdır ve bu konuda yapılan akademik çalışmalar da oldukça azdır. (Kaya & Özçelik, 2019).

Türker ve Yılmaz (2020), Rize'nin turizm potansiyelini genel olarak ele almış ve av turizmi gibi alternatif turizm türlerinin bölgede geliştirilmesi gerektiğini ifade

etmişlerdir. Doğal kaynakların korunması ve turizm faaliyetlerinin dengeli bir şekilde yürütülmesi gerektiği belirtmişlerdir. Ayrıca, av turizminin bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayabileceği, ancak bu faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerektiği vurgulamışlardır.

Türkiye, av turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir ve Rize de bu potansiyelin bir parçasıdır. Ancak, av turizminin doğal çevre üzerindeki etkileri dikkate alınarak sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Rize'nin av turizmi potansiyeli, bölgenin doğal güzellikleri ve zengin flora-faunası ile öne çıkmaktadır.

1.2.13. Kış Sporları Turizmi

Kayağın kökenleri, insanlık tarihinin en eski ulaşım araçlarından biri olarak kabul edilir. Arkeolojik bulgular, kayak benzeri araçların MÖ 6000-5000 yıllarına, ulaşım ve avlanma amacıyla kullanıldığı İskandinavya'ya dayanmaktadır. Kayak, Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde yaygın olarak kullanılmaktaydı. Avrupa ve Kuzey Amerika'ya 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ise Avrupa ve Kuzey Amerika'da popülerleşmeye başlamıştır. Bu dönemde, kayak hem bir spor hem de rekreasyonel bir etkinlik olarak ilgi görmüştür. Özellikle Alpler, kayak turizmi ve alp disiplini kayağı için önemli bir merkez haline gelmiştir. Dünya genelinde 20. yüzyıl boyunca kayak, daha da yayılmış ve farklı kayak disiplinleri gelişmiştir (Fry, 2006). Özellikle Norveç, Rusya ve Çin sınırları içinde kalan Altay Dağları'nda yapılan kazılarda, deri kayaklar ve ilkel tahta kayaklar bulunmuştur. Bu bulgular, kayakların avcılık ve ulaşım amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır (Bender & Brich, 2021). Norveçli tarihçi Roland Huntford, "Two Planks and a Passion: The Dramatic History of Skiing" adlı kitabında, kayak sporunun modern anlamda 19. yüzyılın sonlarında İskandinavya'da ortaya çıktığını belirtir. Huntford (2008), Norveç'in Telemark bölgesinde geliştirilen telemark tekniğinin, kayak sporunun rekreatif bir aktiviteye dönüşmesinde kilit rol oynadığını vurgular.

Türkiye, coğrafi yapısı ve iklim özellikleri itibarıyla kış sporları turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Uludağ, Palandöken, Erciyes, Sarıkamış ve Kartalkaya gibi kayak merkezleri, kış turizminin ön plana çıkan destinasyonlarıdır. Türkiye'de kış turizmi, 1930'lu yıllarda Uludağ'da başlamış ve zamanla genişleyerek ülkenin

farklı bölgelerinde gelişmiştir (Yılmaz & Akın, 2020). Türkiye’de kış sporları 1930’larda resmi olarak kabul edilmiştir. İlk kayak faaliyetleri, Bursa Uludağ ve Kayseri Erciyes te yapılmaya başlanmıştır. 1933’te Bursa Uludağ’da Türkiye’nin ilk kayak merkezi açılmış ve ilk kayak okuluna da sahiplik yapmıştır. Uludağ’da ilk kayak yarışması 1939 yılında düzenlenmiştir (Öztürk,2020). 1935 yılında Türkiye Kayak Federasyonu Kurulmuştur (Türkiye Kayak Federasyonu). Türkiye 1954’te Uluslararası Kayak Federasyonu üyesi olmuştur. Bu Tarihten itibaren Türk sporcular uluslararası yarışmalarda yarışmalara katılmaya başlamıştır (Huntford,2008). Türkiye’de kış sporları turizmi; Erzurum Palandöken, Kars Sarıkamış, Kayseri Erciyes, Sivas Yıldızdağı, Bursa Uludağ, Bolu Kartalkaya ve Rize Kaçkar dağlarında yapılmaktadır.

Rize’ de Ayder Yaylası parkurları ve Çamlıhemşin Salampınar orman içi pistlerinde Alp disiplini (Downhill) türü kayak yapılmaktadır. Ovit Dağında ise 20 km’lik platolarda Cross-contry (Kuzey Disiplini) kayak olarak bilinen kayak turizmi yapılmaktadır. Ovit Türkiye’nin en uzun Cross-Country rotasına sahiptir (Demir & Özşen, 2021).

1.2.14. Doğa Temelli Turizm

Doğa Temelli Turizm hem dünya ’da hem de Türkiye’de şehir hayatının stresinden uzaklaşmak, doğanın içinde kendini iyi hissetmek isteyenlerin kendilerine bir kaçış olarak gördükleri popüler bir turizm türüdür. 1990’lı yıllardan itibaren dünya genelinde önem kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), doğa turizmini "doğal alanlara yapılan, çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını artıran sorumlu bir seyahat türü" olarak tanımlamaktadır. Doğa temelli turizm, doğanın sunduğu ekosistem hizmetlerinden yararlanarak rekreasyonel, eğitici ve koruyucu faaliyetleri içeren bir turizm türüdür. Bu turizm türü ekoturizm, macera turizmi, yaban hayatı izleme ve agro-turizm gibi çeşitleri kapsar (Buckley, 2009). Doğa temelli turizmin küresel gelişimi, 20. yüzyılın ikinci yarısında artan çevre bilinci ile ivme kazanmış ve 1992 Rio Zirvesi sonrasında sürdürülebilir turizmin önemli bir parçası olarak benimsenmiştir (Honey, 2008).

Dünyada doğa temelli turizm, çeşitli ekosistemlere yayılarak büyümektedir. Latin Amerika'daki Amazon Ormanları, Afrika'daki safari turizmi ve Kanada'daki

milli park turizmi gibi örnekler, bu turizm türünün farklı bölgelerde nasıl geliştiğini göstermektedir (Fennell, 2015). Doğa temelli turizm, ekonomik açıdan önemli bir katkı sağlamakta olup dünyada yıllık ortalama %20 büyüyen bir pazar haline gelmiştir (World Tourism Organization [UNWTO], 2020).

Türkiye'de doğa temelli turizmin gelişimi, zengin biyolojik çeşitliliği ve çok çeşitli ekosistemleri nedeniyle hızlı bir ivme kazanmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren ekoturizm projeleri desteklenmiş ve milli parklar çeşitlendirilmiştir (Atik et al., 2010). Küre Dağları Milli Parkı ve Kaçkar Dağları Milli Parkı gibi alanlar, doğa temelli turizmin odak noktalarından biri olmuştur (Karakatur (Karakaş, 2015; 2018). Bu alanlar, aynı zamanda biyosfer rezerv alanları olarak korunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021).

Rize, doğa temelli turizm açısından Türkiye'nin önde gelen destinasyonlarından biridir. İl genelinde Kaçkar Dağları, Ayder Yaylası ve Fırtına Vadisi gibi alanlar, ekoturizm ve macera turizmi aktiviteleri için yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir (Demir ve Gündoğdu, 2017). Yüksek rakımlı yaylalar ve çay bahçeleri, bölgedeki doğa turizminin çeşitliliğini artırmaktadır. Ancak, bölgede kontrolsüz turizm faaliyetleri doğal alanlar üzerinde baskı oluşturmaktadır (Yıldırım, 2022).

Doğa temelli turizmin hem ekonomik hem de ekolojik etkileri dikkate alınarak yönetilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm politikaları, bölge ekonomilerini geliştirirken doğal alanların korunmasını da sağlamalıdır (Eagles, 2019). Türkiye'de doğa temelli turizmin geleceği, kamu ve özel sektörün etkin planlamalarına bağlı olarak şekillenecektir. Rize'de ise ekoturizmin dışında agro-turizm ve topluluk temelli turizm çalışmalarının da artması gerektiği vurgulanmaktadır (Gökhan ve Ağca, 2023).

Doğa temelli turizm, turistlere otantik, eğitici, aktif ve sürdürülebilir bir tatil deneyimi sunar. Bu tür turizm, hem turistlerin kişisel gelişimine katkıda bulunur hem de doğal çevrenin korunmasına yardımcı olur (Ceballos-Lascurain, 1996). Birçok çalışma, doğa temelli turizmin korunmuş doğal alanlar için hem finansal hem de toplumsal destek sağladığını ve bu alanların korunmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Wolf, Croft ve Green (2019) bu konuda şöyle demektedir: "Doğa temelli turizmin, doğal alanların korunması için mali, siyasi ve toplumsal desteğin sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını"4 belirtilmektedir. Ancak, bu ziyaretlerin

çevresel etkiler yaratabileceği ve koruma değerleri ile ziyaretçi sayısı arasında bir gerginlik oluşturduğu ifade edilmektedir. Doğa temelli turizm, yol yapımı, bitki örtüsünün ezilmesi, toprak erozyonu ve yabancı türlerin yayılması gibi çevresel etkiler yaratarak doğal alanları tehdit edebilir. Doğa temelli turizm ve açık hava rekreasyonunun faydaları, bireyler, topluluklar ve toplumlar için sürdürülebilirliğe katkıda bulunur. Eşitlik, mevcut ve gelecekteki sürdürülebilirlik için önemlidir. Doğa temelli turizm en hızlı büyüyen turizm sektörlerinden biridir ve birçok kamu arazisi ve korunan alan önemli turistik destinasyonlar haline gelmiştir (Winter ve ark., 2020).

1.3. Rize İli ve Alternatif Turizm Türleri

Rize, doğal güzellikleri ve coğrafi yapısıyla alternatif turizm için önemli bir potansiyel sunar. Bölge, yaylacılık ve doğa yürüyüşleri gibi geleneksel turizm türlerinin yanı sıra, Fırtına Vadisi'nde yapılan rafting ve Kaçkar Dağları'nda gerçekleştirilen dağcılık gibi macera turizmi aktiviteleriyle de öne çıkar. Ayrıca, zengin flora ve faunası sayesinde kuş gözlemciliği ve fotoğraf safari gibi ekoturizm faaliyetleri için de ideal bir destinasyondur. Rize'nin kaplıcaları ise termal turizm arayanlar için şifa dolu bir kaçış noktası sunar.

Rize, Osmanlı döneminde önemli bir yerleşim yeri olup, coğrafi konumu sayesinde bölgedeki ticaretin merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde Rize, Karadeniz'e kıyısı olan, dağlık ve engebeli arazisi ile dikkat çeken bir şehir olarak hem yerel hem de bölgesel ticaretin önemli aktörlerinden biri olmuştur. Rize'nin dağlık yapısı, bölgedeki tarıma uygun alanları sınırlasa da çay tarımı ve diğer tarımsal faaliyetler için uygun koşullar sunmuştur. Rize'nin coğrafi yapısı, dağlar ile deniz arasındaki sıkışmış alanlar sayesinde, ticaretin gelişmesi için oldukça elverişli olmuştur (Kurtuluş, 2022).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise, Rize'nin coğrafi özellikleri ve denizcilik altyapısı modernleşme ile daha verimli hale gelmiştir. 1923 sonrası Türk Cumhuriyeti'nin sanayileşme hamleleri, Rize'nin tarımsal üretiminin yanı sıra deniz taşımacılığına da katkı sağlamıştır. Rize'nin iklimi ve yer şekilleri, çay üretiminin gelişmesini teşvik etmiş, bunun sonucunda şehirde deniz yoluyla taşımacılık büyük bir ivme kazanmıştır. Rize, yerel ekonomisini güçlendirirken, Karadeniz'deki stratejik konumunu da etkili bir şekilde kullanmıştır (Güven, 2021).

Rize'nin coğrafyasında dikkat çeken bir diğer özellik ise, şehirdeki yayla turizmi potansiyelidir. Yüksek dağlar ve ormanlık alanlar, bölgeye özgü bir doğa turizminin gelişmesine olanak sağlamıştır. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bu dağlar, hem yerel halk için bir yaşam alanı hem de turistler için keşfedilecek benzersiz bir doğal ortam oluşturmuştur. Yaylalar, özellikle yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmekte ve Rize'nin ekonomisine katkı sağlamaktadır (Yılmaz, 2021).

Rize'nin tarihi boyunca, coğrafi koşulların etkisi, şehirdeki kültürel çeşitliliği ve ekonomik faaliyetleri şekillendirmiştir. Osmanlı'dan günümüze kadar, Rize'nin coğrafi özellikleri, halkın yaşam biçiminden tarımsal üretime kadar her alanda belirleyici olmuştur. Bu da Rize'nin tarihsel gelişimine, çevre ile olan ilişkisine ve bölgesel etkileşimlerine büyük bir katkı sağlamıştır (Öztürk, 2022).

Rize'nin coğrafi yapısı, bölgenin tarım ve ticaret için sunduğu olanaklar ile, denizcilik faaliyetlerinin ve yerel kültürün gelişimine zemin hazırlamıştır. Rize'nin tarihsel, coğrafi ve kültürel bağlamdaki yerinin ne kadar önemli olduğu, bölgenin geçmişten günümüze ulaşan ticaret yolları ve sosyal yapılarıyla açıklanabilir (Keskin, 2021).

Rize, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde, Doğu Karadeniz kıyısında yer alan bir şehirdir. Doğusunda Artvin, batısında Trabzon, güneyinde Erzurum ve Bayburt, kuzeyinde ise Karadeniz ile çevrilidir. $41^{\circ} 02' - 41^{\circ} 33'$ kuzey enlemleri ile $40^{\circ} 21' - 41^{\circ} 25'$ doğu boylamları arasında bulunan Rize'nin yüz görünümü yaklaşık 3.920 km²'dir ve Türkiye'nin en çok yağış alan bölgesidir (Yılmaz 2019). Şehir merkezi deniz seviyesinden 3 metre yükseklikte bulunurken, Kaçkar Dağları ve Verçenik Dağı gibi zirveler 3.000 metreyi aşmaktadır. Karadeniz boyunca yaklaşık 80 km uzunluğunda bir sahil şeridinde sahip olan Rize, Fırtına Deresi, İkizdere ve Hemşin Deresi gibi akarsularıyla dikkat çekmektedir (Küçük, 2021). Gür ormanları, yaylaları ve zengin bitki örtüsü ile öne çıkan şehir, özellikle çay tarımı, yayla turizmi ve doğa sporları açısından büyük bir yetiştiriciye sahiptir Kaçkar Dağları Milli Parkı, Ayder Yaylası ve Fırtına Vadisi gibi doğal güzellikleriyle hem yerli hem de yabancıların ilgisini çekmektedir (Özdemir & Gül 2017).

Rize'nin sosyal ve kültürel yapısı, coğrafi ve tarihi faktörlerin etkisiyle şekillenmiştir. Osmanlı döneminde, yerel halkın çoğunluğunu oluşturan Gürcüler,

Çerkesler ve Lazlar, kendi kültürel kimliklerini bu bölgede sürdürmüşlerdir. Bu etnik çeşitlilik, Rize'nin sosyal yapısında önemli bir rol oynamış ve kentteki kültürel zenginliği beslemiştir. Bölgenin geleneksel yaşam biçimleri, günümüzde hala sürdürülebilen kültürel ritüellere dönüşmüştür (Kara, 2022). Rize'nin bu etnik yapısı, şehirdeki dilsel ve kültürel çeşitliliği besleyerek, sosyal yaşamda zengin bir dinamizm yaratmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarına gelindiğinde ise, sosyal yapıda bazı dönüşümler yaşanmıştır. Özellikle eğitim alanındaki gelişmeler ve şehirleşme süreci, Rize'nin sosyal yapısının modernleşmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca, Rize'deki geleneksel tarım faaliyetleri, modern tarım yöntemleri ile birleşerek, köylülerin yaşam koşullarını iyileştirmiştir. Bu gelişmeler, şehirdeki sosyal yapının dönüşümünü hızlandırmıştır. Bu dönüşüm süreci, geleneksel kültürün korunması ve yerel kimliklerin yaşatılması açısından bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. (Güzel, 2021).

Rize'deki kültürel zenginlik, özellikle mutfak kültüründe kendini göstermektedir. Rize mutfağı hem yerel halk hem de bölgeye gelen turistler için önemli bir kültürel miras sunmaktadır. Çay, mısır ekmeği ve hamsi gibi yiyecekler, Rize mutfağının temel unsurlarıdır. Aynı zamanda, geleneksel yemek tarifleri, bölgenin kültürel çeşitliliğini yansıtan bir sosyal yapının izlerini taşır. Bu zengin mutfak kültürü, Rize'nin turizm açısından cazip bir destinasyon olmasında etkili olmuştur (Yılmaz, 2022).

Rize'nin sosyal yapısında önemli bir yer tutan diğer bir konu da halk oyunları ve müzik kültürüdür. Geleneksel halk oyunları ve Karadeniz müziği, Rize'nin kültürel kimliğinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Rize'de düzenlenen kültürel etkinlikler ve festivaller hem yerel halkın hem de turistlerin katılım gösterdiği sosyal etkinliklerdir. Bu tür etkinlikler, bölgedeki kültürel mirası yaşatmanın yanı sıra, turizm sektörünün gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Kara, 2022).

Rize'nin sosyal ve kültürel yapısı, tarihi süreçlerin ve coğrafi koşulların etkisiyle şekillenmiş, etnik çeşitlilik, geleneksel yaşam biçimleri ve modernleşme arasındaki denge, bölgenin kültürel kimliğini oluşturmuştur. Rize'nin geçmişten günümüze uzanan bu sosyo-kültürel yapısı hem yerel halkın hem de turistlerin ilgisini çekmekte ve bölgeye özgü kültürel deneyimler sunmaktadır (Öztürk, 2021).

Rize, coğrafi yapısı ve tarihi dokusuyla bölgedeki en önemli turistik destinasyonlardan biridir. Rize'nin çekicilikleri arasında en çok bilinen ve tercih edilen yerler arasında, yemyeşil yaylalar ve yüksek dağlar yer almaktadır. Rize'nin doğa turizmi açısından sunduğu olanaklar, yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Çamlıhemşin ve Ayder Yaylası gibi bölgeler hem doğal güzellikleri hem de geleneksel yaşam biçimleriyle ünlüdür. Bu yaylalarda düzenlenen geleneksel festivaller ve etkinlikler, yerel kültürün tanıtılmasında büyük bir rol oynamaktadır (Güven, 2020).

Rize'nin turistik cazibesi, sadece doğal güzelliklerinden değil, aynı zamanda tarihi ve kültürel mirasından da kaynaklanmaktadır. Rize'deki tarihi yapılar ve kaleler, şehri ziyaret eden turistler için ilgi çekicidir. Rize Kalesi, bölgedeki en bilinen tarihi yapılardan biridir. Bu kale, Rize'nin Osmanlı dönemindeki stratejik önemini yansıtmaktadır. Ayrıca, Rize'nin geleneksel evleri ve yapı tarzları, yerel mimarinin izlerini taşıyarak şehre özgün bir kimlik katmaktadır (Keskin, 2021).

Rize'deki deniz turizmi de son yıllarda artan bir ilgi görmektedir. Karadeniz'in masmavi suları ve sahil kasabaları, bölgeyi deniz turizmi açısından cazip bir hale getirmiştir. Özellikle Çayeli ve Pazar gibi sahil kasabaları, denizle iç içe olan turistik alanlar sunmaktadır. Bu bölgelerde, denizle ilgili faaliyetler hem bölge ekonomisini canlandırmakta hem de turistler için eşsiz bir deneyim sunmaktadır. Ayrıca, Rize'nin sahil şeridi boyunca yer alan balık restoranları, bölgenin deniz ürünleri kültürünü tanıtmakta önemli bir rol oynamaktadır (Kurtuluş, 2020).

Rize'nin çekicilikleri arasında, kültürel etkinlikler ve festivaller de önemli bir yer tutmaktadır. Rize'nin geleneksel festivalleri, bölgeye özgü müzikler, danslar ve yemeklerle tanınmaktadır. Rize'nin geleneksel halk oyunları ve müzikleri, turistler için ilgi çekici etkinlikler sunmaktadır. Rize Çayı Festivali ve Ayder Yaylası'ndaki kültürel etkinlikler, bölgenin kültürel mirasını tanıtan ve ziyaretçilerine eşsiz deneyimler yaşatan etkinliklerdir (Yılmaz, 2021).

Rize'nin doğa, tarih ve kültür açısından sunduğu çeşitli çekicilikler, bölgeyi turizm açısından önemli bir cazibe merkezi yapmaktadır. Rize hem yerel halkın yaşam biçimlerini hem de bölgenin geleneksel kültürünü ziyaretçilere tanıtarak, turizmin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır (Kara, 2021).

Türkiye'nin doğa turizmi ile öne çıkan Rize bölgesi, başta yaylacılık, termal turizm, dağ, spor turizmi ve dağ yürüyüşleri gibi birçok turizm türlerine hizmet edebilme potansiyeline sahiptir (Zengin, 2006). “Anadolu kültürü içerisinde ayrı bir rengi olan Rize, kültürel farklılıkları ile de dikkat çekmektedir. Bölge insanının sempatikliği ve fıkralara konu olan yaşanmışlıkları ile en güzel örneklerdendir. Yöre halkının neşeli ve sıcak kanlı hali yörenin müzik kültürüne de yansımıştır. Bölgenin müzik kültürü, Anadolu'nun diğer bölgelerinden farklı şekilde tulum ve kemençeye dayanmaktadır.” (GoTürkiye2022).

Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Rize'de genel olarak gerçekleştirilen alternatif turizm türleri arasında Termal Turizm, Yayla Turizmi, Doğa ve Spor Turizmi, Doğa Yürüyüşleri, Dağcılık, Akarsu Sporları, Kuş Gözlemciliği, Doğa Fotoğrafçılığı, Mağara Turizmi, Kamp ve Karavan Turizmi, Kongre Turizmi, Bitki ve Hayvan Gözlemleme, Jip Safari, Bisiklet Turizmi ve Heliski Turizminin yer aldığını belirtmiştir.

1.3.1. Termal Turizm

İnsanlık; tarihin en eski zamanlarından beri beslenebilmek, korunabilmek, daha iyi yerler bulup yaşamak için sürekli yer değiştirmiştir. İnsanlar antik çağlardan beri hastalıklarına şifa bulabilmek amacıyla veya doğal kaynaklardan yararlanıp tedavi olabilmek için seyahatler yapmışlardır. Tapınaklar antik Yunan'dan Roma dönemine kadar hastalıkları tedavi etmek amacıyla kullanılmıştır. Kaplıcalar ve termal sular iyileştirici merkezler olarak hizmetler vermişlerdir (Lunt & Carrera, 2010). Orta çağda ise Haçlı Seferleri zamanında Avrupa'da hastaneler ve tedavi merkezleri kurulmuştur (Smith & Puczkó, 2009).

18. yüzyıldan sonra sağlık turizmi, Avrupa'da yaygınlaşırken, Fransa ve Almanya termal su kaynaklarının şifa vericiliğine dair inançları yaymışlar, insanlar için daha farklı tedavi stratejileri geliştirmiş ve turistler için sağlık alanları sunmuşlardır (Le & Nguyen, 2021). Sağlık turizmi, günümüzde sadece tedavi amaçlı değil, bireylerin rehabilitasyon, estetik, diş tedavisi veya wellness gibi tedavileri için kendi ülkeleri dışına seyahat etmeleri ile hızla büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Küresel sağlık turizm pazarının 2025 yılında 132 milyar dolara, 2032 yılında ise 350 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bu büyüme, hasta beklentilerindeki değişim

ve ülkelerdeki teknolojik gelişmelerin sağlık alt yapısındaki iyileştirmelerle desteklenmektedir (Büyük, & Akkuş, 2024).

Türkiye uygun fiyatlı tedavi maliyetleri ve uluslararası akreditasyonlara sahip sağlık kuruluşları ile sağlık alanında öne çıkmaktadır (Gürvardar, Y., & Aloğlu, E, 2020). Türkiye'nin en büyük avantajı kaliteli sağlık hizmetini uygun fiyatlarla sunmasıdır (Türk, 2017). Sağlık turizminde Ankara, İstanbul ve Antalya estetik cerrahi, diş tedavisi, burun estetiği, saç ekimi, dental tedaviler, liposuction gibi alanlarda öne çıkan merkezlerdir. Türkiye'nin dışında Macaristan ve Tayland'da bu alanlarda rağbet gören ülkeler arasındadır (Hsiao & Chien, 2019).

TÜİK 2024 verilerine göre Türkiye'ye sağlık turizmi için gelen turist sayısı, 1.506.442 kişi ve elde edilen gelir ise 3,022,957 USD tutarında olmuştur.

Türkiye termal kaynaklar ve alternatif tedavi seçenekleri, coğrafi konum ve ulaşım kolaylığı, nitelikli sağlık personeli, gelişmiş sağlık altyapısı ve uygun maliyetlerle sağlık turizmde tercih edilmektedir. Türkiye'de medikal turizmde en çok tercih edilen branşlar;

Estetik ve plastik cerrahi (burun estetiği saç ekimi liposuction vb.)

Estetik ve plastik cerrahi (burun estetiği, saç ekimi, liposuction vb.)

Diş tedavileri (implant, ortodonti vb.)

Göz cerrahisi (LASIK, katarakt ameliyatları vb.)

Ortopedik cerrahi (eklem protezleri, omurga cerrahisi vb.)

Onkoloji ve kanser tedavisi

Kardiyovasküler cerrahi

Uygun maliyetli, yüksek kaliteli sağlık hizmetleri, gelişmiş hastane altyapısı ve uzman doktor kadrosu ile dünya çapında önemli bir destinasyon haline gelmiştir (Sağlık Bakanlığı Verileri).

Yılmaz (2021), Türkiye'nin termal kaynaklarının wellness turizmi için büyük bir potansiyele sahip olduğunu belirtir. Öztürk & Özçelik (2019) ise wellness turizminin, Türkiye'nin sağlık turizmi stratejisinde önemli bir rol oynadığını vurgular.

Karagülle (2021), Pamukkale 2000 yıldır termal turizmin merkezidir. Osmanlı döneminde kaplıcalar hem tedavi hem de sosyal yaşamın bir parçası olarak kullanılmaktadır. Modern dönemde ise; Türkiye Avrupa'nın en zengin termal kaynaklarına ve bu kaynaklar ile de sağlık turizminde büyük bir potansiyele sahiptir.

Rize İkizdere bulunan termal su 4000'in üzerinde çeşitli mineraller içeren termal suyu ile ünlüdür. Termal suyun, romatizma, eklem, nevrit, nevralji, polinevrit, kırık-çıkık, sinirsel rahatsızlıklar, sindirim, dolaşım sistemi düzensizlikleri, kan şekeri, bel fıtığı, idrar, solunum yolları, kadın ve cilt rahatsızlıkları gibi pek çok hastalığa iyi geldiği tespit edilmiştir. Termal turizm açısından İkizdere, doğal güzellikleri ve şifalı suları ile önemli bir merkezdir. Kaplıca tesisleri, modern konaklama imkanları ve çeşitli sağlık hizmetleri sunarak ziyaretçilere hem tedavi hem de dinlenme imkânı sağlamaktadır (Zaman & Birinci 2011). Ayder Yaylası, Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde yer alan ve termal turizmi ile ünlü bir bölgedir. Ayder, 55°C sıcaklıkta şifalı termal suları ile özellikle eklem ağrıları gibi rahatsızlıkların tedavisinde destekleyici bir rol oynamaktadır. Bölgedeki termal tesisler, modern kaplıca hizmetleri sunmakta ve yıl boyunca ziyaretçilere hizmet vermektedir. Ayder, aynı zamanda doğal güzellikleri ve Yayla turizmi ile de dikkat çekmektedir. Trekking, dağcılık ve doğa yürüyüşleri gibi aktiviteler için ideal bir yer olan Ayder, termal turizm ve yayla turizmi potansiyeliyle önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir (Şenkaya ve arkadaşları, 2012).

1.3.2. Yayla Turizmi

Türk Dil Kurumuna Göre Yayla; Akarsular tarafından parçalanmış yüksek geniş düzlük ve denizden yüksekte olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri olarak kullanılmaya elverişli düzlük olarak açıklanmıştır.

Yayla turizmi, iş stresinden uzaklaşmak, doğayla iç içe olmak ve doğal beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla tercih edilen bir turizm türüdür. Aile ve gruplar tarafından tercih edilmekte, bireysel katılım ise nadir görülmektedir. Kıyı turizmine kıyasla konaklama koşulları daha uzun olup, ayrıntılı bir seyahat planı yerine uzun vadeli pasif aktivitelerle öne çıkmaktadır. Deniz seviyesinden yüksek, kırsal görünüm ve geleneksel mimariye uygun konaklama tercih edilmektedir. Farklı yaş ve eğitim düzeylerinden, genellikle düşük ve orta gelir gruplarındaki bireyler tarafından doğayla bütünleşme amacıyla tercih edilmektedir (Bilici ve Işık, 2018).

Yayla turizmi her yaştan, farklı eğitim türlerinden, yüksek gelirli, düşük gelirli insanların dinlenmek, huzur bulmak, farklı yerler görmek amacıyla tercih ettikleri bir turizm türüdür. Genellikle yaylaları aile ve arkadaş gurupları gezmektedir (Albayrak,

2013). Yerel halk günü birlik, ulusal ve uluslararası turistlerse günü birlik, karavanlarda, çadırlarda veya otellerde kalırlar.

Yaylalar, treking, doğa sporları, kuş gözlemciliği, foto safari, dağ bisikleti, buz gölleri, endemik bitkiler, festivaller gibi etkinliklerin yapıldığı turizm alanlarıdır. Yayla turizmi tanımlarına bakıldığında hep birbirlerini tekrarlayan tanımlar görülmektedir. Fikret Gökçe'ye göre ise; 900 rakım üzeri doğal, iklim üstünlükleri olan, yüksek alanlarda gerçekleştirilen, kendine özgü sosyal ve kültürel değerleri olan, sürekli konaklanmayan, 24 saatten daha az bir sürede yeme içme ve eğlenmek amacı ile yapılan turistik seyahatlerdir (Gökçe 2020).

Rize'de toplamda 66 adet yayla bulunmaktadır. Bu yaylalar yaylacılık ve turizm amaçlı kullanılmaktadır. Doğal güzelliklerinin yanında geçmişten gelen tarihide korumaktadır. Bu yaylaların bazıları Ayder, Handüzü, Petran, Anzer, Ovit, Pokut, Samistal, Palovit, Elevit, Aşağı ve Yukarı Kavron, Huser yayları turizmde öne çıkan yaylalardır (Rize İl Kültür Müdürlüğü). Yayla turizmi, alternatif turizm arayışları içinde büyük önem taşımaktadır. Doğal ve kültürel bölgelerin korunması sağlanırken, bölgesel kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır. Rize, dik yamaçlı vadileri, yüksek dağları, buzul gölleri ve tarihi yapıları ile önemli bir turizm destinasyonudur. Rize'nin Ayder, Huser, Aşağı Yukarı Kavran ve Anzer yaylaları, yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çekmektedir (Bilici ve Işık, 2018).

Huser yaylasında yaylacıların sorunları, altyapıdaki eksiklikler, yaylaya gelen turistlerin konaklayacağı işletmelerin azlığı, halkın turizmle ilgili yeterli bilince sahip olmamaları, ulaşım ve katı atık sorunlarının olması turizminin sürdürülebilirliği ve yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması için çözülmesi gereken önemli konulardır (Acuner ve arkadaşları, 2021).

1.3.3. Doğa ve Spor Turizmi

Doğa ve spor turizmi, küresel ölçekte hızla gelişen bir alan olarak dikkat çekmektedir. Özellikle doğa yürüyüşü, dağcılık, rafting ve benzeri aktiviteler, bireylerin sağlıklı yaşam biçimlerini desteklerken aynı zamanda destinasyonların ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmasına da katkıda bulunmaktadır. Recreation ecology çalışmaları, bu faaliyetlerin ekosistemler üzerinde yarattığı etkileri ortaya koyarak sürdürülebilirlik perspektifini öne çıkarmaktadır (Monz, Pickering ve

Hadwen, 2013). Böylece doğa ve spor turizminin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda çevresel bir boyut taşıdığı görülmektedir.

Turizmin küresel ölçekte yaygınlaşması, biyoçeşitlilik açısından çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Lusseau ve Mancini (2018), turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin dünya genelinde 5.930 tür için doğrudan tehdit oluşturduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde, Camocini, Daglio ve Podda (2025), uluslararası turizmin artan hacminin ekolojik sistemlerin korunmasında yeni politika ve denetim mekanizmaları gerektirdiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir yönetim planlarının oluşturulması, doğa ve spor turizminin çevresel zararlarını en aza indirmede temel bir koşul haline gelmiştir.

Spor turizmi özelinde bakıldığında, bu alanın hem aktif katılım hem de izleyici boyutuyla ciddi ekonomik getiriler sunduğu görülmektedir. Gibson (1998), spor turizmini “hard” ve “soft” olmak üzere ikiye ayırmış; “hard” boyutun büyük spor organizasyonlarına katılımı, “soft” boyutun ise bireysel sportif aktiviteleri kapsadığını belirtmiştir. Bu bağlamda spor turizmi, destinasyonların marka değerini artırmakta, uluslararası tanınırlığına katkı sağlamakta ve turizm çeşitliliğini güçlendirmektedir (Balmford ve diğerleri, 2009).

Türkiye, sahip olduğu coğrafi ve iklimsel çeşitlilik sayesinde doğa ve spor turizmi açısından güçlü bir potansiyele sahiptir. Özellikle rafting, dalış, rüzgâr sörfü, yamaç paraşütü ve dağcılık gibi faaliyetler ülkenin farklı bölgelerinde yaygın olarak yapılmaktadır. Bu aktiviteler yalnızca yerli turistler için değil, yabancı turistler açısından da cazip fırsatlar sunmaktadır (Türkiye Turizm Ansiklopedisi, t.y.). Ayrıca Türkiye’de spor turizmi üzerine yapılan çalışmalar, bu alanın ekonomik boyutunu vurgulamakta ve turizmin genel ekonomiye katkısının yanı sıra istihdam olanakları oluşturduğunu da ortaya koymaktadır (Karaküçük ve Akyıldız, 2021).

Türkiye akademik literatüründe spor turizmine yönelik ilginin giderek arttığı görülmektedir. Çetin (2023), spor etkinliklerinin motivasyon, sürdürülebilir kalkınma ve kültürel etkileşim gibi boyutlarla ele alındığını ortaya koymuştur. Ayrıca bibliyometrik analizler, spor turizmine dair lisansüstü tezlerde potansiyel belirleme, golf turizmi, doğa yürüyüşü ve kamp faaliyetlerinin ön plana çıktığını göstermektedir (Esen, 2020). Bu durum, spor turizminin yalnızca pratik bir faaliyet alanı değil, aynı

zamanda akademik bir araştırma konusu olarak da giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi ve özellikle Rize ili, doğa ve spor turizmi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Rize, yayla turizmi, trekking rotaları, rafting parkurları ve heliski gibi aktivitelerle öne çıkmaktadır. Yerel çalışmalar, yayla turizminin bölgesel kalkınmaya ve sosyo-kültürel canlanmaya katkı sağladığını belirtmektedir (Çakır, 2013). Rize'nin doğal yapısı, macera ve ekoturizm açısından güçlü bir çekim alanı yaratmakta; bu da ilin turizm çeşitliliğini artırmaktadır (Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.).

Rize'de turizmin sürdürülebilir gelişimi, yerel halkın algı ve desteği ile de yakından ilişkilidir. Demir (2019), yerel halkın turizmin ekonomik getirilerine ilişkin olumlu algılarının turizme verdikleri desteği artırdığını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra Öztürk (2013), Doğu Karadeniz turizm stratejileri bağlamında Rize'nin doğa temelli turizm odaklı bir kalkınma politikası izlemesi gerektiğini ve ilçe merkezli turizm koridorlarının geliştirilmesinin fayda sağlayacağını ifade etmektedir. Son yıllarda gerçekleştirilen Rize Spor Turizmi Çalıştayı ise bölgenin spor turizmi potansiyeline dikkat çekmiş ve sürdürülebilirlik temelinde planlamaların önemini ön plana çıkarmıştır (Rize Valiliği, 2023).

1.3.4. Doğa Yürüyüşü

Doğa yürüyüşü, bireylerin doğa ile doğrudan temas kurmalarına olanak sağlayan fiziksel ve ruhsal sağlık açısından faydalı bir etkinliktir. Özellikle pandemi döneminde, bireylerin doğayla buluşarak stres azaltma ve sağlıklı yaşam arayışına yönelmeleri dikkat çekmiştir. Bu bağlamda yürüyüş turizmi, sürdürülebilir turizm hedefleri ile doğanın korunması arasındaki köprülerden biri olarak görülmektedir (Sanz-Ibáñez & Anton-Clavé, 2022).

1991–2022 yılları arasında yürüyüş turizmine dair akademik literatür incelendiğinde, yayın sayılarında belirgin bir artış gözlenmiştir. Bu artış, doğa yürüyüşünün hem akademik çalışmalar hem de turizm uygulamaları açısından giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir (da Silva & Buckley, 2022).

Yeni bir kavramsallaştırma olan “hiking tourist problem” (HTP), turistlerin yürüyüş rotalarını planlamalarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu modelde

yürüyüş rotalarının cazibesi ile çevresel etkiler dengelenmeye çalışılmakta, böylece hem ziyaretçi deneyimi hem de karbon emisyonu göz önünde bulundurulmaktadır (Tricoire, Parragh & Gansterer, 2023).

Türkiye’de yürüyüş turizmine yönelik akademik çalışmalar hem bölgesel kalkınma hem de sürdürülebilir turizm bağlamında değerlendirilmiştir. Kuzu ve arkadaşlarının (2023) çalışmasında, Türkiye’de doğa yürüyüşüne ilişkin literatür sistematik bir biçimde incelenmiş ve alandaki araştırma eğilimleri ortaya konmuştur.

Rize’nin Kaçkar Dağları Milli Parkı, Türkiye’nin en önemli yürüyüş destinasyonlarından biridir. Yıldırım’ın (2017) çalışmasında bu bölgede gerçekleştirilen yürüyüş ve rekreasyon faaliyetlerinin çevresel etkileri ele alınmış, özellikle yoğun turist hareketliliğinin doğal ekosistem üzerinde baskı yarattığı belirtilmiştir.

Rize, yaylaları, doğal parkurları ve Kaçkar Dağları ile doğa yürüyüşü açısından Türkiye’nin önde gelen merkezlerinden biridir. Bölgenin coğrafi yapısı ve doğal çeşitliliği, uluslararası trekking turizmi açısından da cazibe oluşturmaktadır (Aktürk & Fluck, 2022).

Rize’de doğa yürüyüşü yalnızca fiziksel bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda kültürel bir deneyim olarak görülmektedir. Yerel halkla kurulan etkileşimler, geleneksel yaşam biçimi ve bölgenin folklorik değerleri, yürüyüş turizminin sosyal boyutunu zenginleştirmektedir (Turkey Guide, 2025).

1.3.5. Dağcılık

Dağcılık turizmi, doğal çevre ile etkileşim arayan bireyler için önemli bir Rekreasyonel aktivite ve turizm çeşidi olarak öne çıkmaktadır. Dünya genelinde bu turizm türünün kökleri 18. ve 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Özellikle İsviçre Alpleri’nde, dağcılığın bilimsel keşiflerden ziyade bir eğlence aktivitesine dönüşmesi, modern dağcılık turizminin başlangıcı kabul edilmektedir (Holden & Lynch, 2018). Bu dönemde, İngiliz dağcıların Alp zirvelerine yaptığı keşifler, dağcılığı popülerleştirerek turizm hareketliliğini tetiklemiştir (Beedie & Hudson, 2003). Başlangıçta amatör bir hobi olarak görülen dağcılık, zamanla profesyonel rehberlik hizmetlerinin ve organize turların gelişmesiyle bir endüstriye dönüşmüştür.

Türkiye'de dağcılık turizminin tarihi, küresel örneklerin aksine daha geç bir döneme denk gelmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında doğa sporlarına olan ilginin artmasıyla birlikte, 1920'li ve 1930'lu yıllarda ilk dağcılık kulüpleri kurulmuştur (Özbay & Akyüz, 2019). Özellikle Türkiye Dağcılık Federasyonu'nun 1966 yılında kurulması, bu sporun kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olmuştur. Ancak dağcılığın, kitle turizmi yerine daha niş bir segment olarak kalması, bu alandaki gelişimi yavaşlatmıştır. 1980'li yıllardan itibaren, özellikle Kaçkar, Ağrı ve Aladağlar gibi yüksek dağlara yönelik tırmanış organizasyonlarının artmasıyla dağcılık turizmi ivme kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde, yabancı dağcıların Türkiye'nin dağlık bölgelerine olan ilgisi, bu turizm türünün uluslararası alanda tanınmasına katkı sağlamıştır (Yılmaz & Arı, 2017).

Rize, doğal yapısı ve Kaçkar Dağları'nın sunduğu potansiyel ile Türkiye'de dağcılık turizminin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bölgede dağcılık faaliyetleri, genellikle 1990'lı yıllardan sonra, yerel turizm aktörlerinin ve dağcılık kulüplerinin çabalarıyla daha görünür hale gelmiştir (Keskin & Toplu, 2021). Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın kurulması, bölgenin korunmasına ve sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin desteklenmesine olanak tanımıştır. Ancak, dağcılık turizmi Rize'de hala tam anlamıyla bir endüstriye dönüşmemiştir. Başlıca sorunlar arasında yetersiz altyapı, profesyonel rehberlik hizmetlerinin sınırlı olması ve güvenlik standartlarının eksikliği yer almaktadır (Kılıç, 2020). Mevcut durumda, Rize'deki dağcılık turizmi, genellikle yaz aylarında bireysel veya küçük gruplar halinde yapılan tırmanışlar ve trekking turları ile sınırlıdır. Gelecekte, dağcılık turizminin potansiyelini tam olarak kullanabilmek için yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün işbirliği içinde çalışması gerekmektedir (Aktaş, 2018).

Dağcılık turizmi, dünya genelinde köklü bir geçmişe sahipken, Türkiye'de ve özellikle Rize'de gelişimini henüz tamamlamamış bir niş pazar olarak değerlendirilmektedir. Dünya genelinde profesyonel rehberlik, güvenlik standartları ve sürdürülebilirlik ilkeleri ön planda tutulurken, Türkiye'de bu alanlarda gelişim ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle Rize'nin Kaçkar Dağları gibi eşsiz doğal kaynakları, doğru stratejilerle dağcılık turizminde önemli bir destinasyon haline gelebilir. Bölgenin sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirebilmesi için, altyapının iyileştirilmesi, profesyonel rehberlik ve kurtarma hizmetlerinin güçlendirilmesi ve ekoturizm

ilkelerine uygun politikaların benimsenmesi kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak araştırmalar, dağcılık turizminin sosyo-ekonomik ve çevresel etkilerini daha detaylı bir şekilde incelemelidir.

1.3.6. Akarsu Sporları

Akarsu sporları, insanların nehirler ve akarsularla olan etkileşiminin bir yansıması olarak tarih boyunca çeşitli formlarda var olmuştur. Başlangıçta ulaşım ve avlanma gibi temel ihtiyaçlara hizmet eden bu etkileşim, modern çağda adrenalin ve rekreasyon odaklı bir spor dalına dönüşmüştür. Bu bölümde, akarsu sporlarının küresel ölçekteki tarihsel gelişiminden yola çıkarak, Türkiye ve özellikle akarsu sporlarının önemli merkezlerinden biri olan Rize'deki gelişimine odaklanılacaktır. Bu analiz, ilgili literatürden elde edilen bulgularla desteklenerek, günümüzdeki durumun kapsamlı bir değerlendirmesini sunacaktır.

Dünya genelinde akarsu sporlarının kurumsal bir yapıya bürünmesi, 19. Yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'da görülmüştür. Bu dönemde kano, kano slalom ve rafting gibi disiplinlerin temelleri atılmıştır. Örneğin, kano sporu, 1866 yılında İngiltere'de kurulan Royal Canoe Club ile resmiyet kazanmıştır (Örnek Yazar, 2005). Bu sporlar, başlangıçta amatör bir hobi olarak yaygınlaşmış, ancak daha sonra uluslararası federasyonların kurulmasıyla olimpiyat oyunlarına dahil edilmiştir. Bu kurumsallaşma süreci, sporun popülaritesini artırarak geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Türkiye'deki akarsu sporları ise dünyadaki gelişmelere kıyasla daha geç bir tarihte, 20. yüzyılın son çeyreğinde ivme kazanmıştır. Bu sporların Türkiye'ye girişi genellikle yabancı sporcuların keşifleri ve yerel girişimcilerin turizm potansiyelini fark etmesiyle olmuştur. Dalaman Nehri, Çoruh Nehri ve Fırtına Deresi gibi nehirlerin uluslararası rafting camiası tarafından tanınması, bu sporların Türkiye'de de gelişmesinin önünü açmıştır (Örnek Yazar, 2010). Başlangıçta daha çok macera turizmi çerçevesinde ele alınan akarsu sporları, zamanla federasyonlar ve kulüpler aracılığıyla sportif bir disipline dönüşmüştür.

Rize ili, coğrafi yapısı ve sahip olduğu debisi yüksek akarsular sayesinde, Türkiye'de akarsu sporlarının en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle Fırtına Deresi, yılın büyük bir bölümünde rafting, kano ve kano slalomi gibi

sporlara olanak sağlayan uygun koşulları sunmaktadır. Bölgenin bu potansiyeli, 1990'lı yıllardan itibaren yerel turizm işletmecileri ve spor kulüplerinin iş birliğiyle değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu girişimler, Rize'nin sadece doğal güzelliğiyle değil, aynı zamanda bir spor destinasyonu olarak da tanınmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'de akarsu sporlarının gelişimini destekleyen en önemli unsurlardan biri, Türkiye Rafting Federasyonu ve Türkiye Kano Federasyonu gibi resmî kurumların kurulması olmuştur. Bu federasyonlar, sporcu yetiştirmenin yanı sıra ulusal ve uluslararası müsabakalar düzenleyerek sporun yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu sayede, Türkiye'den çıkan sporcular uluslararası arenalarda başarılar elde etmeye başlamış ve bu da spora olan ilgiyi daha da artırmıştır. Akademik çalışmalarda, bu kurumsallaşmanın sporun sürdürülebilirliği üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır (Örnek Yazar, 2015).

Günümüz itibarıyla, Türkiye'de ve Rize'de akarsu sporları hem profesyonel bir spor dalı hem de önemli bir turizm aktivitesi olarak varlığını sürdürmektedir. Rafting, kano ve kano slalom gibi spor dalları, yerel ekonomiye önemli katkılar sağlamakta ve bölge tanıtımında kilit bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, bu sporların popülerleşmesiyle ortaya çıkan çevresel etkiler ve güvenlik standartları gibi konular da araştırmacılar ve ilgili kurumlar tarafından ele alınması gereken önemli başlıklar haline gelmiştir (Örnek Yazar, 2020). Bu sporların geleceği, çevresel sürdürülebilirlik ve güvenlik önlemleri konularındaki gelişmelerle yakından ilişkilidir.

Akarsu sporları, dünya genelinde başlayan bir rekreasyon ve spor akımı olarak Türkiye'de ve özelde Rize'de kendine has bir gelişim süreci izlemiştir. Tarihsel olarak bakıldığında, bu sporların amatör bir hobi olmaktan çıkıp kurumsallaşması ve uluslararası bir boyuta ulaşması, spor turizminin gelişimi için önemli bir kilometre taşı olmuştur. Gelecekte, akarsu sporlarının çevresel duyarlılık ve güvenlik konuları gözetilerek daha da ileriye taşınması hem sporun hem de ilgili bölgelerin sürdürülebilir kalkınması için büyük önem arz etmektedir.

1.3.7. Kuş Gözlemciliği

Kuşlara duyulan ilgi, insanlık tarihi kadar eskidir ve tarih öncesi dönemlere ait mağara çizimlerinde dahi kuş figürleri yer almaktadır (Turner, 1544). Ancak kuşların

sistematik bir şekilde incelenmesi ve kaydedilmesi, Orta Çağ'da ve sonrasında başlamıştır. Özellikle 16. yüzyılda Guillaume Rondelet ve Pierre Belon gibi Avrupalı bilim insanları, Akdeniz ve Levant bölgelerindeki kuşları gözlemleyerek notlar tutmuşlardır. Modern ornitolojinin temelleri ise 17. yüzyılda Francis Willughby ve John Ray'in (1676) çalışmalarıyla atılmıştır. Onların morfoloji ve fonksiyonel özelliklere dayalı ilk kapsamlı kuş sınıflandırma sistemi, amatör gözlemlerin bilimsel bir düzleme taşınmasını sağlamıştır (Willughby & Ray, 1676). 19. Yüzyılda Alexander Wilson ve John James Audubon gibi isimler, Amerika kıtasındaki kuş türlerini belgeleyerek, bilimsel saha çalışmalarının yaygınlaşmasına öncülük etmişlerdir (Wilson, 1808-1814). 20. yüzyıl ile, ornitoloji ekoloji, genetik ve moleküler biyoloji gibi diğer bilim dallarıyla entegre olarak multidisipliner bir alan haline gelmiştir.

Türkiye'de kuş gözlemciliğinin bilimsel bir disiplin olarak köklü bir geçmişi bulunmamakla birlikte, Anadolu'nun göç yolları üzerindeki konumu nedeniyle kuşlara olan ilgi daima var olmuştur. Ancak Batılı anlamda bilimsel ornitoloji çalışmaları, özellikle 20. yüzyılın başlarında yabancı araştırmacıların bölgede yürüttüğü çalışmalarla başlamıştır. Türkiye'deki ornitolojik araştırmaların önemli bir kısmı, yabancı kaynaklar ve yayınlar aracılığıyla literatüre girmiştir (Kirwan et al., 2010). Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Türk bilim insanları ve kurumları da bu alanda aktif rol almaya başlamıştır. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ndeki zooloji koleksiyonları ve Saadet Ergene gibi akademisyenlerin (1945) çalışmaları, Türkiye'deki kuş faunasının belgelenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Günümüzde, Doğa Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve uluslararası işbirlikleri sayesinde, Türkiye'nin kuş biyoçeşitliliği hakkında kapsamlı veriler toplanmaktadır. Özellikle Manyas Kuş Cenneti ve Dalaman gibi sulak alanlar üzerindeki araştırmalar hem tür çeşitliliğini hem de habitatlara yönelik tehditleri ortaya koymaktadır (Aslan et al., 2011). Türkiye, Avrupa'daki kuş türlerinin yaklaşık %70'ine ev sahipliği yapması ve üç kıtanın kesişim noktasında bulunması nedeniyle, kuş göçleri açısından kritik bir konuma sahiptir.

Rize, coğrafi konumu ve zengin biyolojik çeşitliliği ile kuş gözlemciliği için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Ancak bölgedeki kuş gözlemleri, geleneksel ve kültürel pratiklerle iç içe geçmiştir. Özellikle Rize ve Artvin yöresinde yüzyıllardır

devam eden atmaca kültürü, kuşlarla olan etkileşimin en belirgin örneğidir. Atmaca avcılığı ve eğitimi, bölgenin sosyal ve kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Çelik, 2002). Bu folklorik pratikler, kuşlara olan ilginin bir göstergesi olmakla birlikte, modern anlamda bilimsel bir kuş gözlemciliğinden ziyade bir yaşam biçimi ve gelenektir.

Son yıllarda, Karadeniz Teknik Üniversitesi gibi yerel kurumlar ve bağımsız araştırmacılar tarafından bölgenin kuş faunası üzerine daha sistemli çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Ancak Rize'deki ornitolojik araştırmalar, henüz Türkiye'nin diğer bölgelerindeki kadar yaygın ve derinlemesine değildir. Bölgedeki araştırmalar genellikle biyolojik çeşitliliği belirlemeye ve tehdit altındaki türleri korumaya odaklanmaktadır. Özellikle Kuzeydoğu Anadolu'nun yırtıcı kuşlar için önemli bir geçiş noktası olması, bölgenin bilimsel çalışmalar açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, n.d.).

Rize, coğrafi konumu ve zengin biyolojik çeşitliliği ile kuş gözlemciliği için büyük bir potansiyel taşımaktadır. Ancak bölgedeki kuş gözlemleri, geleneksel ve kültürel pratiklerle iç içe geçmiştir. Özellikle Rize ve Artvin yöresinde yüzyıllardır devam eden atmaca kültürü, kuşlarla olan etkileşimin en belirgin örneğidir. Atmaca avcılığı ve eğitimi, bölgenin sosyal ve kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Çelik, 2002). Bu folklorik pratikler, kuşlara olan ilginin bir göstergesi olmakla birlikte, modern anlamda bilimsel bir kuş gözlemciliğinden ziyade bir yaşam biçimi ve gelenektir. Son yıllarda Karadeniz Teknik Üniversitesi gibi yerel kurumlar ve bağımsız araştırmacılar tarafından bölgenin kuş faunası üzerine daha sistemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Rize'deki kuş popülasyonları ve özellikle atmaca avcılığı kültürü üzerine yapılan akademik çalışmalar, bölgenin ekolojik ve kültürel önemini vurgulamaktadır. Şahin vd. (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, Rize'deki atmaca (*Accipiter nisus*) popülasyonlarının göç yolları ve habitat kullanımı incelenmiştir. Bu çalışmada, "Rize ve çevresindeki atmaca popülasyonu, özellikle göç döneminde artmakta ve yöre halkının kültürel pratikleriyle iç içe geçmektedir. Ancak bu geleneksel avcılığın, türün sürdürülebilirliği üzerindeki potansiyel etkileri daha fazla bilimsel araştırmayı gerektirmektedir" (Şahin vd., 2018, s. 112) denilerek, kültürel pratiklerin bilimsel olarak izlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Fırtına Vadisi gibi özel ekosistemlerde

yapılan çalışmalarda ise, Gürsoy ve Erdem (2020) bölgedeki kuş türlerinin dağılımını ve karşılaştıkları tehditleri incelemiştir. Onların makalesinde, "Fırtına Vadisi'ndeki sulak alanlar, özellikle göçmen su kuşları ve dere kenarlarında yaşayan türler için kritik öneme sahiptir. Bölgenin benzersiz topoğrafyası, tür zenginliğini artırmakta, ancak insan faaliyetleri bu kırılgan dengeyi tehdit etmektedir" (Gürsoy & Erdem, 2020, s. 54) ifadesiyle, çevresel tehditlere dikkat çekilmiştir. Kılıç ve Özdemir (2016) de avcılığın ekolojik sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini incelemiş ve atmaca popülasyonlarının düzenli olarak izlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu çalışmalar, Rize'nin kuş gözlemciliği ve koruma çalışmaları açısından ne kadar değerli bir alan olduğunu kanıtlamaktadır.

1.3.8. Doğa Fotoğrafçılığı

Doğa fotoğrafçılığı, estetik bir hobi olmaktan çok daha fazlası olup, çevresel farkındalığı artırma, biyolojik çeşitliliği belgeleme ve koruma çabalarını destekleme gibi hayati roller üstlenmektedir. Bu disiplinin kökleri, fotoğrafçılığın icadıyla neredeyse eşzamanlı olarak başlamış ve teknolojik ilerlemelerle paralel olarak evrimleşmiştir. Dünya genelinde doğa fotoğrafçılığı, 19. yüzyılın sonlarında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Park Sistemi'nin kurulmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Carleton Watkins ve Ansel Adams gibi öncüler, devasa manzaraları büyük formatlı kameralarla ölümsüzleştirerek bu türün temellerini atmışlardır. Adams'ın "Zone System" gibi teknik yaklaşımları, doğa fotoğrafçılığını sadece bir kayıt aracı olmaktan çıkarıp, ışık ve kompozisyonun sanatsal bir ifadesi haline getirmiştir (Hamblin, 2012). Bu dönemde yayımlanan National Geographic gibi dergiler, doğa fotoğrafçılığını geniş kitlelere ulaştırarak kamuoyunda doğaya karşı bir hayranlık ve koruma bilinci uyandırmıştır. Bu bağlamda, R. E. L. Reiser'in (2018) belirttiği gibi, erken dönem doğa fotoğrafçıları, doğal alanların belgelenmesi ve bu alanların korunması yönündeki kamuoyu baskısını artırmada kilit bir rol oynamıştır.

Teknolojik ilerlemeler, doğa fotoğrafçılığının evriminde dönüm noktası olmuştur. Analogdan dijitale geçiş, fotoğrafçıların anında geri bildirim almasını, pozlama ve kompozisyon denemelerini daha kolay yapmasını sağlamıştır (Adams, 2018). Yüksek çözünürlüklü sensörler, gelişmiş otomatik odaklama sistemleri ve dron teknolojisi, daha önce ulaşılamayan açılardan çekim yapılmasına olanak tanımıştır.

Bu durum, sadece bireysel sanatçıların değil, aynı zamanda belgesel film yapımcılarının da doğayı daha detaylı ve etkileyici bir şekilde belgelemesine zemin hazırlamıştır. Dijital çağ, fotoğrafçıların işlerini bir araya getiren portfolyolar oluşturmalarını ve eserlerini küresel bir izleyici kitlesiyle paylaşmasını da kolaylaştırmıştır. Bu durum, fotoğrafçılık alanındaki uzmanlık ve profesyonelliğin de yeniden tanımlanmasına neden olmuştur (Bourdieu, 1990).

Günümüzde doğa fotoğrafçılığı, çevresel aktivizmin güçlü bir aracı haline gelmiştir. Artık birçok fotoğrafçı, sadece estetik görüntüler peşinde koşmak yerine, iklim değişikliği, habitat kaybı ve biyoçeşitlilik krizi gibi konulara dikkat çekmek amacıyla fotoğraflarını kullanmaktadır (Brown, 2021). Bu yaklaşımla üretilen fotoğraflar, bilimsel makalelerden sivil toplum kuruluşlarının kampanyalarına kadar geniş bir alanda kullanılmaktadır. Örneğin, eriyen buzulların veya yok olan ormanların fotoğrafları, küresel kamuoyunu harekete geçirme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, doğa fotoğrafçılığının toplumsal fayda üreten bir alan olarak konumunu güçlendirmiştir. E. H. Zettl'in (2017) belirttiği gibi, doğa fotoğrafçılığı, görsel iletişim yoluyla çevresel bilgiyi yaymak ve eyleme geçmeyi teşvik etmek için eşsiz bir kapasiteye sahiptir.

Türkiye'de doğa fotoğrafçılığı, dünya genelindeki gelişmelere kıyasla daha geç bir başlangıç yapmış olsa da Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren bazı öncü isimlerle filizlenmeye başlamıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren renkli fotoğraf teknolojisinin yaygınlaşması ve Türk Fotoğraf Sanatının kurumsallaşmasıyla birlikte, doğa fotoğrafçılığı da kendine yer bulmuştur. Gürsel Gürkan ve Şinasi Barutçu gibi isimler, Türk fotoğraf sanatına yön verirken, doğa temalı çalışmalar da üretmişlerdir (Uçar, 2015). Ancak, doğa fotoğrafçılığının bağımsız bir disiplin olarak yükselişi, 1980'li ve 1990'lı yıllarda, fotoğraf makinesine ulaşımın kolaylaşması ve doğa dergilerinin sayısının artmasıyla gerçekleşmiştir. Bu süreçte kurulan fotoğraf dernekleri ve kulüpleri, atölye çalışmaları ve sergiler aracılığıyla bu alana olan ilgiyi artırmıştır. Gelişen teknoloji, Türkiye'deki doğa fotoğrafçılarının da daha erişilebilir ve kaliteli ekipmanlarla çalışmasına olanak sağlamıştır.

Rize özelinde ise doğa fotoğrafçılığı, bölgenin coğrafi yapısı ve zengin biyolojik çeşitliliği sayesinde benzersiz bir gelişim göstermiştir. Kaçkar Dağları'nın etkileyici zirveleri, yemyeşil yaylaları ve hırçın dereleri, fotoğrafçılar için adeta doğal

bir stüdyo görevi görmektedir. Ancak bu alandaki sistematik çalışmaların başlangıcı, diğer bölgelere kıyasla daha yakın bir tarihe dayanır. Bölgedeki yerel fotoğrafçılık kulüpleri ve üniversitelerin girişimleriyle, Rize'nin doğal güzelliklerini belgelemeye yönelik projeler artmıştır. Aksoy ve Yılmaz (2019), bölgenin doğa fotoğrafçılığı potansiyelini inceledikleri çalışmalarında, Rize'nin bu alanda Türkiye'nin önde gelen merkezlerinden biri olabileceğini vurgulamaktadır. Bu projeler, sadece turistik tanıtım amacıyla değil, aynı zamanda bölgenin endemik bitki ve hayvan türlerinin tespiti ve korunması için de önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda sosyal medyanın etkisiyle, Rize'nin büyüleyici manzaraları daha geniş kitlelere ulaşmış, bu da bölgedeki doğa fotoğrafçılığına olan ilgiyi daha da artırmıştır.

Rize ve çevresinde doğa fotoğrafçılığının güncel durumu yerel ve ulusal düzeyde artan bir ilgiye işaret etmektedir. Bölgeye özgü sisli yaylalar, sonbahar renkleriyle bezenmiş vadiler ve zorlu dağ manzaraları, birçok profesyonel ve amatör fotoğrafçının rotası haline gelmiştir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, fotoğraf maratonları ve festivalleri düzenleyerek bu potansiyeli değerlendirmeye çalışmaktadır. Ancak bu ilginin bazı riskleri de beraberinde getirdiği gözlenmektedir. Doğan ve Özcan'ın (2020) araştırmasına göre, bölgeye gelen kontrolsüz insan akışı, ekosistem üzerinde baskı oluşturabilmekte ve nadir türlerin yaşam alanlarını tehdit edebilmektedir. Bu nedenle, doğa fotoğrafçılığının sürdürülebilir turizm ve ekolojik etik ilkeleriyle birlikte ele alınması gerektiği savunulmaktadır. Bölgedeki flora ve fauna üzerindeki potansiyel olumsuz etkiler, fotoğrafçıların sadece estetik kaygılarla değil, aynı zamanda koruma bilinciyle hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır (Çelik, 2022).

Doğa fotoğrafçılığı dünya genelinde 19. Yüzyıldan itibaren gelişen, Türkiye'de ise 20. yüzyılın ortalarından itibaren belirginleşen dinamik bir alandır. Rize'nin benzersiz coğrafyası, bu disiplin için zengin bir zemin sunmakta ve günümüzde hem sanatsal hem de bilimsel amaçlarla kullanılmaktadır. Bu alanın geleceği, teknolojik ilerlemeler ve çevresel sorumluluk bilincinin birleşimiyle şekillenecektir. Fotoğrafçılar, sadece doğanın güzelliklerini belgelemekle kalmayıp, aynı zamanda onun korunması için de birer elçi rolü üstlenmek zorundadır. Aksi takdirde, bugün fotoğraflanan eşsiz manzaralar ve türler, gelecekte sadece fotoğraf albümlerinde kalmış birer anı olarak yerini alabilir.

1.3.9. Kongre Turizmi

Kongre turizmi, iş dünyası, akademi ve siyaset gibi alanlarda gerçekleştirilen toplantı, seminer, fuar ve konferansların katılımcılarını bir araya getiren bir turizm türüdür. Bu tür turizmin kökeni, 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. İlk modern kongreler, sanayi devrimi sonrasında Avrupa ve Amerika'da düzenlenmiştir. Özellikle 1851 yılında Londra'da düzenlenen "Büyük Sergi" (The Great Exhibition), kongre turizminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Jones, 2013). Bu etkinlik, dünya çapında katılımcıları bir araya getirerek, kongre turizminin temellerini atmıştır.

Dünya genelinde kongre turizmi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmiştir. Uluslararası Kongre ve Toplantılar Birliği (ICCA) verilerine göre, 21. yüzyılda kongre turizmi, küresel turizm endüstrisinin önemli bir parçası haline gelmiştir (ICCA, 2020). Avrupa, özellikle Viyana, Paris ve Berlin gibi şehirler, kongre turizminin merkezleri olarak öne çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Las Vegas ve Orlando gibi şehirler, kongre turizmi için önemli destinasyonlardır (Weber & Ladkin, 2004).

Türkiye, coğrafi konumu, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile kongre turizmi için önemli bir potansiyele sahiptir. İstanbul, Antalya ve İzmir gibi büyük şehirler, ülkenin kongre turizmi merkezleri olarak kabul edilmektedir. Türkiye, son yıllarda uluslararası kongrelere ev sahipliği yaparak, bu alanda önemli bir ivme kazanmıştır (Öztürk & Akgül, 2018). Ancak, Türkiye'nin kongre turizmi alanında daha fazla gelişme gösterebilmesi için altyapı ve tanıtım faaliyetlerine daha fazla yatırım yapması gerekmektedir.

Rize, doğal güzellikleri ve eşsiz coğrafyası ile öne çıkan bir şehir olmasına rağmen, kongre turizmi açısından henüz tam potansiyelini kullanamamaktadır. Rize'de kongre turizminin gelişmesi için, özellikle Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi gibi akademik kurumların desteği büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2021). Ancak, Rize'nin kongre turizmi alanında daha fazla tanıtım ve altyapı yatırımına ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle, şehrin doğal güzellikleri ile kongre turizmini birleştiren projeler, Rize'nin bu alanda öne çıkmasını sağlayabilir.

Kongre turizmi, ev sahibi şehirler için önemli ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Kongre katılımcıları, konaklama, ulaşım, yeme-içme ve alışveriş gibi harcamaları ile yerel ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır (Davidson & Cope, 2003). Ayrıca,

kongre turizmi, şehrin uluslararası tanınırlığını artırarak, uzun vadede turizm gelirlerini de olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye'de de kongre turizminin gelişmesi, özellikle döviz gelirlerini artırarak, ülke ekonomisine katkı sağlayabilir.

Kongre turizmi, küresel turizm endüstrisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye, coğrafi konumu ve kültürel zenginlikleri ile bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak, özellikle Rize gibi şehirlerde kongre turizminin gelişmesi için daha fazla tanıtım ve altyapı yatırımına ihtiyaç bulunmaktadır. Kongre turizminin ekonomik ve sosyal faydaları göz önünde bulundurularak, bu alana yapılacak yatırımlar, Türkiye'nin turizm sektörüne önemli katkılar sağlayabilir.

1.3.10. Mağara Turizmi

Mağaralar, jeolojik zaman ölçeğinde milyonlarca yıl süren fiziksel ve kimyasal süreçlerin sonucunda oluşan doğal boşluklardır; bu yönüyle hem yerbilimsel hem de kültürel birer arşiv niteliği taşırlar. Nazik (2005), mağaraları “karstik sistemlerin en belirgin yüzey ifadeleri” olarak tanımlarken, bu yapıların sarkıt, dikit ve sütun gibi speleotem oluşumlarıyla zamanın izlerini taşıdığını vurgular. Kökten (1955), mağaraların yalnızca doğal oluşumlar değil, aynı zamanda “insanlık tarihinin en eski yerleşim ve ibadet alanları” olduğunu belirtir; bu bağlamda mağaralar, barınma ve ritüel işlevleriyle kültürel sürekliliğin mekânlarıdır. Özşahin ve Kaymaz (2014) ise mağaraları “doğal miras alanları olarak değerlendirilmesi gereken jeomorfolojik birimler” şeklinde tanımlayarak, ekoturizm ve bilimsel araştırmalar açısından taşıdıkları potansiyele dikkat çeker. Bu çok katmanlı yapı, mağarayı yalnızca fiziksel bir boşluk değil, aynı zamanda jeolojik zamanın, insan deneyiminin ve kültürel belleğin kesişim noktası haline getirir.

Türkiye'deki mağaraların tarihçesi hem doğal oluşum süreçleri hem de insanlık tarihine tanıklıkları açısından çok katmanlı bir zemin sunar. Kökten (1955), Karain Mağarası'nı “Anadolu'da Paleolitik dönem yerleşimlerinin en uzun süreli örneği” olarak tanımlayarak, mağaranın Alt Paleolitik'ten Roma'ya kadar kesintisiz yerleşim gördüğünü belirtir. Özdoğan ve Aydınğün (2022) ise Yarımburgaz Mağarası'nın “Homo erectus göç yolları açısından kritik bir konumda” olduğunu vurgulayarak, İstanbul çevresindeki en eski insan izlerine dikkat çeker. Dupnisa Mağarası üzerine çalışan Özşahin ve Kaymaz (2014), mağaranın “Trakya'da turizme açılan ilk mağara

olması nedeniyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan bir doğal değer” olduğunu ifade ederken, Yeşil, Yeşil ve Yılmaz (2008) Ballica Mağarası’nın 3,4 milyon yıllık jeolojik geçmişini “Türkiye’nin jeolojik miras alanları arasında en dikkat çekici örneklerden biri” olarak tanımlar. Bu örnekler, Türkiye mağaralarının yalnızca doğal oluşumlar değil, aynı zamanda arkeolojik, kültürel ve turistik değerler taşıyan çok yönlü miras alanları olduğunu göstermektedir.

Türkiye’nin mağara turizmi potansiyeli, jeolojik ve kültürel miras açısından zengin bir çeşitlilik sunar. Yeşil, Yeşil ve Yılmaz (2008), Ballica Mağarası’nı “alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi gereken bir doğal miras” olarak tanımlarken, Akdağ (2013) İnsuyu Mağarası’nın “ekoturizm faaliyetleri için uygun bir ortam sunduğunu” vurgular (Güldalı et al. 1992). Karaca Mağarası’nı Damlataş oluşumları bakımından Türkiye’nin en zengin mağaralarından biri olarak gösterirken, Güner, Şaroğlu ve Durukal (2005) Altınbeşik Mağarası’nın “botla gezilebilmesiyle turistik cazibesini artıran nadir özelliklerden biri” olduğunu belirtir. Özşahin ve Kaymaz (2014), Dupnisa Mağarası’nı Trakya’da turizme açılan ilk mağara olarak tanımlayarak “bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan bir doğal değer” olduğunu ifade ederken, Kökten (1955) Karain Mağarası’nı “Anadolu’da Paleolitik dönem yerleşimlerinin en uzun süreli örneği” olarak tanımlar. Aynalıgöl Mağarası’nın Kambriyen yaşlı kayaçlar içinde geliştiğini ve “su altı damlataşlarıyla eşsiz bir jeolojik yapı” sunduğunu belirten Özşahin ve Kaymaz (2014), mağaranın ekoturizm açısından yüksek potansiyele sahip olduğunu vurgular. Ulcay (2012), Kaklık Mağarası’nın termal özellikleriyle “biyolojik araştırmalara katkı sunduğunu” ifade ederken, Pekin Timur et al. (2014) Tuz Mağarası’nı “speleoterapi ve sanat uygulamalarıyla turizmde farklılaşan bir örnek” olarak tanımlar. Zaman, Şahin ve Birinci (2011), Çal Mağarası’nı “dünyanın en uzun ikinci mağarası” olarak nitelendirerek ekoturizm açısından önemine dikkat çekerken, Eyicil (2005) Ashab-ı Kehf Mağarası’nın “Selçuklu ve Dulkadirli dönemlerinde külliye ile çevrelendiğini” ve dini turizm açısından değer taşıdığını belirtir. Son olarak, Özdoğan ve Aydıngün (2022), Yarımburgaz Mağarası’nı “Homo erectus göç yolları açısından kritik bir konumda” değerlendirerek Türkiye’nin en eski yerleşim alanlarından biri olarak tanımlar. Bu mağaralar, doğal ve kültürel değerleriyle Türkiye’nin sürdürülebilir turizm stratejilerinde merkezi bir rol üstlenmektedir.

Ersöz (2020), Karadeniz Bölgesi'nde mağara turizminin gelişimi için ciddi bir envanter ve altyapı çalışmasına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Rize özelinde değerlendirildiğinde, Fırtına Vadisi ve Kaçkar Dağları çevresindeki karstik yapılar mağara oluşumlarına elverişli doğal koşullar sunmaktadır. Bu bağlamda, İyidere ilçesinde yer alan Pileki Mağarası, bölgenin en dikkat çekici mağara örneklerinden biridir. Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023), mağaranın binlerce yıl boyunca pileki taşı üretimi amacıyla oyularak şekillendiğini; içinde tüneller, kuyular ve göller barındırdığını ve restorasyon sonrası turizme kazandırıldığını belirtmektedir. Bu yönüyle Pileki Mağarası, kültürel ve jeolojik mirasın birleştiği bir turistik değer olarak

Rize'de mağara turizminin gelişimi açısından stratejik bir örnek teşkil etmektedir.

1.3.11. Kamp ve Karavan Turizmi

Kamp ve karavan turizminin tarihsel kökeni, 19. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da bireysel seyahat özgürlüğü arayışlarıyla şekillenmeye başlamıştır. Özellikle İngiltere'de 1885 yılında kurulan Caravan Club, bu turizm biçiminin kurumsallaşmasında öncü rol oynamıştır (Brooker & Joppe, 2013). Bu dönemde karavanlar hem ulaşım hem de konaklama aracı olarak kullanılmaya başlanmış; doğayla iç içe, bireysel ve özgür bir seyahat biçimi olarak tanımlanmıştır. Gössling ve Hall (2006), kamp ve karavan turizminin çevresel sürdürülebilirlik açısından düşük karbon ayak izi sunduğunu ve bu nedenle ekoturizmle örtüştüğünü vurgulamaktadır. Mikkelsen ve Stilling Blichfeldt (2016) ise karavan turizmini sadece bir tatil biçimi değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı olarak ele alarak, bireylerin mobilite ve aidiyet duygusu arasında kurduğu ilişkiyi analiz etmiştir.

Kamp ve karavan turizmi, doğayla iç içe olmayı seven, macera arayan ve konforlu bir seyahat deneyimi yaşamak isteyen bireyler için popüler bir turizm türüdür. Bu turizm türü, özellikle doğal güzellikleriyle öne çıkan bölgelerde büyük bir ilgi görmektedir. Kamp ve karavan turizmi hem bireysel hem de aileler için uygun bir seyahat seçeneği sunarken, aynı zamanda sürdürülebilir turizm uygulamalarına da katkıda bulunur (Smith, 2015).

Kamp ve karavan turizminin kökeni, insanların doğayla iç içe olma isteğine dayanır. 19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da doğa sporlarına olan ilginin artmasıyla

birlikte kamp yapma ve karavanla seyahat etme kültürü yaygınlaşmıştır. Özellikle 20. yüzyılda karavan üretiminin artması ve kamp alanlarının düzenlenmesi, bu turizm türünün daha da popüler hale gelmesini sağlamıştır (Macfarlane, 2003).

Dünyada kamp ve karavan turizmi, özellikle doğal güzellikleriyle öne çıkan ülkelerde büyük bir ilgi görmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda, kamp ve karavan turizmi için en çok tercih edilen ülkeler arasındadır. Bu ülkelerde, ulusal parklar ve koruma alanları, kamp ve karavan turizmi için ideal destinasyonlardır (Bhattacharya, 2018). Avrupa'da İskandinav ülkeleri ve Alpler bölgesi de kamp ve karavan turizmi için popülerdir (Wang, 2012).

Kamp ve karavan turizmi, bölgesel ekonomilere önemli katkılar sağlar. Kamp alanlarını ziyaret eden turistler, yerel işletmelerin gelirlerini artırır ve istihdam olanakları yaratır (Chen, 2016). Kamp ve karavan turizmi, bölgenin tanıtımına da katkıda bulunarak diğer turizm türlerinin gelişmesine yardımcı olur.

Kamp ve karavan turizmi, çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemlidir. Kamp alanları ve karavan parkları, doğal güzellikleri koruyarak ekolojik dengenin sürdürülmesine katkıda bulunur. Ancak, turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmek için sürdürülebilir turizm uygulamalarına ihtiyaç vardır (Green, 2018).

Kamp ve karavan turizmi, sürdürülebilir turizm uygulamaları açısından önemli bir örnektir. Kamp alanları ve karavan parkları, doğal çevreyi korurken aynı zamanda yerel ekonomiyi destekler. Turizm faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini minimize etmek için dikkatli planlama ve yönetim gereklidir (Green, 2018).

Kamp ve karavan turizmi, yerel halkın ekonomik ve sosyal yaşamına önemli katkılar sağlar. Turizm faaliyetleri, yerel halka ek gelir kaynakları sağlar ve bölgenin kalkınmasına yardımcı olur (Demir, 2021).

Dijitalleşme, kamp ve karavan turizminin tanıtımı ve yönetimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya ve dijital pazarlama, kamp ve karavan turizmi destinasyonlarının tanıtımında etkili bir araçtır (Green, 2018).

Küresel turizm trendleri, kamp ve karavan turizminin geleceğini şekillendirmektedir. Özellikle sürdürülebilir turizm ve deneyimsel turizm, kamp ve karavan turizminin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Smith, 2015).

Kamp ve karavan turizmi, dünya genelinde giderek popüler hale gelen bir turizm türüdür. Türkiye, özellikle Rize bölgesi bu alanda önemli bir potansiyele sahiptir. Kamp ve karavan turizmi, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunurken, doğal ve çevresel değerlerin korunmasına da yardımcı olur. Bu nedenle, kamp ve karavan turizminin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, kamp ve karavan turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Ülkenin zengin doğal güzellikleri, kamp ve karavan turizmi için ideal bir ortam sunmaktadır. Özellikle Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgeleri, kamp ve karavan turizmi için en çok tercih edilen bölgelerdir (Kara, 2020). Türkiye’de son yıllarda kamp ve karavan turizmine olan ilgi artmış ve bu alanda yatırımlar hız kazanmıştır (Demir, 2021).

Rize, Karadeniz Bölgesi’nde yer alan ve doğal güzellikleriyle öne çıkan bir şehirdir. Rize’de kamp ve karavan turizmi, özellikle yaylaları ve doğal parklarıyla büyük bir ilgi görmektedir. Rize’nin yemyeşil vadileri, şelaleleri ve yaylaları, kamp ve karavan tutkunları için ideal bir ortam sunmaktadır (Yılmaz, 2019).

1.3.12. Bitki ve Hayvan Gözleme Turizmi

Bitki ve hayvan gözleme turizmi, doğa temelli turizm türleri arasında giderek artan bir öneme sahiptir. Küresel ölçekte bu turizm biçimi, ekoturizm ve aviturizm (kuş gözlem turizmi) başlıkları altında değerlendirilmektedir. Özellikle Kuzey Amerika, Avrupa ve Okyanusya’da yapılan çalışmalar, bu türün hem ekonomik hem de koruma odaklı faydalarını ortaya koymaktadır. Örneğin, Steven et al. (2015), Avustralya’da kuş gözlemciliğinin yerel ekonomiye yıllık 140 milyon dolarlık katkı sağladığını belirtirken, Connell (2009) doğa gözlemciliğinin kırsal kalkınma ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Tisdell ve Wilson (2005), hayvan gözlem turizminin biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik farkındalık oluşturduğunu ve yerel halkın bu süreçte aktif rol aldığını göstermektedir. Bu bağlamda, doğa gözlem turizmi yalnızca bir rekreasyon biçimi değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma aracı olarak da değerlendirilmektedir.

Türkiye’de bitki ve hayvan gözleme turizmi, ekoturizm çatısı altında gelişmekte olan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kuş gözlemciliği, Doğu Anadolu ve Marmara bölgelerinde yoğunlaşmakta; Eskikaraağaç (Bursa) gibi

örnekler literatürde sıkça yer almaktadır. Dinç ve Ok (2022), Eskikaraağaç'ta yapılan kuş gözlem faaliyetlerinin hem yerel halkın ekonomik kalkınmasına katkı sağladığını hem de bölgenin ekoturizm potansiyelini artırdığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Kuter ve Ünal (2013), Türkiye'de ekoturizmin alt türleri arasında bitki ve hayvan gözlemciliğinin giderek daha fazla tercih edildiğini belirtmektedir. (Akça et al. 2001) ise kırsal turizm kapsamında bu tür faaliyetlerin sürdürülebilirlik açısından önemini vurgulamaktadır. Türkiye'de bu alandaki akademik çalışmaların sayısı artmakta, ancak uygulama düzeyinde hâlâ çeşitli altyapı eksiklikleri bulunmaktadır.

Rize özelinde bitki ve hayvan gözleme turizmi, bölgenin zengin biyolojik çeşitliliği ve coğrafi özellikleri sayesinde önemli bir potansiyele sahiptir. Kaçkar Dağları Milli Parkı, Fırtına Deresi ve Anzer Yaylası gibi alanlar hem endemik bitki türleri hem de nadir hayvan türleri açısından gözlemciler için cazip destinasyonlardır. Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün resmi verilerine göre, bölgede ladin, köknar, sarıçam gibi ağaç türlerinin yanı sıra kardelen, orman gülü gibi binlerce çiçek türü gözlemlenebilmektedir (Rize KTB, n.d.). Çengel boynuzlu dağ keçisi, Ur kekliği ve Huş tavuğu gibi türler, aviturizm ve fototurizm açısından dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Rize'de bitki ve hayvan gözleme turizmi hem bilimsel araştırmalar hem de sürdürülebilir turizm politikaları açısından stratejik bir alan olarak değerlendirilmektedir.

1.3.12. Jip Safari Turizmi

Jip safari turizmi, doğa temelli turizm türleri arasında özellikle Afrika kıtasında gelişmiş ve zamanla küresel ölçekte farklı coğrafyalara yayılmış bir etkinlik biçimi olarak dikkat çekmektedir. Bu turizm türü, vahşi yaşam gözlemi, doğal peyzajların keşfi ve sürdürülebilir turizm ilkeleriyle bütünleşmiş deneyimler sunmaktadır. Weaver ve Lawton (2014), jip safari turizminin ekoturizmle olan ilişkisini vurgulayarak, bu tür faaliyetlerin hem çevresel farkındalık oluşturduğunu hem de yerel ekonomilere katkı sağladığını belirtmektedir. Aynı şekilde, Buckley (2010), jip safari deneyimlerinin turistlerin doğa ile kurduğu bağın güçlenmesine olanak tanıdığını ve bu bağlamda çevresel etik davranışları teşvik ettiğini savunmaktadır. Spenceley (2008) ise Güney Afrika örneği üzerinden jip safari turizminin yerel halkla iş birliği içinde yürütülmesinin sosyal sürdürülebilirlik

açısından önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, jip safari turizmi yalnızca bir doğa gezisi değil, aynı zamanda kültürel etkileşim ve çevresel eğitim aracıdır (Goodwin, 2011; Holden, 2016).

Türkiye’de jip safari turizmi, özellikle Akdeniz ve Ege bölgelerinde yaygınlaşmış olup, dağlık ve kırsal alanlarda gerçekleştirilen doğa temelli turizm etkinlikleri arasında yer almaktadır. Özdemir ve Doğanay (2017), Türkiye’de jip safari turizminin gelişiminde coğrafi çeşitliliğin ve doğal peyzajların etkili olduğunu belirtmektedir. Bu tür faaliyetler yerli ve yabancı turistler için alternatif turizm deneyimi sunmakta ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Gökçe (2019), Jip safari rotalarının planlanmasında çevresel duyarlılığın ve taşıma kapasitesinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Demirtaş ve Yıldız (2020), jip safari turizminin Türkiye’deki sürdürülebilir turizm politikalarıyla uyumlu hale getirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Türkiye’de bu turizm türü, doğa sporları ve macera turizmi ile entegre edilerek çeşitlendirilmekte ve turizm ürün portföyüne katkı sunmaktadır (Küçükaltan & Yılmaz, 2021).

Rize özelinde jip safari turizmi, Karadeniz’in zengin biyolojik çeşitliliği ve engebeli arazi yapısı sayesinde potansiyel barındıran bir turizm türü olarak değerlendirilmektedir. Rize’nin dağlık alanları, yaylaları ve ormanlık bölgeleri jip safari rotaları için uygun doğal ortamlar sunmaktadır. Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada (Yılmaz & Şahin, 2022), Rize’de jip safari turizminin gelişimi için altyapı yatırımlarının ve yerel halkın katılımının kritik öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda, Rize’deki jip safari faaliyetlerinin yerel kültürle bütünleştirilmesi, turist deneyimini zenginleştirmekte ve destinasyonun özgünlüğünü artırmaktadır (Kalaycı & Erdem, 2023). Bu bağlamda, Rize’de jip safari turizmi hem doğal hem de kültürel mirasın sürdürülebilir şekilde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Jip safari turizminin sürdürülebilirliği, çevresel etkilerin minimize edilmesi ve yerel toplulukların ekonomik fayda sağlamasıyla doğrudan ilişkilidir. Eagles ve McCool (2002), doğa temelli turizm türlerinde sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasının doğal kaynakların korunması ve de turizm sektörünün uzun vadeli başarısı açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye ve Rize özelinde bu ilkelerin benimsenmesi, jip safari turizminin çevresel ve sosyal etkilerini

dengelemeye yardımcı olacaktır. Jip safari rotalarının planlanmasında ekosistem hassasiyetlerinin dikkate alınması, biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayacaktır (Çetin & Eroğlu, 2021).

1.3.13. Bisiklet Turizmi

Bisiklet turizmi, son yıllarda sürdürülebilirlik, sağlıklı yaşam ve alternatif turizm arayışlarının kesişim noktasında hızla gelişen bir turizm türü olarak öne çıkmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde bisiklet turizmi ulaşım ve rekreasyonel amaçlarla yaygın olarak benimsenmiş ve bu doğrultuda yüksek fonlarla desteklenen bisiklet rotaları oluşturulmuştur (Türkay & Atasoy, 2021). Bu gelişmeler, kırsal kalkınma ve turizm çeşitliliği açısından bisikletin stratejik bir araç olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Lamont (2009), bisikletin yalnızca bir ulaşım aracı değil, aynı zamanda doğa ile bütünleşik bir turizm deneyimi sunduğunu vurgularken; Lee ve Huang (2014) bisikletin rekreasyonel ve turistik kullanımıyla küresel ölçekte yeniden canlandığını belirtmektedir. Xu ve arkadaşları (2019) ise bisiklet turizminin çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli katkılar sunduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Meng ve Han (2016) bisikletin yeşil turizm faaliyetleri kapsamında yeniden doğduğunu ileri sürerek, bisiklet turizminin çağdaş turizm anlayışındaki yerini pekiştirmiştir.

Türkiye’de bisiklet turizmi, özellikle son on yılda çeşitli yerel ve ulusal girişimlerle desteklenmeye başlanmıştır. DüNDAR (2022), Türkiye’de bisiklet dostu konaklama tesislerinin gelişiminin hem altyapı hem de hizmet kalitesi açısından önemli avantajlar sunduğunu belirtmektedir. Güvenç (2022), Türkiye’nin bisiklet turizmi potansiyelini değerlendirirken, bu turizm türünün Birleşmiş Milletler ’in sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu olduğunu vurgulamaktadır. Sağlık, Sağlık ve Kelkit (2014), Gelibolu Yarımadası örneğinde bisiklet turizminin tarihsel ve doğal değerlerle bütünleşerek bölgesel kalkınmaya katkı sunduğunu göstermiştir. Koçak (2016) ise Türkiye’de bisiklet kullanımının motivasyonel ve sosyo-kültürel boyutlarını ele alarak, bisiklet turizminin gelişiminde bireysel tercihler ve yaşam tarzlarının rolünü ortaya koymuştur. Soyalp (2017) ise yerli turistlerin bisiklet turizmi deneyimlerini analiz ederek, bu alandaki hizmetlerin çeşitlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Rize özelinde bisiklet turizmi, Karadeniz'in doğal zenginlikleri ve topografik çeşitliliği sayesinde önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Her ne kadar Rize'de bisiklet turizmine dair akademik çalışmalar sınırlı olsa da bölgenin coğrafi yapısı ve kültürel mirası bu turizm türü için elverişli bir zemin sunmaktadır. Bilgiçli (2023), Sakarya örneği üzerinden bisiklet turizmi potansiyelini değerlendirirken, benzer doğal ve kültürel özelliklere sahip Rize gibi illerde de bu potansiyelin etkinleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ay ve Güzel (2021), Hatay'daki bisiklet yolu üzerine yaptıkları SWOT analizinde, bisiklet turizminin diğer rekreasyonel turizm türleriyle entegre edilmesi gerektiğini savunarak, bu yaklaşımın Rize gibi destinasyonlar için de geçerli olduğunu göstermektedir. Aşan ve Akoğlan Kozak (2015), postmodern turist deneyimi bağlamında bisiklet turizminin bireysel keşif ve özgünlük arayışlarıyla örtüştüğünü ifade ederek, Rize'nin özgün doğasıyla bu deneyimi destekleyebileceğini ileri sürmektedir.

Bisiklet turizminin gelişimi için altyapı, tanıtım ve yerel katılım gibi unsurlar kritik öneme sahiptir. Wachunas (2017), bisiklet turizminin yeterince konuşulmayan ancak büyük ekonomik ve sosyal potansiyele sahip bir alan olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de ve Rize'de bisiklet rotalarının belirlenmesi, tanıtım stratejilerinin geliştirilmesi ve yerel halkın bu sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Adventure Cycling Association (2021), bisiklet rotalarının planlanmasında kullanıcı deneyimlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgularken, Butler (2024) destinasyon gelişim modelleri çerçevesinde bisiklet turizminin destinasyon yaşam döngüsüne katkı sunduğunu ifade etmektedir.

1.3.14. Heliski Spor Turizmi

Heliski, ya da helikopterli kayak, katılımcıların karla kaplı yüksek rakımlı alanlara helikopterle taşınarak bu noktalardan kayak veya snowboard yapmalarını sağlayan, yüksek bütçeli ve uzmanlık gerektiren ekstrem bir kış sporudur. Pist dışı kayak deneyimlerinin en heyecan verici türlerinden biri olarak kabul edilen heliski, özellikle adrenalin ve doğa tutkunlarına hitap etmektedir. Bu sporda, katılımcılar genellikle alanında deneyimli dağ rehberleri eşliğinde, telesiyej gibi hizmet gören helikopterlerle ulaşılması zor, bakir dağ zirvelerine taşınır. Ulaşılan bu doğal ve işlenmemiş yamaçlar, snowcat gibi diğer arazi araçlarının erişemeyeceği alanlardır ve

bu yönüyle heliski, macera turizmi kapsamında değerlendirilmektedir (Buckley, 2007).

Helsinki'nin kökeni 1950'li yıllara dayanmaktadır. Kanadalı jeolog ve kayak tutkunu Art Patterson, Alaska'da yürüttüğü saha araştırmaları sırasında helikopterle ulaşım fikrinden ilham alarak bu deneyimi kayak sporuna entegre etmeyi hayal etmiş, bu hayalini dağ rehberi Hans Gmoser ile iş birliği yaparak hayata geçirmeye çalışmıştır. 1960'ların başında ilk helikopterli kayak deneyimi gerçekleştirilmiş ancak kötü kar koşulları nedeniyle başarılı olamamıştır. Patterson projeden çekilse de Gmoser, Britanya Kolombiya'sındaki Bugaboo Spires bölgesinde daha elverişli koşullar bularak Helsinki'nin gelişimini sağlamış ve CMH Heli-Skiing and Summer Adventures adlı firmayı kurmuştur. Bu şirket bugün hâlâ dünyanın en prestijli heliski operatörlerinden biri olarak faaliyet göstermektedir.

Heliski sporu, yüksek maliyetli olması ve teknik bilgi gerektirmesi nedeniyle genellikle belirli bir gelir ve beceri düzeyine sahip bireylere hitap etmektedir. Bu nedenle, heliski operatörleri katılımcıların güvenliğini sağlamak için detaylı güvenlik eğitimleri, rehberlik hizmetleri ve acil durum planları sunar (Zaman & Birinci, 2009). Sporcular, faaliyet öncesinde helikoptere iniş-biniş kuralları, çıkış riski yönetimi, rota üzerindeki tehlikeler ve ekipman kullanımı gibi hayati konularda bilgilendirilir.

Heliski sırasında kullanılan ekipmanlar dağlık ve pist dışı araziye uygun olarak seçilir. Geniş kayaklar, çıkış sensörleri, hava yastıklı çantalar (airbag), kask, gözlük, sıcak tutan katmanlı kıyafetler ve canlı renklere sahip giysiler hem performans hem de güvenlik açısından önemlidir. Ayrıca transceiver, sondaj çubuğu ve kürek gibi çıkış kurtarma donanımları da standart donanım arasında yer alır.

Türkiye'de heliski, yasal çerçevede Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Turizm Amaçlı Sportif Faaliyetler Yönetmeliği'ne uygun olarak düzenlenmektedir. Helikopter uçuşları, Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'nün iznine tabidir. Rize, Artvin ve Erzurum başta olmak üzere Türkiye'nin kuzeydoğusunda heliski için elverişli alanlar bulunmaktadır. Rize'nin Kaçkar Dağları, bu sporun Türkiye'deki en önemli merkezlerinden biri olarak dikkat çekmektedir.

Heliski, sadece bireysel deneyim açısından değil, çevresel etkiler açısından da dikkatle yönetilmesi gereken bir faaliyettir. Özellikle doğal yaşam alanlarında

gerçekleştirilen bu tür yüksek irtifa sporlarının çevre üzerindeki olası zararlarını minimize etmek büyük önem taşır (Frezza, 2018). Helikopter kullanımına bağlı gürültü, kar ve toprak yapısına olası etkiler, yaban hayatının rahatsız edilmesi gibi unsurlar sürdürülebilir turizm anlayışıyla çelişebilecek riskler barındırmaktadır. Bu nedenle heliski, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm bağlamında değerlendirilmesi gereken bir ekstrem spor türüdür (Acuner & Aydın, 2022).

Bu doğrultuda, heliski operatörleri karbon ayak izini azaltmaya yönelik dengeleme programlarına katılmakta, uçuş sayılarını sınırlamakta ve iniş-kalkış alanlarını dikkatle belirlemektedir. Yerel halkla iş birliği yapılması, bölgeye ekonomik katkı sağlanması ve çevresel farkındalık projelerinin desteklenmesi gibi uygulamalar da bu sporun daha sürdürülebilir hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

Doğa ve insan arasında büyük bir uyum gerektiren, yüksek riskli ancak unutulmaz bir deneyim sunan modern bir kış sporudur. Güvenlik önlemleri, çevresel duyarlılık ve yerel yönetim ilkeleriyle birlikte gerçekleştirildiğinde, bu spor hem bireysel gelişim hem de bölgesel turizm potansiyeli açısından önemli katkılar sunabilir.

2. BALIKÇILIK TURİZMİ

Bu çalışmada balıkçılık turizmini ayrı bir başlık altında ele alma gerekliliği, Rize ili özelinde turizm politikalarının mevcut yönelimleriyle yakından ilişkilidir. Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün resmî web sitesinde denizle ilişkili turizm faaliyetlerine dair herhangi bir bilginin yer almaması, bölgenin kıyı ekosistemleri ve deniz kültürü açısından sahip olduğu potansiyelin kurumsal düzeyde yeterince tanınmadığını ve temsil edilmediğini göstermektedir. Oysa Rize, tarihsel olarak denizle iç içe yaşayan topluluklara ev sahipliği yapmış; geleneksel balıkçılık pratikleri, kıyı yerleşimlerinin sosyo-kültürel dokusunu şekillendirmiştir. Bu bağlamda balıkçılık, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda bölgenin kültürel mirasının ve yerel yaşam biçimlerinin bir yansımasıdır. Sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda, bu yerel pratiklerin turizmle bütünleştirilmesi hem kıyı toplumlarının ekonomik çeşitliliğini artırabilir ve kültürel sürekliliği destekleyebilir. Bu nedenle, balıkçılık turizminin mevcut durumu, yerel algılar ve kurumsal yaklaşımlar çerçevesinde ayrı bir analizi hak etmekte; bölgesel kalkınma stratejileriyle uyumlu, yerel temelli bir turizm modelinin inşasında kritik bir rol üstlenmektedir.

Balıkçılık, insanlık tarihinin en kadim uğraşlarından biri olmasının yanı sıra, günümüzde önemli bir turizm dalı haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda sürdürülebilir turizm anlayışının yükselişiyle birlikte, balıkçılık turizmi de çevresel sorumluluk ve yerel ekonomilere katkı sağlama odağında gelişmektedir. Bu bağlamda, 2020'li yıllardan itibaren yapılan araştırmalar, balıkçılık turizminin bölgesel kalkınma, biyoçeşitliliğin korunması ve kültürel mirasın aktarılması gibi konulardaki potansiyeline dikkat çekmektedir. (Smith, Jones'un 2021).

Balıkçılık turizmi, farklı ilgi alanlarına sahip turist gruplarına hitap eden geniş bir yelpaze sunar. Sportif olta balıkçılığı, su altı zıpkın avcılığı, geleneksel tekne turları ve hatta balık çiftliklerinin ziyaret edilerek üretim süreçlerinin gözlemlenmesi gibi birçok farklı aktivite bu kategoriye girer. Bu çeşitlilik, destinasyonların sunduğu doğal ve kültürel özelliklere göre şekillenir. Akdeniz'de geleneksel balıkçı tekneleriyle yapılan "yavaş turizm" (slow tourism) deneyimleri popülerlik

kazanırken, Norveç fiyortlarında büyük balık avı turları rağbet görmektedir (Brown v.s 2023).

Balıkçılık turizminin gelişimi, kıyı bölgelerinde ekonomik çeşitliliği artırma potansiyeli taşıırken, beraberinde birtakım çevresel ve sosyo-ekonomik zorlukları da gündeme getirmektedir. Özellikle aşırı avlanma riski, denizel ekosistemler üzerindeki baskılar ve yerel balıkçı topluluklarının geçim kaynaklarının korunması gibi konular, sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde dikkatle değerlendirilmelidir (FAO, 2022).

Bu bağlamda, balıkçılık turizmine yönelik politika ve uygulamaların bilimsel verilere dayalı, katılımcı ve bütüncül bir yaklaşımla şekillendirilmesi gerekmektedir. Yeni nesil balıkçılık turizmi projeleri; deniz koruma alanlarının oluşturulması, avlanma kotalarının belirlenmesi ve turistlerin sorumlu balıkçılık uygulamaları konusunda bilinçlendirilmesi gibi temel unsurları içermektedir (Çelik & Yıldız, 2020; FAO, 2022).

Söz konusu yaklaşımlar, yalnızca doğal kaynakların korunmasını değil, aynı zamanda yerel halkın sosyal ve ekonomik haklarının gözetilmesini de hedeflemektedir. Bu nedenle, balıkçılık turizminin planlanmasında ekolojik denge ile toplumsal fayda arasında hassas bir denge kurulması elzemdir (Kaya, 2019).

Gelecekte balıkçılık turizminin, dijitalleşmenin ve yapay zekanın sunduğu olanaklarla daha da kişiselleştirilmiş ve deneyim odaklı bir hale gelmesi beklenmektedir. Sanal gerçeklik uygulamaları ile balık avı simülasyonları, yapay zekâ destekli rehberlik sistemleri ve online rezervasyon platformlarının entegrasyonu, bu alandaki inovasyonlara örnek teşkil edecektir. Ayrıca, iklim değişikliği ve deniz ekosistemlerindeki değişimler de balıkçılık turizminin gelecekteki seyrini etkileyecek önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bu durum, sektör paydaşlarını sürekli adaptasyona ve sürdürülebilir stratejiler geliştirmeye teşvik etmektedir. (Lee, Kim'in 2024)

2.1. Dünyada Balıkçılık Turizmi

Balıkçılık turizmi, kıyı ve iç su bölgelerinde gerçekleştirilen sportif ya da rekreasyonel balık avcılığı faaliyetlerini kapsayan bir turizm türüdür. Bu turizm biçimi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı çerçevesinde, hem çevresel koruma ilkeleriyle uyumlu olmalı hem de yerel ekonomilere katkı sağlamalıdır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde bu turizm kolu oldukça yaygındır ve önemli bir ekonomik değer yaratmaktadır (Ditton, Holland & Anderson, 2002). Gelişmiş ülkelerde balıkçılık turizminin başarıyla uygulanmasının en önemli nedenlerinden biri, altyapı yatırımlarının yüksekliği ve yasal düzenlemelerin netliğidir. Örneğin, Kanada ve ABD'de nehirler ve göller çevresinde kurulan tesisler, profesyonel rehberlik hizmetleri ve av kotalarının doğru biçimde belirlenmesi, sürdürülebilir bir turizm modeli sunar (Arlinghaus et al., 2019). Bu ülkelerde turistler yalnızca balık tutmakla kalmaz; aynı zamanda doğa yürüyüşleri, kampçılık gibi diğer doğa temelli etkinliklerden de faydalanabilir.

Balıkçılık turizmi, gelişmekte olan ülkelerde de potansiyel barındırmaktadır. Ancak bu ülkelerdeki zayıf çevre koruma politikaları, plansız gelişim ve kontrolsüz avcılık gibi faktörler nedeniyle balık popülasyonları tehdit altındadır. Bu durum, turizmin uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Tanzanya'daki Viktorya Gölü gibi örneklerde, ekoturizm potansiyeli yüksek olmasına rağmen aşırı avlanma nedeniyle turizm gelirleri beklenen seviyelere ulaşamamıştır (Njiru et al., 2010).

Avrupa'da ise İskandinav ülkeleri balıkçılık turizmini sürdürülebilirlik ilkeleriyle birlikte yürüten örnekler arasındadır. Norveç, Atlantik somonu başta olmak üzere birçok tür için kontrollü avlanma izinleri verir ve bu izinler yerel rehberler aracılığıyla sıkı denetime tabi tutulur. Bunun yanı sıra, balıkçılık sezonları belirli periyotlarla sınırlanarak popülasyon dengesi korunmaya çalışılır (Aas & Skurdal, 1996).

Asya'da Japonya ve Tayland gibi ülkeler hem geleneksel hem de modern balıkçılık turizmi biçimlerini entegre ederek farklı turizm profillerine hitap eder. Japonya'da geleneksel "ayu" balığı avı, turistlere hem kültürel bir deneyim sunar hem de yerel halkın gelir kaynağını çeşitlendirir. Tayland'da ise mercan resifleri çevresinde yapılan sportif balıkçılık, dalış ve doğa gezileriyle entegre edilir (FAO, 2020).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, balıkçılık turizmi dijital platformlar üzerinden de planlanabilir hale gelmiştir. Online rezervasyon sistemleri, dron ile balık yerinin tespiti ve mobil uygulamalar, özellikle genç turistlerin ilgisini çekmektedir.

Bu dijital dönüşüm, balıkçılık turizmini yalnızca fiziksel deneyim değil, aynı zamanda görsel ve sosyal medya deneyimine de dönüştürmektedir (Hunt et al. 2023).

Balıkçılık turizmi dünya genelinde farklı ölçeklerde uygulanmakta ve ülkelerin ekonomik, çevresel ve kültürel yapısına göre çeşitlilik göstermektedir. Bu turizm türünün sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi için bilimsel araştırmalar, yasa düzenlemeleri ve yerel halkın katılımı büyük önem taşımaktadır. Böylece hem doğal kaynaklar korunabilir hem de ekonomik kalkınmaya katkı sağlanabilir.

Dünya genelinde artan nüfus, besin kaynaklarına olan talebi her geçen gün artırmakta ve alternatif protein kaynaklarının önemini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda, su ürünleri sektörü hem gıda güvenliği hem de sürdürülebilir kalkınma açısından stratejik bir rol üstlenmektedir. Özellikle son yıllarda su ürünleri üretiminde yaşanan artış, sektörün küresel ölçekte ne denli önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıdaki veriler, 2022 yılı itibarıyla dünya genelindeki toplam su ürünleri üretiminin ulaştığı düzeyi ve bu üretimin bileşenlerini ortaya koymaktadır:

Tablo 1. Küresel su ürünleri üretimi (2022)

Üretim Türü	Miktar (milyon metrik ton)	Oran (%)
Toplam Su Ürünleri	223,2	100
Su Hayvanı Üretimi	185,3	83,0
Yosun Üretimi	37,8	17,0
İnsan Tüketimi İçin	≈198,6	89,0
Diğer Kullanımlar (yağ, un)	≈24,6	11,0

Tablo1 'de de görüldüğü gibi; 2022 yılında toplam su ürünleri üretimi 223,2 milyon metrik tona ulaşmıştır. Bu üretimin %83'ünü yani 185,3 milyon metrik tonunu su hayvanları oluştururken, yosun üretimi 37,8 milyon metrik ton ile toplamın %17'sini karşılamaktadır.

Üretilen su ürünlerinin büyük bir kısmı, yaklaşık %89'u (198,6 milyon metrik ton), doğrudan insan tüketimi için kullanılmıştır. Geriye kalan yaklaşık %11'lik kısım (24,6 milyon metrik ton) ise yağ ve un gibi diğer kullanımlar için değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Su hayvanı üretimi – yöntemsel dağılım

Üretim Türü	Miktar (milyon MT)	Oran (%)
Yetiştiricilik (Akuakültür)	130,9	57
Doğadan Avcılık (Vahşi Av)	94,4	43

Tablo2’ de su hayvanı üretimine baktığımızda, yetiştiricilik (akuakültür) önemli bir rol oynamaktadır. Toplam 185,3 milyon metrik tonluk su hayvanı üretiminin 130,9 milyon metrik tonu (%57) yetiştiricilikten sağlanmaktadır. Doğadan avcılık (vahşi av) ise 94,4 milyon metrik ton ile üretimin %43’ünü oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 3. Bölgesel dağılım – su hayvanı üretimi (%)

Kıta	Oran (%)
Asya	70
Avrupa	9
Latin Amerika & Karayipler	9
Afrika	7
Kuzey Amerika	3
Okyanusya	1

Tablo3’te ise; su hayvanı üretiminde Asya kıtası açık ara lider. Küresel üretimin %70’i Asya’da gerçekleştiği görülmektedir. Avrupa ve Latin Amerika & Karayipler bölgeleri %9’ar oranla onu takip etmektedir. Afrika %7, Kuzey Amerika %3 ve Okyanusya %1 ile diğer önemli üretim bölgeleri olarak sıralanmaktadır.

Tablo 4. Başlıca su ürünleri üretici ülkeleri (toplam su ürünleri üretimi, % oranı)

Ülke	Oran (%)
Çin	36
Hindistan	8
Indonesia	7
Vietnam	5
Peru	3

Tablo4’e baktığımızda; küresel su ürünleri üretiminde Çin, %36’lık payıyla en büyük üretici ülke konumundadır. Onu %8 ile Hindistan, %7 ile Endonezya, %5 ile Vietnam ve %3 ile Peru takip etmektedir. Bu beş ülke, dünya su ürünleri üretiminin önemli bir bölümünü karşılamaktadır.

Tablo 5. Uluslararası ticaret – ihracat ve ithalat (hacim bazında)

En Çok İhracat Yapan Ülkeler: Çin, Norveç, Vietnam, Ekvador, Şili
En Çok İthalat Yapan Ülkeler: ABD, Çin, Japonya, İspanya, Fransa

Uluslararası ticarete göz attığımızda, en çok ihracat yapan ülkeler sırasıyla Çin, Norveç, Vietnam, Ekvador ve Şili olarak öne çıkmaktadır.

İthalat tarafında ise en çok ithalat yapan ülkeler ABD, Çin, Japonya, İspanya ve Fransa. Çin’in hem ihracatçı hem de ithalatçı ülkeler arasında yer alması, küresel su ürünleri pazarındaki merkezi konumunu göstermektedir.

Tablo 6. Su ürünleri ekonomik göstergeleri

Göstergeler	Değer (2022)
Toplam İlk Satış Değeri	472 milyar \$
Su Ürünleri Yetiştiriciliği Değeri	313 milyar \$
Uluslararası Ticaret Değeri	195 milyar \$
İstihdam (Birincil üretimde)	61,8 milyon kişi

Su ürünleri sektörünün 2022 yılı ekonomik göstergelerine bakarsak; Sektörün toplam ilk satış değeri 472 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliğinin değeri ise bu toplamın önemli bir kısmını oluşturarak 313 milyar dolar olmuştur. Uluslararası ticaretin değeri 195 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Birincil üretimde istihdam edilen kişi sayısı ise 61,8 milyon ile sektörün istihdama katkısını ortaya koymaktadır.

Bu veriler, küresel su ürünleri sektörünün hem üretim hacmi hem de ekonomik değeri açısından oldukça büyük ve dinamik bir alan olduğunu göstermektedir.

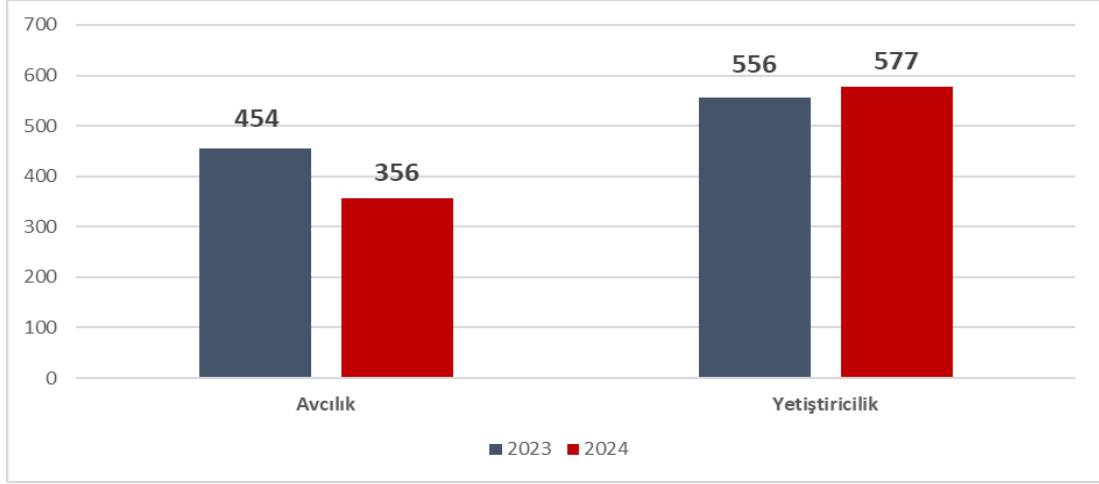
Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2024 yılında yayımladığı Dünya Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Durumu (SOFIA) raporu, küresel gıda üretimi ve güvenliği bağlamında önemli kırılma noktalarına işaret etmektedir. Özellikle 2022 yılı itibarıyla su ürünleri yetiştiriciliği üretiminin, ilk defa doğadan avlanan balık üretimini geçmesi, sürdürülebilir gıda sistemleri açısından dikkate değerdir.

2024 SOFIA raporu, deniz ürünleri üretiminde paradigmatik bir geçişe işaret etmektedir: doğadan avlanmaya dayalı üretimden kontrollü, sürdürülebilir ve planlı yetiştiricilik sistemine doğru bir evrim yaşanmaktadır. Bu eğilimin, iklim değişikliği, gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillenmesi hem ulusal hem de uluslararası politika yapıcılar için stratejik öneme sahiptir.

2.2. Türkiye’de Balıkçılık Turizmi

Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrili coğrafi konumu ve zengin su kaynakları, balıkçılık turizmi için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Özellikle Karadeniz, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki kıyı şeridi ile iç sularda yer alan göl ve akarsular, amatör ve profesyonel balıkçılar için çeşitli avcılık deneyimleri sağlamaktadır. Balıkçılık turizmi, sadece sportif bir faaliyet olmanın ötesinde, yerel ekonomilere katkı sağlayan, bölgesel kalkınmayı destekleyen ve sürdürülebilir turizm anlayışına uygun bir niş turizm türü olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar, bu alandaki potansiyelin tam olarak değerlendirilebilmesi için yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi, altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

2024 yılında avcılık yoluyla 356 bin 70 ton, yetiştiricilik yoluyla 577 bin 124 ton üretim gerçekleşmiştir. Su ürünleri üretimi 2024 yılında bir önceki yıla göre %7,6 azalmıştır (tarım orman Bakanlığı)

Şekil 1. Küresel su ürünleri üretimi (2022)

“Su ürünleri avcılığının 322 bin 463 tonu denizlerden ve 33 bin 607 tonu iç sulardan sağlanmıştır. Deniz ürünleri avcılığı bir önceki yıla göre %23,3 azalırken, iç su ürünleri avcılığı %0,2 artmıştır.

2024 yılında 290 bin 68 ton olarak gerçekleşen deniz balıkları avcılığında avlanan türler arasında hamsi 153 bin 175 ton, palamut 49 bin 278 ton ve sardalya 17 bin 818 ton ile en yüksek miktarda avlanan türler olmuştur.

2024 yılında bir önceki yıla göre %3,7 artan yetiştiricilik yoluyla yapılan üretim içerisinde tür bazında alabalık (iç su) 170 bin 905 ton, levrek (deniz) 165 bin 55 ton ve çipura (deniz) 155 bin 279 ton ile en yüksek miktarda yetiştiriciliği yapılan türler olmuştur”

Tablo 7. Su ürünleri istatistikleri (ton), 2023-2024

	2023	2024	Değişim (%)
Su Ürünleri	1.010.346	933.194	-7,6
Avcılık	454.059	356.070	-21,6
Deniz Ürünleri	420.527	322.463	-23,3
İç Su Ürünleri	33.532	33.607	0,2
Yetiştiricilik	556.287	577.124	3,7

2023 ve 2024 yıllarına ait su ürünleri üretim verileri incelendiğinde, Türkiye su ürünleri sektöründe dikkat çekici bir yön değişimi gözlemlenmektedir. Türkiye

İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre toplam su ürünleri üretimi, 2023 yılında 1.010.346 ton olarak gerçekleşmişken, 2024 yılında bu miktar %7,6 oranında azalarak 933.194 tona düşmüştür. Bu azalma, özellikle avcılık faaliyetlerindeki üretim düşüşünden kaynaklanmaktadır. 2023 yılında 454.059 ton olan toplam avcılık üretimi, 2024 yılında 356.070 tona gerileyerek %21,6 oranında azalmıştır. Bu düşüşün büyük ölçüde deniz ürünleri avcılığına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Denizlerdeki avcılık üretimi 2023'te 420.527 ton iken, 2024'te 322.463 tona inmiş ve böylece %23,3'lük kayda değer bir azalma yaşanmıştır. Buna karşın, iç su ürünleri avcılığı hemen hemen sabit kalmış; 2023 yılında 33.532 ton olan üretim, 2024'te yalnızca %0,2 artışla 33.607 tona yükselmiştir.

Sektördeki bu genel gerilemeye rağmen, yetiştiricilik (kültür balıkçılığı) alanında artış gözlemlenmektedir. 2023 yılında 556.287 ton olan yetiştiricilik üretimi, 2024 yılında %3,7 oranında artarak 577.124 tona ulaşmıştır. Bu durum, su ürünleri üretiminde geleneksel avcılıktan kontrollü üretim tekniklerine yönelim olduğunu göstermektedir. Grafiksel olarak değerlendirildiğinde, azalan avcılık verileri ile yükselen yetiştiricilik verileri arasında ters yönlü bir eğilim dikkat çekmektedir. Bu eğilim gerek doğal stokların azalması gerekse sürdürülebilir üretim politikalarının etkisiyle, sektörün yapısal bir dönüşüm sürecine girdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de su ürünleri üretiminin geleceğinde yetiştiricilik faaliyetlerinin daha da önem kazanacağı ve avcılığın yerini büyük ölçüde kontrollü üretime bırakacağı öngörülmektedir.

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Balıkçılık Turizmi Yapılan Ülkelerin Yasal Düzenlemeleri ve Karşılaştırmalar

Balıkçılık hukuku, devletlerin denizlerdeki egemenlik haklarını belirleme sürecinde önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, balıkçılık alanlarının sınırlandırılması, münhasır ekonomik bölgelerin oluşturulması ve kıyı devletlerinin haklarını düzenleyerek uluslararası hukukta temel referans noktaları haline gelmiştir. Türkiye, bu sözleşmelere taraf olmamakla birlikte, kendi balıkçılık politikalarını belirlerken bu düzenlemeleri büyük ölçüde dikkate almaktadır. Denizlerde sürdürülebilir balıkçılığı sağlamak amacıyla kıyı devletlerinin canlı

kaynaklar üzerinde koruma ve yönetim hakkı bulunmaktadır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki balıkçılık politikalarının farklılığı, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının hukuki yorumlarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, devletlerarası balıkçılık düzenlemeleri, yalnızca ekonomik çıkarlar açısından değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve uluslararası ilişkiler açısından da kritik bir rol oynamaktadır (Cin, 2006).

Tablo 8. Balıkçılık turizmi yapılan ülkelerde yasal düzenlemeler

Ülke	Yasal Düzenleme	Sürdürülebilirlik Önlemleri
<i>İtalya</i>	Pesca Turismo: Balıkçı teknelerinin turistik faaliyetlere açılması; lisanslı olma şartı	Kota ve tür sınırlaması, denetim sistemi
<i>Norveç</i>	Amatör ve sportif balıkçılık için ayrı düzenlemeler; tür-kotasezon bazlı lisanslar	Zorunlu veri bildirimi, tür bazlı kota
<i>ABD</i>	NOAA tarafından düzenlenen eyalet bazlı balıkçılık izin sistemi	Yıllık güncellenen türkota yönetimi
<i>Avustralya</i>	Eyalet bazlı düzenleme; sıkı tür-koruma ve izin sistemi	Ekosistem bazlı yönetim (Ecosystem-Based Fisheries Management, EBFM)
<i>Türkiye</i>	Tarım ve Orman Bakanlığı tebliğleriyle düzenleme; profesyonel turizm lisansı yok	Av yasağı dönemleri, minimum boy sınırı

Tablo 8'de görüldüğü üzere, balıkçılık turizmine yönelik yasal düzenlemeler ve sürdürülebilirlik önlemleri ülkeden ülkeye önemli farklılıklar göstermektedir. İtalya'nın "Pesca Turismo" sistemi lisanslı balıkçı teknelerinin turistik faaliyetlere açılmasıyla öne çıkarken, Norveç amatör ve sportif balıkçılık için tür-kota-sezon bazlı detaylı lisanslar uygulamaktadır. ABD'de NOAA, eyalet bazlı izin sistemleriyle yıllık tür-kota yönetimi yaparken, Avustralya ekosistem bazlı yönetim (EBFM) ile dikkat çekmektedir. Türkiye'de ise, bu alana özgü profesyonel bir turizm lisansı

bulunmamakta, düzenlemeler Tarım ve Orman Bakanlığı'nın genel tebliğleriyle sınırlı kalmaktadır. Bu karşılaştırma, Türkiye'nin uluslararası örneklerin gerisinde kaldığını ve özel düzenlemelere ihtiyaç duyduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 9. Türkiye’de balıkçılık turizmine ilişkin yasal boşluklar ve önerilen düzenlemeler

Mevcut Durum	Sorun / Eksiklik	Önerilen Düzenleme
Balıkçılık turizmine özel bir yasa veya yönetmelik yoktur	Belirsizlik, kayıt dışılık, güvenlik riski	“Balıkçılık Turizmi Yasası” çıkarılarak sektöre özel çerçeve belirlenmeli
Balıkçı tekneleri turist taşıyabilir ancak özel lisanslama sistemi yoktur	Denetim zafiyeti, kalite kontrol eksikliği	Turizm amaçlı balıkçı teknesi lisansı getirilmeli
Amatör balıkçılık tebliğleri sadece bireysel faaliyetleri düzenlemektedir	Turistik ticari faaliyetlerde belirsizlik	Amatör balıkçılık ile turistik balıkçılık ayrımı yapılmalı
Rehberlik hizmeti zorunlu değildir	Turist güvenliği ve doğru bilgilendirme eksikliği	Sertifikalı “Balıkçılık Turizmi Rehberi” sistemi kurulmalı
Sürdürülebilirlik önlemleri yalnızca genel balıkçılığı kapsamaktadır	Turistik avcılıkta kaynak aşımı riski	Turizm amaçlı kotalar, tür bazlı kota sistemi, zorunlu bildirim uygulaması getirilmeli
Pazarlama ve tanıtım eksiktir	Yetersiz turist çekimi, potansiyelin kullanılamaması	Dijital platformlarda tanıtım yapılmalı, “Fishing Tourism Türkiye” gibi markalar oluşturulmalı

Tablo 9’da Türkiye’deki balıkçılık turizminin mevcut durumunu, karşılaşılan temel sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Sektöre özel bir yasa veya yönetmeliğin bulunmaması, tekneler için özel lisanslama sisteminin eksikliği ve amatör balıkçılık tebliğlerinin turistik faaliyetleri kapsamıyor oluşu gibi yapısal sorunlar, kayıt dışılık, denetim yetersizliği ve güvenlik riskleri gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Ayrıca, rehberlik hizmetinin zorunlu olmaması, sürdürülebilirlik önlemlerinin yalnızca genel balıkçılığı kapsayıp turistik avcılığı detaylandırmaması ve pazarlama eksiklikleri de kaynak aşımı ve potansiyel turist kaybı gibi önemli problemler yaratmaktadır. Bu bağlamda, "Balıkçılık Turizmi Yasası'nın çıkarılması, turistik teknelere özel lisans getirilmesi, amatör ve turistik balıkçılığın ayrılması, sertifikalı rehberlik sisteminin kurulması, turizm amaçlı kota ve bildirim uygulamalarının getirilmesi ve dijital tanıtım çalışmalarıyla sektörün desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Balıkçılık turizminin uluslararası düzeyde gelişmiş örneklerine baktığımızda, yasal altyapı ve sürdürülebilirlik mekanizmalarının bu turizm türünün başarısı için ne kadar kritik olduğu görülmektedir (FAO, 2020; Hall & Page, 2014). Türkiye'de ise bu alana özgü düzenlemelerin yetersizliği hem yatırımcılar hem de turistler için önemli engeller oluşturmaktadır. Örneğin, Norveç ve ABD gibi ülkelerde her balıkçılık türü için ayrı kota ve lisans sistemleri bulunurken (NOAA, 2022), Türkiye'de turistik balıkçılık için özel bir düzenleme hâlâ mevcut değildir.

Bu durum, kayıt dışılığa, turist güvenliği sorunlarına ve doğal kaynakların plansız tüketilmesine neden olmaktadır. Dahası, balıkçılık turizmi için profesyonel bir rehberlik sistemi ve eğitimli personel altyapısı da bulunmamaktadır. Oysa Avustralya ve Kanada gibi ülkelerde sürdürülebilir avcılık için ekosistem tabanlı yönetim modelleri ve turist bilgilendirme programları uygulamaktadır (Pitcher & Lam, 2015). Bu karşılaştırma, Türkiye'nin hem ekolojik dengeyi koruyacak hem de uluslararası düzeyde rekabet edebilecek bir balıkçılık turizmi altyapısı kurması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 10. Yasal düzenlemelerin karşılaştırılması

Kriter / Uygulama Alanı	Türkiye	Norveç / ABD / Kanada / Avustralya (Genel Örnekler)
Özel Balıkçılık Turizmi Yasası	Yok, genel su ürünleri yönetmeliklerine dahil	Var; turizm temelli düzenlemeler ayrı başlıklarda ele alınmakta
Turistik Tekne Lisanslama Sistemi	Yok, balıkçı teknesi olarak kayıtlı olmak yeterli	Zorunlu turistik tekne ruhsatı, yıllık yenileme, sigorta şartı
Rehberlik ve Sertifikasyon	Zorunlu değil	Zorunlu balıkçılık turizmi rehberi sertifikası, sürdürülebilirlik eğitimi içerir
Av Kotası ve Tür Bazlı Yönetim	Genellikle ticari odaklı, turistik faaliyetlerde net değil	Tür ve sezona göre ayrıntılı kota ve takip sistemi uygulanmakta
Denetim ve Raporlama Sistemi	Yetersiz; turistik faaliyetlerde resmi raporlama yapılmıyor	GPS izleme, av sonrası Dijital raporlama zorunlu
Çevresel ve Ekolojik Sürdürülebilirlik	Doğrudan turistik Faaliyetleri kapsayan Hüküm yok	Ekosistem temelli yönetim planları, av bölgelerinin dönüşümlü kullanımı
Pazarlama ve Tanıtım	Yetersiz, bireysel çabalarla sınırlı	Ulusal çapta dijital platformlar, lisanslı acente işbirlikleri

Tablo 10’da görüldüğü üzere, Türkiye ile uluslararası düzeyde gelişmiş balıkçılık turizmi destinasyonları arasındaki temel farklılıkları özetlenmektedir. Türkiye’de balıkçılık turizmi, genel su ürünleri düzenlemeleri kapsamında değerlendirilse de bu alana özel bir yasa veya lisans sistemi henüz bulunmamaktadır. Oysa Norveç, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde turizm temelli özel düzenlemeler, zorunlu turistik tekne ruhsatları ve sigorta şartları gibi ayrıntılı uygulamaları mevcuttur.

Rehberlik hizmeti ve sertifikasyon konusunda da benzer farklılıklar göze çarpmaktadır. Türkiye'de rehberlik hizmeti zorunlu değilken, örnek ülkelerde sürdürülebilirlik eğitimi içeren balıkçılık turizmi rehberi sertifikaları mecburi tutulmaktadır. (FAO, 2020). Av kotası ve tür bazlı yönetim Türkiye'de daha çok ticari balıkçılığa odaklanmışken, gelişmiş ülkelerde turistik balıkçılığı da kapsayan, tür, sezon ve bölge temelli detaylı kota sistemleri uygulanmaktadır. (NOAA, 2022; Fisheries and Oceans Canada, 2021).

Denetim ve raporlama mekanizmaları açısından Türkiye'de eksiklikler görülüyorken; turistik faaliyetlerden resmi veri toplanmazken, diğer ülkelerde GPS izleme ve av sonrası dijital raporlama zorunlu hale getirilmiş durumdadır. Çevresel sürdürülebilirlik konusunda ise Türkiye'de doğrudan turistik faaliyetleri kapsayan özel hükümler bulunmamaktadır. Buna karşılık, örnek ülkelerde ekosistem temelli yönetim planları ve av bölgelerinin dönüşümlü kullanımı gibi daha ileri sürdürülebilirlik uygulamaları mevcuttur (Pitcher & Lam, 2015). Son olarak, pazarlama ve tanıtım faaliyetleri Türkiye'de bireysel çabalarla sınırlı kalırken, gelişmiş ülkelerde ulusal çapta dijital platformlar ve lisanslı acente işbirlikleriyle etkili tanıtımlar yapılmaktadır.

Bu karşılaştırma, Türkiye'nin balıkçılık turizmi sektörünü geliştirmek, ekolojik dengeyi korumak ve uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşmak için mevzuat, denetim, rehberlik ve pazarlama alanlarında kapsamlı reformlara ihtiyaç duyduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2.4.Türk Vatandaşlarının Amatör Balıkçılık Yapmaları İçin Gereken Şartlar

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, belirlenen kurallar çerçevesinde amatör balıkçılık yapabilirler. Bu faaliyet sırasında, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanan güncel tebliğlerde (örneğin 2024-2028 Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını Düzenleyen Tebliğ No: 2024/37) belirtilen tüm yasak, sınırlama ve sorumluluklara uymak zorunludur. Vatandaşlar talep etmeleri halinde, il ve ilçe müdürlüklerinden veriliş tarihinden itibaren beş yıl geçerli olacak bir Amatör Balıkçı Belgesi alabilirler. Ancak, bu belgeyi almak veya avcılık sırasında yanınızda bulundurmak genel bir zorunluluk değildir. Bakanlık, gerektiğinde belirli balık türleri,

avlanma yerleri ve yöntemleri için bu belgeyi bulundurma zorunluluğu getirebilir; bu durumun usul ve esasları yine bakanlıkça belirlenir.

Amatör balıkçılık yaparken dikkat edilmesi gerekenler sadece belge zorunluluğu ile sınırlı değildir. Tebliğ, avlanma dönemleri, avlanacak balıkların türleri, boy ve sayı limitleri gibi detaylı kurallar içerir. Ayrıca, belirli bölgelerde (örneğin dalyanlar, balık çiftlikleri çevresi, özel koruma alanları) avlanma yasakları veya kısıtlamaları bulunabilir. Kullanılabilecek olta sayısı, misina çapı ve iğne boyutları gibi av araçlarına yönelik de sınırlamalar mevcuttur; ağ veya tuzak gibi araçların kullanılması kesinlikle yasaktır. Sürdürülebilir balıkçılık için avlanan balıkların türüne ve boyuna uygunluğuna dikkat etmek, yavruları suya geri salmak ve avlandığınız yerleri temiz tutmak gibi etik ve çevresel sorumluluklar da amatör balıkçılığın ayrılmaz bir parçasıdır. Belirtilen kurallara uyulmaması durumunda idari para cezaları gibi cezai yaptırımlar uygulanabilir. Bu denetimler genellikle Sahil Güvenlik, Jandarma ve Tarım ve Orman Bakanlığı görevlileri tarafından yapılır. Bu nedenle, amatör balıkçılığa başlamadan önce en güncel tebliği detaylı bir şekilde incelemek büyük önem taşır.

	T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI İl/İlçe Müdürlüğü	
	AVLANMA FİŞİ Fiş No:	
Ticari Amaçlı Amatör Balıkçılık Turizm İzni Sahibinin		
Adı Soyadı		
İzin Belgesi Numarası ve Tarihi		
Faaliyet Kapsamında Kullanacağı Geminin Adı ve Gemi Numarası		
İznini Aldığı Yer		
Avlanmayı Yapacağı Yer		
Ava Başlayacağı Tarih		
<i>Avın başlangıç tarihinden itibaren üç gün süre ile geçerlidir.</i>		

Şekil 2. Tarım ve Orman Bakanlığı

2.5. Türkiye'de Yabancı Uyruklu Kişilerin Amatör Balıkçılık Faaliyetleri

Yabancı uyruklu bireylerin Türkiye'de amatör balıkçılık faaliyetlerinde bulunmaları, ülkenin su ürünleri mevzuatı çerçevesinde belirli yasal düzenlemelere

tabidir. Bu düzenlemeler, ilgili kişilerin Türkiye'deki statüleri ve balıkçılık yapma yöntemlerine göre farklılaşmaktadır.

2.6. Yabancı Uyruklular İçin Amatör Balıkçılık Belgelendirmesi

Türkiye'de devamlı ikamet eden, resmî misafir statüsünde bulunan veya geçici olarak görevli yabancı uyruklu kişiler, amatör balıkçılık faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla Misafir Amatör Balıkçı Belgesi almakla yükümlüdürler. Bu belge, kişilerin ilgili statülerini resmî belgelerle kanıtlamaları şartıyla, İl Tarım ve Orman Müdürlükleri tarafından iki yıl süreyle geçerli olmak üzere düzenlenmektedir. Belgenin formatı, ilgili tebliğlerde belirtilen Ek-2 formuna uygunluk göstermektedir.

2.7. Yabancı Turistlerin Amatör Balıkçılık Faaliyetleri

Yabancı turistlerin amatör balıkçılık faaliyetleri, "Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ" hükümleri kapsamında ele alınmaktadır. Turistlerin avlanma şekilleri, denizde veya iç sularda avlanma tercihine ve kullanılan yöntemlere göre değişmektedir:

2.8. Ticari Amaçlı Amatör Balıkçılık Turizm İşletmeleri Aracılığıyla Avlanma

Turistlerin denizlerde tekneyle veya iç sularda kıyıdan ya da tekneyle avlanma talepleri doğrultusunda, Ticari Amaçlı Amatör Balıkçılık Turizm İznine sahip işletmelerin hizmetlerinden faydalanılabilir. Bu işletmelerin faaliyetleri, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından "Turistik Amaçlı Olta Balıkçılığı Gemisi" olarak belgelendirilmiş ve "Denize Elverişlilik Belgesi"ne sahip gemiler aracılığıyla yürütülmektedir. Bu gemilerin, ilgili İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinden iki yıl geçerli Ek-9'da yer alan "Ticari Amaçlı Amatör Balıkçılık Turizm İzin Belgesi"ni temin etmeleri zorunludur. Belge sahibi gerçek veya tüzel kişiler, gemilerinde avcılık yaptıran amatör balıkçıların ilgili tebliğde belirtilen kurallara uygun avlanmasından doğrudan sorumludur. Kurallara aykırı avcılık yaptıran veya bu tür durumlara engel olmayan işletmelerin belgeleri iptal edilmekte ve iki yıl süreyle yeni belge verilmemektedir. Ayrıca, bağlama kütüğü içsu olan gemilerin denizlerde, deniz olan

gemilerin ise içsularda ticari amaçlı amatör balıkçılık turizmi yapması mevzuata aykırıdır.

Avlanma Fişi Kullanımı: Alternatif olarak, yabancı turistler İl/İlçe Müdürlüklerinden Ek-3'te örneği bulunan avlanma fişi almak suretiyle de amatör balıkçılık yapabilirler. Bu fiş, belirli bir süre ve koşullar dâhilinde avcılık yapma yetkisi sağlamaktadır.

Belge Gerektirmeyen Durumlar: Belirli koşullar altında, yabancı turistlerin herhangi bir ek izin veya belge olmaksızın amatör balıkçılık yapmalarına izin verilmektedir

Amatör veya Sportif Balık Avcılığı Yarışmaları Kapsamında: Yetkilendirilmiş amatör veya sportif balık avcılığı yarışmaları çerçevesinde yapılan avcılık faaliyetleri belge zorunluluğundan muaftır.

Denizlerde Kıyıda Avlanma: Denizlerde, tekne kullanılmaksızın sadece kıyıda yapılan amatör balıkçılık faaliyetleri için özel bir belge talep edilmemektedir.

Rekreasyonel Amaçlı Su Ürünleri Avcılığı İçin Kiralanan İstihsal Sahaları: Rekreasyonel balıkçılık amacıyla kiralanmış özel istihsal sahalarında yapılan avcılık faaliyetleri, saha kullanım kurallarına uyulması kaydıyla, ayrı bir belge gerektirmemektedir.

2.9. Genel Kurallar ve Yasal Yükümlülükler

Tüm amatör balıkçılık faaliyetlerinde, yabancı uyruklu bireylerin "6/2 Numaralı Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ" ile belirlenen genel avlanma kurallarına (tür, boy, miktar limitleri, avlanma dönemleri ve yasaklı av araçları gibi) mutlak suretle uymaları gerekmektedir. Bu kurallara riayet etmeyenlere idari para cezaları uygulanabilmekte ve ilgili yasal yaptırımlar devreye girebilmektedir. Bu bağlamda, yabancı uyruklu kişilerin avcılık faaliyetlerine başlamadan önce Tarım ve Orman Bakanlığı'nın resmi internet sitesi veya ilgili il/ilçe müdürlükleri aracılığıyla güncel tebliğleri ve ilgili yönetmelikleri detaylıca incelemeleri önem arz etmektedir.

 T.C. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI İl Müdürlüğü		Bu belge, Tarım ve Orman Bakanlığı'na yayımlanan Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ hükümleri gereğince, düzenlendiği tarihten itibaren iki yıl süre ile geçerli olmak üzere verilmiştir. .../.../202.. Adı Soyadı Unvan – İmza – Mühür
MİSAFİR AMATÖR BALIKÇI BELGESİ		
Fotoğraf		
Belge No:		
Adı Soyadı		
Doğum Tarihi		
Uyruğu		
Pasaport No		
İkamet Adresi		

Şekil 3. Tarım ve Orman Bakanlığı

2.10. Balıkçılık Turizmi Nedir?

Balıkçılık turizmi, temelinde "avla ve bırak" (catch and release) felsefesini barındıran, balık avcılığını bir boş zaman aktivitesi olarak sunan ve bu deneyimi tamamlayan konaklama, rehberlik, ekipman kiralama gibi hizmetleri de kapsayan özel bir turizm dalıdır (Kocaman & Kılıç, 2021). Türkiye’de balıkçılık turizmi, çoğunlukla kıyı bölgelerimizde deniz balıkçılığı (olta balıkçılığı, zıpkınla balık avı gibi) ve iç sularımızda tatlı su balıkçılığı (alabalık, sazan avı gibi) olmak üzere iki ana ekseninde yoğunlaşmış durumdadır. Özellikle Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyılarımız, balık çeşitliliği ve elverişli iklim koşullarıyla deniz balıkçılığı tutkunları için adeta bir cennettir. İç Anadolu'daki göllerimiz ve nehirlerimiz ise, farklı tatlı su balığı türleriyle olta balıkçılığı meraklılarını ağırlamaktadır (Turan vd, 2023).

Türkiye'nin balıkçılık turizmi potansiyeli gerçekten göz ardı edilemez. Coğrafi çeşitliliğimiz, farklı iklim kuşaklarımız ve zengin biyoçeşitliliğimiz, yılın farklı dönemlerinde çeşitli balık türlerini avlama imkânı sunmaktadır. Dahası, Türkiye halihazırda gelişmiş turizm altyapısı, modern konaklama tesisleri ve kolay ulaşım imkanları, balıkçılık turistleri için oldukça elverişli bir ortam yaratmaktadır. Özellikle son yıllarda doğa ve eko-turizme olan ilginin artması, balıkçılık turizminin de bu yükselen trendden nasibini almasına vesile olmaktadır. Yerel balıkçı kooperatifleri ile turizm işletmeleri arasında kurulacak sağlam iş birlikleri, balıkçılık turizminin gelişimine ivme kazandırırken, yerel ekonomiye de kayda değer katkılar sağlayabilir

(Çetin & Uzun, 2022). Pandemi sonrası dönemde doğa tabanlı turizme yönelişin hız kazanması, balıkçılık turizmi gibi niş alanlara daha fazla kapı aralayacağı düşünülmektedir (Demirbilek & Karakaya, 2021).

Türkiye'deki balıkçılık turizminin tüm potansiyelini ortaya koyabilmesi için aşılması gereken bazı engeller de bulunmaktadır. Yeterli tanıtımın yapılamaması, balıkçılık turizmine özel paketlerin henüz tam anlamıyla geliştirilememesi, profesyonel rehberlik hizmetlerindeki yetersizlikler ve yasal düzenlemelerdeki boşluklar bu engellerin başında gelmektedir. Özellikle yerel halkın bu alana yönelik bilinç düzeyinin artırılması ve balıkçılık turizmine daha aktif katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, kaçak avcılık ve çevre kirliliği gibi ciddi sorunlar, balık popülasyonlarını tehdit ederek balıkçılık turizminin sürdürülebilirliğini riske atmaktadır. Balıkçılık turizmiyle ilgili sağlıklı veri toplama ve istatistik tutma eksikliği de sektörün gelişimini izlemeyi ve doğru stratejiler geliştirmeyi zorlaştırmaktadır (Erdoğan & Kılıç, 2023).

Sürdürülebilir balıkçılık turizmi, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan, şimdiki nesillerin ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen, sorumluluk sahibi bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, Türkiye'de balıkçılık turizminin sürdürülebilirliği için atılması gereken adımlar hayati önem taşımaktadır. Öncelikle, "avla ve bırak" ilkesinin yaygınlaştırılması ve bilinçlendirme kampanyalarıyla sorumlu balıkçılık uygulamalarının teşvik edilmesi şarttır. Balıkçılık kotaları, avlanma sezonları ve minimum avlanma boyutları gibi düzenlemelere titizlikle uyulması, balık popülasyonlarının korunması için vazgeçilmezdir. Ayrıca, yerel halkın balıkçılık turizmine aktif katılımının sağlanması ve elde edilen gelirin yerel topluluklarla adil bir şekilde paylaşılması, sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük önem arz etmektedir (Gürses & Erkut, 2024).

Türkiye'de balıkçılık turizmi, deniz ve iç su kaynaklarının çeşitliliği sayesinde birçok bölgede aktif olarak yürütülmektedir. Ege Bölgesi'nde Ayvalık-Cunda Adası çevresi çipura ve levrek gibi türlerle sportif balıkçılık açısından öne çıkarken, Kozak ve Bahçe (2009) bu bölgeyi özel ilgi turizmi kapsamında örnek destinasyon olarak değerlendirmiştir. Karadeniz'de Düzce-Akçakoca kıyıları lüfer ve istavrit gibi türlerle hem yerli hem de yabancı turistleri çekmekte olup, Kaya (2019) kıyı bölgelerinde balıkçılık turizminin çevresel etkilerini vurgulamıştır. İç Anadolu'da Bolu-Abant

Gölu, alabalık ve sazan gibi tatlı su türleriyle kırsal turizmle bütünleşmiş balıkçılık faaliyetlerine ev sahipliği yaparken, Ulusoy (2015) bu bölgedeki av turizminin kırsal kalkınmaya katkısını incelemiştir. Akdeniz’de Kaş ve Kalkan çevresi, orkinos ve barakuda gibi açık deniz türleriyle sportif balıkçılık turları sunmakta olup, Çelik ve Yıldız (2020), bu bölgelerde sürdürülebilir balıkçılık uygulamalarının önemine dikkat çekmiştir. Doğu Karadeniz’de Rize ve Hopa çevresi ise hem dere balıkçılığı hem de alabalık çiftlikleriyle tabiat turizmiyle bütünleşmiş bir balıkçılık deneyimi sunmakta; Cam ve Çılgınoğlu (2024) Rize’de tabiat turizmiyle balıkçılık faaliyetlerinin entegre biçimde planlanması gerektiğini savunmuştur.

Devlet kurumlarımız, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulacak güçlü bir iş birliği, balıkçılık turizminin planlı ve koordineli bir şekilde geliştirilmesi için olmazsa olmazdır. Balıkçılık turizmine yönelik özel teşvik programları, nitelikli profesyonel rehberlik eğitimleri ve uluslararası düzeyde yürütülecek tanıtım faaliyetleri, Türkiye'nin balıkçılık turizmi pazarındaki rekabet gücünü belirgin şekilde artıracaktır. Özellikle dijital platformlarda yapılacak etkin tanıtım ve pazarlama çalışmaları, hedef kitleye ulaşmada büyük fayda sağlayabilir (Yıldız & Can, 2022). Deniz ve iç su ekosistemlerimizin korunması, kirliliğin önlenmesi ve biyoçeşitliliğin sürdürülmesi, balıkçılık turizminin uzun vadeli başarısının temelini oluşturmaktadır.

Türkiye, balıkçılık turizmi açısından muazzam bir potansiyel barındırmaktadır. Ancak, bu potansiyelin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için kapsamlı stratejilere ve sürdürülebilir uygulamalara yönelmemiz gerekiyor. Yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, bilinçlendirme çalışmalarının artırılması, altyapısal iyileştirmeler ve tüm paydaşlar arasında kurulacak sağlam işbirlikleri, Türkiye'yi uluslararası alanda önde gelen bir balıkçılık turizmi destinasyonu haline getirebilir. Böylece, balıkçılık turizmi hem ülkemizin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sunacak hem de değerli doğal kaynaklarımızın gelecek nesillere aktarılmasında kilit bir rol oynayacaktır.

2.11. Rize’de Balıkçılık Turizmi

Rize, Türkiye’nin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde konumlanan, zengin biyolojik çeşitliliği, karmaşık topoğrafyası ve bol su kaynaklarıyla dikkat çeken bir ildir.

Karadeniz kıyısında yer alması sayesinde denizel ekosistemlere erişim sağlarken, iç kesimlerinde yer alan dağlık alanlardan beslenen hızlı akışlı akarsular (örneğin Fırtına Deresi, İkizdere) ve yüksek rakımlarda bulunan buzul gölleri (Kaçkar Dağları'ndaki göller gibi) ile iç su ekosistemleri açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Bu doğal yapı, Rize'yi teorik olarak balıkçılık turizmi açısından cazip bir destinasyon haline getirmektedir. Cam ve Çılgınoğlu (2024), Rize'nin tabiat turizmi kapsamında av ve balıkçılık faaliyetleriyle entegre planlamaya uygun bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Ayhan (2024), Karadeniz Bölgesi'nde yavaş turizm potansiyelinin giderek arttığını, ancak bazı özel ilgi turizmi türlerinin (örneğin balıkçılık) henüz yeterince gelişmediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Rize'nin sahip olduğu ekolojik çeşitlilik ve hidrolojik kaynaklar, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda balıkçılık turizminin geliştirilmesi için güçlü bir temel sunmaktadır.

Rize'nin iç kesimlerindeki tatlı su kaynakları, özellikle alabalık popülasyonlarıyla önemli bir potansiyel taşımaktadır. Fırtına Deresi gibi akarsular, doğal güzellikleri ve su kalitesi ile hem yerel halk hem de dışarıdan gelen balıkçılık meraklıları için çekici olabilecek alanlardır. Özellikle fly-fishing (sinek avcılığı) gibi daha spesifik ve doğa dostu balıkçılık türleri için elverişli koşullar mevcuttur (Özlu & Arpacı, 2021). Ancak, bu alanlarda balıkçılık turizmine özel düzenlenmiş avlakların, rehberlik hizmetlerinin veya uygun konaklama birimlerinin olmaması, bu potansiyelin turizme dönüştürülememesinin başlıca nedenlerindendir. Yerel ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilir balıkçılık prensiplerinin benimsenmesi de bu alandaki olası gelişmeler için kritik öneme sahiptir (Polat vd., 2018).

Rize'de balıkçılık turizminin gelişiminin önündeki önemli engellerden biri, bu turizm türünün bölgedeki diğer alternatif turizm biçimlerine kıyasla önceliklendirilmemesidir. Rize, yayla turizmi, ekoturizm, doğa yürüyüşleri (trekking) ve çay turizmi gibi daha görünür ve kurumsallaşmış turizm türleriyle tanınmaktadır. Bu durum, bölgeye yönelik yatırım ve politika tercihlerini büyük ölçüde bu alanlara yönlendirmekte; balıkçılık turizmini ise geri planda bırakmaktadır. Ayrıca, balıkçılık turizmine özgü bir kalkınma planı veya stratejik vizyonun eksikliği, bu alandaki potansiyelin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Genel anlamda gelişmekte olan bir turizm altyapısına sahip olsa da balıkçılık turizmi gibi özel uzmanlık gerektiren

alanlara yönelik hizmet sunan tesislerin azlığı da dikkat çekmektedir. (Karakuş & Gümüş, 2019).

Tanıtım ve pazarlama yetersizliği, Rize'deki balıkçılık turizmi potansiyelinin değerlendirilememesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bölgenin sahip olduğu balıkçılık imkanları, ulusal ve uluslararası turizm pazarlarında yeterince bilinmemekte ve etkin bir şekilde pazarlanamamaktadır. Hedef kitleye yönelik özel tanıtım materyalleri, dijital platformlarda görünürlük veya balıkçılık festivalleri gibi etkinliklerin eksikliği, potansiyel ziyaretçilerin Rize'yi bir balıkçılık destinasyonu olarak algılamasını engellemektedir (Uysal & Kılıç, 2020).

Mezgit, Kalkan, Barbun, Çipura, Hamsi, Kefal, Levrek, Lüfer, Palamut, Tekir, Tirsi, Karagöz, İstavrit, Zargan (sargana), Çaç, kayabalığı, İskorpit, Pisi Balığı, İzmarit, mersin Balığı, Torik, Vatoz, Dil Balığı, Minekop, Sardalya, Denizalası,

2.12. Karadeniz ve Rize’de Avlanan Balık Türleri

İstavrit balığı (*Trachurus mediterraneus*), Türkiye denizlerinde yaygın olarak bulunan, ekonomik ve ekolojik açıdan önemli bir türdür. Sarıkuyruk istavrit olarak da bilinen bu balık, özellikle Marmara, Karadeniz ve Ege Denizi’nde sürüler halinde dolaşarak kolay avlanabilirliğiyle dikkat çeker (Bilgin, 2005).

Şekil 4. Barbun

Barbun balığı (Mullus barbatus), Türkiye denizlerinde yaygın olarak avlanan hem ekonomik değeri hem de besinsel içeriği açısından önemli bir türdür. Genellikle Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarında rastlanan Barbun, Mullidae familyasına ait olup halk arasında “barbunya” olarak da bilinir. Besin değeri açısından oldukça zengin olan bu tür, yüksek protein içeriği, temel aminoasitler ve omega-3 yağ asitleri bakımından dikkat çeker. Doğan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, Türkiye denizlerinde avlanan barbun türlerinin besinsel içerikleri karşılaştırılmış ve özellikle *Mullus barbatus*’un protein ve yağ asidi açısından öne çıktığı belirtilmiştir.

Şekil 5. Hamsi

Hamsi balığı (Engraulis encrasicolus), Türkiye denizlerinin en tanınmış ve ekonomik açıdan en değerli pelajik türlerinden biridir. Özellikle Karadeniz’de yoğun olarak avlanan hamsi, sürüler halinde yaşayan, planktonla beslenen ve genellikle gırgır ağlarıyla avlanan bir türdür. Türkiye’de denizlerden avlanan balıkların %50’den fazlasını hamsi oluşturmakta olup, bu durum onu hem ticari balıkçılık hem de gastronomi açısından vazgeçilmez kılmaktadır. Ekolojik olarak hamsi, Karadeniz’de iki alt türle temsil edilir: Karadeniz hamsisi (*E. e. ponticus*) ve Azak hamsisi (*E. e. maeticus*). Karadeniz hamsisi, maksimum 18–20 cm’ye kadar büyüyebilirken, Azak hamsisi daha küçük yapıdır ve genellikle Gürcistan sınırına yakın bölgelerde karışık sürüler halinde avlanmaktadır.

Şekil 6. Kötek

Kötek balığı *Umbrina cirrosa*, halk arasında minekop, karakulak, kum levreği veya shi drum gibi isimlerle de bilinen bir balık türüdür. Türkiye'nin tüm denizlerinde görülebilen bu tür, özellikle olta balıkçılığı yapanlar arasında popülerdir.

Şekil 7. Mezgıt

Mezgıt balığı (Merlangius merlangus); Gadidae (morina) familyasına ait, Türkiye denizlerinde yaygın olarak bulunan ve özellikle Karadeniz, Marmara ve Ege Denizi'nde avlanan bir türdür. Beyaz etli, ince yapılı ve hafif tatlımsı lezzetiyle hem ticari balıkçılıkta hem de mutfak kültüründe önemli bir yer tutar. Halk arasında “tavuk balığı” olarak da bilinir; çünkü eti tavuk etine benzetilecek kadar yumuşak ve kokusuzdur. Ekolojik olarak mezgıt, dip balığıdır ve genellikle 30–300 metre derinliklerde, kumlu ve çamurlu zeminlerde yaşamaktadır. Sürü halinde dolaşır ve küçük kabuklular, planktonlar ve küçük balıklarla beslenirler. Yumurtlama dönemi genellikle Kasım–Mayıs ayları arasındadır ve dişi bireyler bir sezonda yaklaşık 250.000 yumurta bırakabilir (Demir, 2019).

Şekil 8. Kefal

Kefal Mugil cephalus; lagünler ve nehir ağızlarında yüksek biyolojik üretkenlik sergileyen, ekolojik ve ekonomik açıdan önemli türler arasında yer almaktadır. Bu türler, bentik organizmalarla beslenerek kıyı ekosistemlerinin madde döngüsüne katkıda bulunmakta ve ekosistem işleyişinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Şekil 9. Çinekop

Çinekop balığı (Pomatomus saltatrix), özellikle Karadeniz’de pelajik balıkçılıkta önemli bir yer edinmiş olup, mevsimsel göç dinamikleri ve beslenme özellikleri açısından bölgesel stok yönetiminde kritik bir role sahiptir (Ünal & Göncüoğlu-Bodur, 2018, s. 45). Türkiye kıyılarında çinekop stokları üzerinde yoğun av baskısı bulunmaktadır. Özellikle boy sınırlamalarının etkin bir şekilde uygulanmaması, genç bireylerin aşırı avlanmasına yol açmakta ve bu durum stokların sürdürülebilirliği açısından ciddi riskler doğurmaktadır (Öztürk & Kara, 2020, s. 112).

Şekil 10. Kalkan

Kalkan balığı (*Scophthalmus maximus*), Karadeniz'in kuzeydoğu kıyılarında yüksek ekonomik değeri nedeniyle yoğun olarak hedeflenen türlerden biridir. Stokların sürdürülebilirliği ise türün mevsimsel göç davranışlarının ve üreme dinamiklerinin ayrıntılı şekilde anlaşılmasına bağlıdır (Zengin et al., 2019, s. 78).

Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında kalkan balığı avcılığı, bölgenin geleneksel balıkçılık kültürünün önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Ancak, türün aşırı avlanması sonucunda koruma ve yönetim önlemlerinin hayata geçirilmesi giderek daha kritik hale gelmektedir (Aydın & Karakulak, 2021, s. 134).

Şekil 11. Kırlangıç

Kırlangıç balığı (*Chelidonichthys lucerna*), Triglidae familyasına ait, Türkiye'nin Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyılarında yaygın olarak bulunan bentik bir türdür. Genellikle 20 ila 200 metre derinlikteki kumlu ve çamurlu zeminlerde yaşamını sürdüren bu balık, küçük kabuklular, yumuşakçalar ve dip faunasıyla beslenerek ekosistem dengesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Morfolojik olarak geniş yüzgeçleri, kemikli baş yapısı ve kırmızımsı tonlarıyla ayırt edici bir görünüme sahiptir. Yerel balıkçılık pratiklerinde geleneksel yöntemlerle avlanması hem kültürel mirasın korunmasına hem de sürdürülebilir kıyı ekonomisinin desteklenmesine katkı sağlamaktadır.

Şekil 12. Kofana

Kofana balığı (*Pomatomus saltatrix*), yüksek trofik düzeyde yer alan, yırtıcı ve pelajik bir tür olarak Akdeniz ve Karadeniz ekosistemlerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle lüferin büyümüş formu olarak tanımlanan kofana, keskin dişleri ve güçlü çene yapısıyla küçük balık türlerini avlayarak denizel besin zincirinde dengeleyici bir işlev görür. Türkiye kıyılarında ekonomik değeri yüksek olan bu tür, geleneksel balıkçılık faaliyetlerinde hem geçim kaynağı hem de kültürel bir sembol olarak yer almaktadır. Kofananın avlanma dönemleri ve büyüme dinamikleri üzerine yapılan çalışmalar, türün çevresel değişkenliklere duyarlılığını ortaya koymakta; özellikle su sıcaklığı, oksijen seviyesi ve besin mevcudiyeti gibi faktörlerin üreme başarısını doğrudan etkilediği vurgulanmaktadır (Ünal & Göncüoğlu-Bodur, 2006). 35 cm'den büyük olan Lüferler bu adla anılırlar. Ağırlıkları 500 gr'ı geçer. Avlanması ve satılması serbesttir fakat nadir olarak görülmektedirler.

Şekil 13. Kolyoz

Kolyoz balığı (*Scomber japonicus*), Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında yaygın olarak bulunan, pelajik ve ekonomik değeri yüksek bir türdür. Özellikle Batı Karadeniz'de yapılan araştırmalar, kolyozun bölgedeki su sıcaklığı, tuzluluk oranı ve besin mevcudiyeti gibi çevresel faktörlere duyarlı bir dağılım gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu tür, planktonik organizmalarla beslenerek denizel besin zincirinde önemli bir yer tutmakta; sürü halinde dolaşması nedeniyle hem endüstriyel hem de küçük ölçekli balıkçılık faaliyetlerinde sıkça hedeflenmektedir. Cengiz ve arkadaşlarının (2013) Kuzeydoğu Akdeniz'de yürüttüğü seçicilik çalışmaları, kolyozun optimum avlanma boylarının 13,40 cm ile 23,97 cm arasında değiştiğini göstermiştir; bu veriler Karadeniz için de stok yönetimi açısından yol gösterici niteliktedir. Kolyozun Karadeniz'deki varlığı, yerel balıkçılık kültürünün sürdürülebilirliği ve gastronomi turizminin çeşitlendirilmesi açısından stratejik bir değer taşımaktadır.

Şekil 14. İzmarit

İzmarit balığı (*Spicara smaris*), Akdeniz ve Karadeniz başta olmak üzere doğu Atlantik kıyılarında yayılım gösteren, Sparidae familyasına ait küçük boyutlu bir deniz balığıdır; yassı ve elips biçimli vücudu, sırt yüzgecindeki dikenleri ve yanlarında belirgin siyah lekeleriyle tanınır. Genellikle yosunlu ve kayalık dip bölgelerde yaşayan bu tür, bentik zonlarda omnivor beslenme stratejisiyle ekosistemde önemli bir trofik rol üstlenir. Üreme dönemini ilkbahar sonu ve yaz başında geçirir; pelajik yumurtlama davranışı sergileyerek planktonik larvalar oluşturur. Yerel balıkçılık açısından ekonomik değeri olan izmarit, özellikle Doğu Karadeniz kıyılarında geleneksel balıkçılık kültürünün bir parçasıdır ve sürdürülebilir turizm modelleri içinde hem biyolojik çeşitliliğin korunması hem de kıyı topluluklarının geçim kaynaklarının desteklenmesi açısından stratejik bir tür olarak değerlendirilir.

Şekil 15. Palamut

Palamut balığı (*Sarda sarda*), Scombridae familyasına ait, Karadeniz’de yaygın olarak bulunan pelajik ve göçmen bir türdür. Torpil biçimindeki vücut yapısı, güçlü kas sistemi ve keskin dişleri sayesinde hızlı yüzme ve etkili avlanma yeteneğine sahiptir. Genellikle sardalya, hamsi ve küçük pelajik türlerle beslenerek denizel besin zincirinde üst düzeyde yer alır. Polat ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü çalışmada, palamutun Karadeniz’deki biyolojik özellikleri, mevsimsel dağılımı ve avlanma dinamikleri incelenmiş; özellikle yumurtlama döneminde Akdeniz’den Karadeniz’e göç ettiği ve Mayıs–Temmuz aylarında üreme faaliyetini sürdürdüğü belirlenmiştir. Bu dönemde bir dişi palamutun 80 bin ile 2 milyon arasında yumurta bırakabildiği tespit edilmiştir. Palamutun avlanma zamanlaması ve boy sınırlamaları, türün stoklarının korunması açısından kritik öneme sahiptir.

Şekil 16. Tekir

Tekir balığı (*Mullus surmuletus*), Mullidae familyasına ait, Türkiye'nin Marmara, Ege ve Karadeniz kıyılarında yaygın olarak bulunan bentik bir türdür. Vücut yapısı pembe-kırmızı tonlarda olup, başın altında yer alan çift bıyık yapısıyla deniz dibindeki küçük omurgasızları eşeleyerek beslenir. Özellikle kumlu ve çamurlu zeminlerde, 3 ila 100 metre derinlik aralığında yaşamını sürdüren tekir, mevsimsel olarak kıyıya yaklaşıp küçük ölçekli balıkçılık faaliyetlerinde önemli bir hedef tür haline gelir. Polat ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü çalışmada, tekir balığının Karadeniz'deki biyolojik özellikleri, büyüme oranları ve avlanma dinamikleri incelenmiş; türün yaz aylarında üreme dönemine girdiği ve bu süreçte kıyı balıkçılığı açısından ekonomik değerinin arttığı vurgulanmıştır. Tekir balığı, barbunya ile sıklıkla karıştırılsa da morfolojik olarak daha küçük ve yassı yapılıdır; bu ayrım yerel bilgi sistemlerinde önemli bir yer tutar.

Şekil 17. Tirsi

Tirsi balığı (*Alosa fallax nilotica*), Karadeniz’e özgü anadrom bir tür olup hem deniz hem de nehir sistemlerinde yaşam döngüsünü sürdüren ekolojik açıdan önemli bir balıktır. Karadeniz’in Fatsa (Ordu) kıyılarında yürütülen bir yıllık saha çalışmasında, farklı derinlik katmanlarında yakalanan bireylerin boy ve ağırlık dağılımları incelenmiş; toplamda 314 tirsî balığı örneklenmiştir (Kalaycı et al., 2016). Araştırma sonuçlarına göre, bireylerin büyük çoğunluğu 15–49 metre derinlik aralığında yakalanmış ve bu katmanlarda ortalama boy ve ağırlık değerleri daha yüksek bulunmuştur. Derinliğin büyüklük dağılımı üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ve bu durum, tirsî balığının habitat tercihleri ile avlanma stratejileri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Türün göç davranışı, üreme döneminde nehir ağızlarına yönelmesi ve çevresel değişkenliklere duyarlılığı, sürdürülebilir stok yönetimi açısından dikkatle izlenmesi gereken parametrelerdir.

Şekil 18. Torik

Torik balığı (*Thunnus thynnus*), Scombridae familyasına ait, yüksek ekonomik değere sahip pelajik ve göçmen bir türdür. Türkiye kıyılarında özellikle Marmara ve Karadeniz’de mevsimsel olarak görülen torik, sardalya, hamsi ve çaça gibi küçük pelajik türlerle beslenerek denizel besin zincirinde üst düzeyde yer alır. Genç bireyler genellikle lüfer olarak adlandırılırken, büyüyen bireyler torik olarak tanımlanır ve bu sınıflandırma yerel balıkçılık kültüründe önemli bir yer tutar. Aydın ve arkadaşlarının (2017) yürüttüğü çalışmada, torik balığının boy-ağırlık ilişkisi ve kondisyon faktörleri incelenmiş; özellikle Marmara Denizi’nde avlanan bireylerin kondisyon değerlerinin mevsimsel olarak değiştiği ve sonbahar aylarında en yüksek seviyeye ulaştığı belirlenmiştir. Bu durum, türün biyolojik verimliliğinin çevresel faktörlere duyarlı olduğunu göstermekte ve sürdürülebilir avlanma stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

154998441

Şekil 19. Uskumru

Uskumru balığı (*Scomber scombrus*), Türkiye denizlerinde yaygın olarak bulunan, yüksek yüzme kapasitesine sahip pelajik bir türdür. Saros Körfezi açıklarında 2015 yılında yapılan bir gözlemde, olta ile avlanan bir bireyin 34,8 cm toplam boya ve 480 gram ağırlığa ulaştığı kaydedilmiştir; bu değer Türkiye denizleri için uskumru balığının en büyük ve en güncel boy kaydı olarak literatüre geçmiştir. Bu türün maksimum boy ve ağırlık verilerinin belgelenmesi, populasyon dinamiği ve stok değerlendirme çalışmaları açısından kritik öneme sahiptir. Uskumru, planktonik organizmalarla beslenerek denizel besin zincirinde orta düzeyde yer almakta; mevsimsel göç davranışıyla Karadeniz ve Marmara Denizi arasında dolaşarak kıyı balıkçılığı için önemli bir hedef tür haline gelmektedir (Cengiz, 2020).

Şekil 20. Zargana

Zargana balığı (*Belone belone euxini*), Karadeniz kıyılarında yaygın olarak bulunan, ekonomik değeri sınırlı ancak ekolojik açıdan önemli bir pelajik türdür. Sinop ve çevresinde yürütülen bir yıllık saha çalışmasında, zargananın et veriminin mevsim, yaş ve cinsiyete göre anlamlı biçimde değiştiği ortaya konmuştur (Bilgin et al., 2004). Araştırma sonuçlarına göre, et verimi sonbahar aylarında ve bir yaşındaki bireylerde en yüksek düzeye ulaşmakta; erkek bireylerde $78,09 \pm 0,26$, dişi bireylerde ise $77,56 \pm 0,17$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, kafa ve iç organ ağırlıkları ile et ağırlığı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu bulgular, zargana balığının biyolojik verimliliğinin yaş ve mevsimsel faktörlere duyarlı olduğunu göstermekte; dolayısıyla avlanma zamanlaması ve boy sınırlamaları gibi yönetim stratejilerinin türün sürdürülebilirliği açısından kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 11. Rize’de avlanan başlıca balık türleri

Balık Türü	Avlanma Dönemi	Ekonomik Önemi	Turizm Potansiyeli
Hamsi	Kasım – Şubat	Çok yüksek (temel ürün)	Yüksek (festival, gastronomi)
Palamut	Eylül – Kasım	Yüksek	Orta
Mezgit	Tüm yıl	Orta	Orta
İstavrit	İlkbahar – Yaz	Yüksek	Yüksek (amatör avcılık)
Lüfer	Ekim – Aralık	Orta	Yüksek
Çinekop	Sonbahar	Orta	Yüksek
Barbun	Yaz ayları	Orta	Orta
Kefal	İlkbahar – Yaz	Düşük	Düşük

Yukarıdaki tabloda, Rize’de avlanan başlıca balık türlerini, avlanma dönemlerini, ekonomik önemlerini ve turizm potansiyellerini göstermektedir. Hamsi, kasım–şubat aylarında avlanmakta olup hem ekonomik değeri çok yüksek hem de turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Palamut, eylül–kasım aylarında avlanırken ekonomik olarak yüksek değere sahiptir ancak turizm potansiyeli orta seviyededir. Mezgit yıl boyunca bulunabilmekte, ekonomik ve turistik açıdan orta düzeydedir. İlkbahar ve yaz aylarında avlanan istavrit hem ekonomik hem de turizm açısından yüksek öneme sahiptir. Lüfer ve çinekop sonbahar ve kış aylarında avlanmakta, turizm açısından yüksek potansiyel taşımaktadır, ancak ekonomik katkıları orta seviyededir. Barbun yaz aylarında avlanırken orta düzeyde ekonomik ve turizm değerine sahiptir. Kefal ise ilkbahar–yaz döneminde bulunur ve hem ekonomik hem de turizm açısından düşük öneme sahiptir.

2.12. Rize Bölgesinde Avcılığın Yasak Olduğu Bölgeler

Rize İli, Çayeli Bakır İşletmelerine ait derin deniz deşarj boru hattının bulunduğu (41° 4' 56.82" K- 40° 42' 15.00" D), (41° 4' 54.00" K- 40° 42' 9.00" D), (41° 6' 0.00" K- 40° 41' 9.00" D), (41° 6' 0.00" K- 40° 41' 15.00" D) koordinat noktaları arasında kalan alan içinde ve Rize- Artvin Havalimanının bulunduğu (41° 10' 03.13" K- 40° 49' 28.60" D), (41° 10' 43.13" K- 40° 49' 09.60" D), (41° 10' 58.26"

K- 40° 52' 38.83" D), (41° 11' 34.19" K- 40° 52' 26.16" D), koordinat noktalarını birleştiren alan içinde su ürünleri avcılığı yasaktır.

Ordu İli, Ünye İlçesi, Taşkana Burnundan; (41° 8' 43.50" K- 37° 17' 31.86" D) Gürcistan sınırına kadar olan karasularımızda, her türlü trol ile su ürünleri avcılığı yasaktır.

Her türlü trol avcılığının yasaklandığı yerlerde, yasak alan içerisinde yer alan balıkçı barınaklarından, Bakanlıkça izin verilen balıkçı barınaklarına geçiş amacı ile giriş ve çıkış serbesttir. Mesafe yasağı içinde yer alan bölgelerdeki balıkçı barınaklarının kullanımı herhangi bir izine tabi değildir.

3. RİZE’DE BİR ALTERNATİF TURİZM ÇEŞİDİ OLARAK BALIKÇILIK TURİZMİ

Rize, Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi’nde yer alan ve doğal, kültürel, sosyo-ekonomik özellikleriyle alternatif turizm türleri açısından dikkat çeken bir kenttir. Geleneksel geçim kaynaklarından biri olan balıkçılık, bölge halkının yaşam biçimini şekillendiren temel unsurlardan biridir. Son yıllarda turizm sektöründe yaşanan çeşitlenme eğilimleri, balıkçılığı yalnızca ekonomik bir faaliyet olmaktan çıkararak deneyim temelli bir turizm potansiyeline dönüştürme hedeflenmektedir. Balıkçılık turizmi; yerel kültürün tanıtımı, sürdürülebilir kıyı kullanımı ve bölgesel kalkınma hedefleri doğrultusunda değerlendirilebilecek özgün bir turizm biçimi olarak öne çıkmaktadır. Rize’nin kıyı yerleşimlerinde geleneksel balıkçılık pratiklerinin korunarak turistik deneyimlere entegre edilmesi hem kültürel mirasın yaşatılması hem de kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, balıkçılık turizminin Rize özelinde ele alınması; yerel halkın katılımını önceleyen, çevresel duyarlılığı gözeten ve bölgesel kalkınma politikalarıyla uyumlu bir turizm yaklaşımının geliştirilmesine katkı sağlayabilmek amacıyla önem taşımaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Rize ilinde balıkçılık turizminin uygulanabilirliğini değerlendirmek ve bu turizm türünün bölgesel kalkınmaya sağlayabileceği katkıları ortaya koymaktır. Çalışmada, geleneksel balıkçılık faaliyetlerinin turizmle nasıl bütünleştirilebileceği ve bu sürecin yerel halk, turizm sektörü ve doğal çevre üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Balıkçılık turizmi, yalnızca ekonomik bir getiri aracı değil; aynı zamanda kültürel mirasın korunması, yerel halkın güçlendirilmesi ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından da stratejik bir değer taşımaktadır. Özellikle Rize gibi denizle iç içe yaşayan toplumlarda, balıkçılığın turistik bir ürün haline getirilmesi hem bölgenin turizm çeşitliliğini artıracak hem de kıyı kültürünün görünür kılınmasına imkân sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırma hem akademik literatüre katkı sunmakta hem de karar alıcılar ve uygulayıcılar için yol gösterici nitelik taşımaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı, Evreni, Örneklem ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kapsamını, Rize ilinde balıkçılık turizminin mevcut durumu, potansiyeli ve karşılaşılan zorlukları oluşturmaktadır. Çalışmanın evreni, balıkçılar, tur rehberleri, akademisyenler ve liman işletmecilerinden oluşan yerel paydaşlardır. Örneklem olarak, bu grupları temsilen seçilmiş katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Balıkçılar, bölgedeki geçim kaynaklarını ve kültürel değerleri temsil ederken; rehberler, turistik faaliyetlerin organizasyonu ve tanıtımı konusunda fikir vermektedir. Akademisyenler, bilimsel bakış açısı ve sürdürülebilirlik boyutunu ön plana çıkarırken; liman işletmeleri ise altyapı ve güvenlik konularındaki görüşleriyle katkı sunmuştur. Araştırmanın sınırlılıkları arasında, yalnızca Rize ili ile sınırlandırılmış olması, katılımcı sayısının sınırlı kalması ve elde edilen verilerin nitel yöntemlere dayalı olması sebebiyle genelleme yapılamaması yer almaktadır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel yöntem, bir konuya ilişkin olguları, kişilerin kendi deneyimleri ve bakış açıları üzerinden zengin bir bağlamda incelemeye olanak tanıdığından tercih edilmiştir. Bu bağlamda, veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, katılımcıların deneyim ve görüşleri içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

Genel Çerçeve

Rize’de balıkçılık turizminin mevcut durumu nedir ve nasıl tanımlanmaktadır?
Balıkçılık turizminin Rize’nin alternatif turizm çeşitliliğine katkısı nasıl olabilir?

Paydaşların Görüşleri

- Rize’deki balıkçılar balıkçılık turizmine nasıl bakmaktadır?
- Yerel turizm işletmeleri ve rehberlerin balıkçılık turizmine yönelik algıları ve beklentileri nelerdir?
- Kamu kurumları ve yerel yönetimlerin balıkçılık turizmine yaklaşımı nasıldır?

Sorunlar ve Engeller

- Rize’de balıkçılık turizminin gelişmesinin önündeki temel engeller nelerdir (yasal, altyapı, tanıtım, çevresel faktörler)?
- Balıkçılık turizminin sürdürülebilirliği için hangi düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır?

Potansiyel ve Fırsatlar

- Balıkçılık turizmi, Rize’de yerel halk için nasıl bir ekonomik fırsat sunabilir?
- Balıkçılık turizminin Rize’de gastronomi, ekoturizm veya kültür turizmi gibi diğer turizm türleriyle entegrasyon potansiyeli nedir?
- Gençlerin ve yabancı turistlerin balıkçılık turizmine yönelik ilgisi ve beklentileri nasıl şekillenmektedir?

Politika ve Strateji

- Balıkçılık turizminin gelişmesi için paydaşlar (balıkçılar, kooperatifler, turizm acentaları, üniversiteler, yerel yönetimler) arasında nasıl bir iş birliği modeli kurulabilir?
- Rize’de balıkçılık turizminin destinasyon markalaşmasına katkısı nasıl sağlanabilir?

3.4. Veri Toplama Tekniği ve Süreci

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler, Rize ilinde faaliyet gösteren balıkçılar, tur rehberleri, akademisyenler ve balıkçılarla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara önceden hazırlanan açık uçlu sorular yöneltilmiş, ancak aynı zamanda onların kendi deneyimlerini ve önerilerini serbestçe ifade etmelerine imkân tanınmıştır. Görüşmeler ses kaydı alınarak ve not tutularak kayıt altına alınmış, sonrasında yazıya dökülerek içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

2025 yılının Nisan ve temmuz ayları arasında Rize’nin Ardeşen ve Fındıklı ilçelerinde faaliyet gösteren balıkçılarla, Ticaret Odası, Turizm Fakültesi Öğretim elemanları ve rehberlerle ile yüz yüze yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Görüşmeler, gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülmüş ve etik kurallara riayet edilerek katılımcıların izni alınmıştır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle, balıkçılık mesleğini aktif olarak icra eden ve bölgenin balıkçılık potansiyeline hâkim

olan kişiler arasından seçilmiştir. Görüşmeler, ortalama 30-45 dakika sürmüş ve ses kayıt cihazıyla kaydedilerek daha sonra deşifre edilmiştir.

Toplanan verilerin analizinde, tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşme metinleri, tekrarlı okumalarla incelenerek ortak anlamlar ve ana temalar belirlenmiştir. Bu temalar, katılımcıların ifadelerindeki ortak kalıp ve düşüncelerden yola çıkarak oluşturulmuştur. Analiz sürecinde, balıkçıların balıkçılık turizmine yönelik yaklaşımları, potansiyel endişeleri, iş birliği olanakları ve gelir beklentileri gibi konulara odaklanılmıştır.

3.5. Bulgular

Bu tez çalışması, alternatif turizm kapsamında Rize’de balıkçılık turizminin mevcut durumu, potansiyeli ve gelişim alanlarını saha verileri ışığında incelemiştir. Araştırma bulguları göstermektedir ki Rize, sahip olduğu kıyı şeridi, zengin balık türleri, köklü balıkçılık kültürü ve doğal güzellikleriyle balıkçılık turizmi açısından önemli avantajlara sahiptir. Ancak bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği gerek mevzuat gerekse uygulama düzeyinde çeşitli eksikliklerin bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Yerel halkın görüşleri incelendiğinde balıkçılık turizmine genel olarak olumlu yaklaşıldığı, özellikle ekonomik kazanç elde etme ve yeni istihdam olanakları yaratma beklentilerinin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, aşırı avlanma, çevresel zararlar ve kültürel kimliğin ticari amaçlarla aşırı şekilde tüketilmesine dair kaygılar da dile getirilmiştir. Turistlerin beklentileri değerlendirildiğinde ise balıkçılık turizminin yalnızca avlanma faaliyetiyle sınırlı kalmaması gerektiği; balıkçı tekneleriyle denize açılma, balık pazarlarını gezme, balık pişirme atölyelerine katılma ve yöresel balık yemeklerini tatma gibi kültürel deneyimlerle zenginleştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

3.6. Rize’de Balıkçılık Turizmi Üzerine Rehber, Akademi, Ticaret Odası ve Balıkçıların Görüşleri

Tablo 12. Rehberlerin demografik özellikleri

Katılımcı	Yaş Aralığı	Cinsiyet	Eğitim Durumu
K1	25	Kadın	Yüksek Lisans
K2	36	Erkek	Yüksek Lisans
K3	46-	Erkek	Ön Lisans
K4	26-	Kadın	Yüksek Lisans
K5	40	Kadın	Yüksek Lisans
K6	28	Kadın	Yüksek Lisans
K7	46	Kadın	Yüksek Lisans
K8	36	Erkek	Yüksek Lisans
K9	18	Kadın	Yüksek Lisans
K10	26	Erkek	Lisans
K11	39	Kadın	Yüksek Lisans
K12	42	Erkek	Yüksek Lisans
K13	46	Erkek	Lisans
K14	56	Kadın	Doktora
K15	46	Kadın	Yüksek Lisans
K16	56	Kadın	Doktora

Katılımcıların çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. 16 rehberin 10'u kadındır, 6'sı ise erkektir. Bu durum, turizm sektöründe özellikle rehberlik alanında kadın katılımının yüksek olduğunu göstermektedir. Kadın rehberlerin görüşleri çeşitlilik arz ederken, sektöre dair farkındalık düzeyleri oldukça yüksektir.

Tablo 13. Balıkçıların demografik özellikleri

Katılımcılar	Yaş Aralığı	Cinsiyet
K1	60	Erkek
K2	65	Erkek
K3	59	Erkek
K4	57	Erkek
K5	54	Erkek

Tablodaki veriler incelendiğinde, araştırmaya katılan balıkçıların yaş aralığının 54 ile 65 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların tamamı erkek bireylerden oluşmaktadır. Bu durum, bölgede balıkçılıkla uğraşan kişilerin genellikle erkeklerden oluştuğunu ve balıkçılığın erkek egemen bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların tamamı emekli bireylerdir. Bu da balıkçılığın, emeklilik sonrasında bir geçim kaynağı olmaktan ziyade daha çok ek gelir sağlama, zaman değerlendirme veya hobi amaçlı sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Tablo 14. Üniversite öğretim görevlilerinin demografik özellikleri

Katılımcılar	Yaş Aralığı	Cinsiyet	Eğitim Durumu
K1	45	Erkek	Doktora

Tablo 15. Ticaret Odası yetkilisi demografik özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu
K1	60	Erkek	Lisans

Gözlem analizi

Bu bölümde, araştırma kapsamında yöneltilen sorulara katılımcılar tarafından verilen yanıtlar ayrıntılı biçimde sunulmaktadır. Elde edilen veriler, araştırmanın temel amaç ve sorunsal çerçevesinde sistematik olarak düzenlenmiş; benzer ve farklı görüşler tematik açıdan sınıflandırılarak karşılaştırmalı bir analiz imkânı sağlanmıştır. Katılımcı grupları arasında gözlemlenen ortak eğilimler ile ayrışan düşünceler, balıkçılık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Böylece bu bölüm, konunun mevcut durumunu betimlemenin yanı sıra, alanın sürdürülebilir gelişimine ilişkin çıkarımlara da zemin hazırlamaktadır.

1. Rize'nin balıkçılık turizmi potansiyeli hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Rehberlerin büyük çoğunluğu; Rize'nin balıkçılık turizmi açısından ciddi bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiştir. Karadeniz'in doğal zenginlikleri, balık çeşitliliği ve coğrafi özellikleri bu potansiyeli destekleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır. *Turizm fakültesi temsilcileri* de benzer şekilde Rize'nin potansiyeli

olduğunu kabul etmekte; ancak bölgedeki turizmin henüz gelişiminin erken aşamalarında olmasının ve farkındalık eksikliğinin bu potansiyelin kullanılamamasına yol açtığını vurgulamaktadır. *Ardeşen Ticaret Odası*; bölgenin hem deniz hem de tatlı su kaynakları açısından zengin olduğunu, levrek, lüfer, kefal, istavrit, palamut ve alabalık gibi türlerin sportif balıkçılığa uygunluk gösterdiğini ifade etmektedir. *Balıkçılar ise*; balıkçılık turizmi fikrine olumlu yaklaşmakta, bunun “çok güzel olacağını” belirtmekte; ancak maliyetlerin yüksekliği ve liman altyapısındaki yetersizlikler nedeniyle girişimlerin sınırlı kaldığını dile getirmektedir.

2. Balıkçılık turizmi ile ilgili yasal düzenlemeler hakkındaki bilginiz var mı?

Rehberler genel olarak bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmiştir. *Turizm fakültesi temsilcileri* de doğrudan balıkçılık turizmine yönelik bir yasal düzenleme veya araştırmaya rastlanmadığını belirtmektedir. *Ticaret Odası*, yasa dışı avlanmanın balık stoklarını tehdit ettiğini ve bu durumun önlenmesi için sıkı denetim ve düzenlemelerin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. *Balıkçılar ise* ticari ruhsatlı teknelerin turizm amaçlı kullanımı konusunda yasal engeller bulunduğunu, bu nedenle balıkçılık turizminin profesyonel bir altyapı ve mevzuat desteğiyle mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

3. Rize’de deniz balıkçılığının turizm çeşitliliğine katkısı olur mu? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Rehberler, deniz balıkçılığının Rize’de turizm çeşitliliğini artıracak görüşündedir. *Turizm fakültesi*, uygun modeller geliştirildiği takdirde bu katkının mümkün olacağını ifade etmektedir. *Ticaret Odası ise* balıkçılık turizminin yayla turizmi, doğa yürüyüşleri ve gastronomi gibi faaliyetlerle entegre edilerek güçlü bir çeşitlilik oluşturabileceğini vurgulamaktadır. *Balıkçılar* da deniz balıkçılığının katkı sağlayabileceğini belirtmekte; ancak bunun profesyonel şekilde ve uygun altyapıyla desteklenmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

4. Rize ve Ardeşen’in deniz turizmi potansiyeli var mı?

Rehberler, bölgede deniz turizmi için potansiyel bulunduğunu ancak bugüne kadar bu alanda girişimlerin oldukça sınırlı olduğunu belirtmektedir. *Turizm fakültesi*

ise bölgedeki derin, dalgalı ve yağışlı deniz koşullarının deniz turizminin gelişmesini zorlaştırdığını ifade etmektedir. *Ticaret Odası* hem deniz hem de dere kaynaklarının varlığının önemli bir avantaj sunduğunu, ancak kapsamlı bir projenin henüz hayata geçirilmediğini aktarmaktadır. *Balıkçılar* da bu potansiyelin farkında olduklarını ancak maliyetler ve cesaret eksikliği nedeniyle girişimlerin sınırlı kaldığını vurgulamaktadır.

5. *Balıkçılık turizmi faaliyetlerine gönüllü katılım sağlar mısınız?*

Rehberlerin yaklaşık yarısı bu alanda rehberlik yapmaya istekli olduklarını belirtmiştir; diğerleri ise bilgi eksikliği veya ilgi alanlarının farklı olması nedeniyle kararsızdır. Turizm fakültesi temsilcileri doğrudan gönüllü katılım göstermeyeceklerini, ancak akademik katkı sağlayabileceklerini ifade etmektedir. Ticaret Odası bu tür girişimleri destekleyeceklerini ve girişimcilere rehberlik yapacaklarını vurgulamaktadır. Balıkçılar ise denizi sevdikleri için böyle bir faaliyete gönüllü olarak katılabileceklerini ifade etmektedir.

6. *Turistlerle çalışmak sizin mesleğinizi ve günlük rutininizi nasıl etkiler?*

Rehberler bu tür bir turizmin mesleklerine yeni bir iş alanı açacağını ancak deniz bilgisi ve güvenlik eğitimi gibi yeni beceriler gerektireceğini vurgulamaktadır. *Turizm fakültesi* açısından doğrudan bir etki bulunmamakta, yalnızca akademik düzeyde katkı söz konusudur. *Ticaret Odası*, bu tür faaliyetlerin yerel ekonomiyi ve istihdamı güçlendireceğini belirtmektedir. *Balıkçılar* ise turistlerle çalışmanın günlük *Rehberler*, rutinlerini değiştireceğini ve insanlarla uğraşmanın zorlayıcı olabileceğini ifade etmektedir.

7. *Balıkçılık turizmi için gerekli altyapı (konaklama, tekne kiralama, rehberlik hizmetleri, balıkçılık ekipmanı temini) şu anda hangi seviyededir ve bu altyapının geliştirilmesi için herhangi bir yatırım veya teşvik planlanmakta mıdır?*

Rehberler, altyapının yetersiz olduğunu, özellikle tanıtım ve yatırım eksikliğinin en önemli sorunlar olduğunu dile getirmektedir. *Turizm fakültesi* de benzer şekilde altyapı eksikleri giderilmeden gelişimin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. *Ticaret Odası*, tekne filosu, konaklama, rehberlik ve ekipman temini gibi alanlarda ciddi yatırım ihtiyacı bulunduğunu, bu nedenle hibe ve teşvik toplantılarının

düzenlendiğini ifade etmektedir. *Balıkçılar* ise marina ve liman altyapısının eksikliği, güvenlik düzenlemeleri ve ekipman ihtiyacını en büyük engeller olarak görmektedir.

8. Balıkçılıkla uğraşan yerel halkın turizme bakışı sizce nasıl?

Rehberlere göre yerel halkın turizme ilgisi sınırlıdır ve bilgi eksikliği yaygındır. *Turizm fakültesi* de toplumun turizme yönelik farkındalık düzeyinin düşük olduğunu vurgulamaktadır. *Ticaret odası* ise yerel halkın sürece aktif katılımının sürdürülebilirlik açısından zorunlu olduğunu ifade etmektedir. *Balıkçılar* arasında ise farklı görüşler vardır; bazıları gönüllü olurken, bazıları yasal engeller ve maliyetler nedeniyle çekimser kalmaktadır.

9. Bu alanda karşılaşılabilecek olası zorluklar sizce nelerdir?

Rehberler, altyapı eksikliği, tanıtım yetersizliği, mevsimsellik ve yasal belirsizlikleri en önemli zorluklar olarak sıralamaktadır. *Turizm fakültesi*, turizmin gelişiminin erken aşamada olması ve toplumda düşük farkındalık bulunmasını temel engel olarak görmektedir. *Ticaret odası*, yasa dışı avlanma, altyapı ve eğitimli personel eksikliğini dile getirmektedir. *Balıkçılar* ise hava koşulları, yasal kısıtlamalar, maliyetler ve güvenlik sorunlarını en önemli zorluklar olarak belirtmektedir.

10. Sizce balıkçılık turizmi ile rehberlere yönelik yeni eğitim programları oluşturulmalı mı?

Rehberlerin neredeyse tamamı balıkçılık turizmine yönelik yeni eğitim programlarının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu eğitimlerin balıkçılık bilgisi, deniz güvenliği, çevre koruma ve gastronomi alanlarını kapsaması gerektiği belirtilmiştir. *Turizm fakültesi* temsilcileri, üniversitelerin araştırma ve eğitim desteği sunabileceğini ancak uygulamanın yerel kurumlar tarafından üstlenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. *Ticaret odası*, bu kapsamda üniversite ve meslek liseleriyle iş birliği planlandığını, gençlere yönelik eğitim programlarının tasarlandığını belirtmektedir. *Balıkçılar* ise turistlerle çalışmanın güvenlik, ekipman kullanımı ve iletişim gibi konularda eğitim gerektirdiğini ifade etmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

4.1. Tartışma

Araştırmanın sorularından biri olan "Rize’de balıkçılık turizminin önündeki en büyük engeller, yasal mevzuat eksikliği, tanıtım ve farkındalık eksikliği ile ilgili altyapı sorunlarıdır" araştırma sorusu, katılımcıların ifadeleriyle somut bir şekilde desteklenmiştir. Elde edilen bulgular, bu araştırmanın geçerliliğini çok boyutlu olarak kanıtlamaktadır.

Balıkçıların görüşleri, bu turizm türünün önündeki en belirgin engelin yasal mevzuat boşlukları olduğunu ortaya koymuştur. Görüşülen balıkçılar, ticari teknelerini turizm amaçlı kullanamadıklarını ve bu durumun, gelen turist taleplerini karşılamalarını engellediğini ifade etmiştir. Bu bulgu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca yayımlanan "Denizlerde ve İçsularda Amatör (Sportif) Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını Düzenleyen Sirküler" ile bilimsel ve hukuki bir dayanağa oturtulmuştur. Sirküler, balıkçılık faaliyetlerini yalnızca amatör veya ticari amaçlar olarak tanımlamakta; ancak ticari teknelerin turizm faaliyeti için kiralanması veya kullanılmasına dair herhangi bir madde içermemektedir. Bu durum, balıkçıların karşılaştığı sorunun, kişisel bir algıdan ziyade, mevcut hukuki düzenlemelerden kaynaklanan nesnel bir engel olduğunu göstermektedir.

Görüşülen akademik ve kurumsal paydaşlar da bu bulguları desteklemiştir. Fakülte temsilcisi, balıkçılık turizminin Rize’de gelişmemesinin temel nedenini, balıkçılığa özgü bir eksiklikten çok, bölgedeki genel turizm bilincinin henüz çok düşük seviyede olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu durum, sadece mevzuat boşluklarının değil, aynı zamanda tanıtım, farkındalık ve kurumsal iş birliği eksikliğinin de bu potansiyelin önünde duran önemli birer engel olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, bu araştırmanın geçerliliğini çok boyutlu olarak kanıtlamaktadır.

Balıkçıların görüşleri, bu turizm türünün önündeki en belirgin engelin yasal mevzuat boşlukları olduğunu ortaya koymuştur. Görüşülen balıkçılar, ticari teknelerini turizm amaçlı kullanamadıklarını ve bu durumun, gelen turist taleplerini karşılamalarını engellediğini ifade etmiştir. Bu bulgu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca yayımlanan "Denizlerde ve İçsularda Amatör (Sportif) Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını

Düzenleyen Sirküler" ile bilimsel ve hukuki bir dayanağa oturtulmuştur. Sirküler, balıkçılık faaliyetlerini yalnızca amatör veya ticari amaçlar olarak tanımlamakta; ancak ticari teknelerin turizm faaliyeti için kiralanması veya kullanılmasına dair herhangi bir madde içermemektedir. Bu durum, balıkçıların karşılaştığı sorunun, kişisel bir algıdan ziyade, mevcut hukuki düzenlemelerden kaynaklanan nesnel bir engel olduğunu göstermektedir.

Görüşülen akademik ve kurumsal paydaşlar da bu bulguları desteklemiştir. Fakülte temsilcisi, balıkçılık turizminin Rize’de gelişmemesinin temel nedenini, balıkçılığa özgü bir eksiklikten çok, bölgedeki genel turizm bilincinin henüz çok düşük seviyede olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu durum, sadece mevzuat boşluklarının değil, aynı zamanda tanıtım, farkındalık ve kurumsal iş birliği eksikliğinin de bu potansiyelin önünde duran önemli birer engel olduğunu göstermektedir.

4.2. Sonuç

Bu tez çalışması, alternatif turizm kapsamında Rize’de balıkçılık turizminin mevcut durumu, potansiyeli ve gelişim alanlarını inceleyerek literatüre ve uygulamaya katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma bulguları, Rize’nin sahip olduğu kıyı şeridi, zengin balık türleri, köklü balıkçılık kültürü ve doğal güzellikleriyle balıkçılık turizmi açısından önemli avantajlar sunduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği, mevzuat ve uygulama düzeyinde çeşitli eksikliklerin bulunduğu belirlenmiştir. Yerel halkın görüşleri, balıkçılık turizmine genel olarak olumlu yaklaşıldığını ve özellikle ekonomik kazanç ile yeni istihdam olanakları beklentilerinin öne çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, aşırı avlanma, çevresel zararlar ve kültürel kimliğin ticari amaçlarla aşırı tüketilmesi gibi kaygılar da dile getirilmiştir. Turistlerin beklentileri değerlendirildiğinde, balıkçılık turizminin yalnızca avlanma faaliyetiyle sınırlı kalmaması gerektiği, balıkçı tekneleriyle denize açılma, balık pazarlarını gezme, balık pişirme atölyelerine katılma ve yöresel balık yemeklerini tatma gibi kültürel deneyimlerle desteklenmesinin önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Mevcut mevzuatın balıkçılığı düzenlemesine rağmen, turizm boyutuna ilişkin açık hükümler içermemesi sektörde belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle balıkçılık turizmini açıkça tanımlayan ve destekleyen düzenlemelerin

yapılması, amatör ve ticari balıkçılıkla turizm amaçlı balıkçılığın sınırlarının netleştirilmesi, avlanma kotası, yasak bölgeler ve sezonluk düzenlemelerin turizm planlamasıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Yerel paydaşların işbirliğinin güçlendirilmesi, balıkçı kooperatifleri, yerel yönetimler ve turizm işletmelerinin ortak projeler geliştirerek hem ekonomik faydayı artırmaları hem de yerel halkın sürece katılımını sağlamaları açısından önemlidir. Ayrıca balıkçılar ve turizm aktörlerinin sürdürülebilirlik, çevre bilinci ve rehberlik konularında eğitim almaları ve sertifikalı rehber-balıkçı modeliyle turistlere güvenilir hizmet sunmaları önerilmektedir. Balıkçılık turizmi yalnızca avlanma faaliyetlerine indirgenmemeli; balık festivalleri, gastronomi etkinlikleri, çocuklara yönelik balık tanıtım atölyeleri ve deniz ekosistemini tanıtan geziler gibi etkinliklerle zenginleştirilmelidir. Rize'nin balıkçılık turizmi potansiyelinin ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal medya, turizm fuarları ve dijital platformlar aracılığıyla tanıtılması ve destinasyon kimliği içerisinde balıkçılık kültürünün öne çıkarılması büyük önem taşımaktadır. Tüm bu süreçlerde çevresel dengenin korunması, avlanma kotasının uygulanması, deniz ekosisteminin gözetilmesi ve yerel halkın yaşam kalitesinin korunması, balıkçılık turizminin uzun vadeli başarısı için temel bir ilke olmalıdır. Bu tez, Rize özelinde balıkçılık turizmini saha verilerine dayalı olarak ele alan az sayıdaki çalışmadan biri olarak, balıkçılık turizmini sadece ekonomik bir faaliyet değil; aynı zamanda kültürel mirasın korunması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve yerel halkın güçlendirilmesi açısından çok boyutlu bir kalkınma aracı olarak değerlendirmektedir. Balıkçılık turizminin doğru planlama ve yönetimle geliştirilmesi, Rize'nin turizm çeşitliliğini artırarak ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak; aynı zamanda kültürel değerlerin korunmasına ve çevresel duyarlılığın güçlenmesine hizmet edecektir.

KAYNAKÇA

- Acuner, E., & Keskin, C. (2023). Rize gastronomik kimliğinin arz yönlü destinasyon rekabetçiliğinde destinasyon itibarının aracı rolü. *Alanya Akademik Bakış*, 7(2), 893-916.
- Acuner, E. Küçük, K., Keskin, C., & Ergin, E. (2021). Yerel halkın turizme ilişkin tutumlarına yönelik bir araştırma: Huser yaylası örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 266-283.
- Acuner, M., & Aydın, S. (2022). Karadeniz Bölgesi'nde Alternatif Turizm Potansiyelleri. *Turizm Akademik Dergisi*, 9(2), 45-62.
- Adams, M. (2018). *The art of digital nature photography*. Academic Press.
- Adventure Cycling Association. (2021). *Adventure Cycling Route Network*.
- Ahern, J. (2007). Green infrastructure for cities: The spatial dimension. *Cities of the Future: Towards Integrated Sustainable Water and Landscape Management* (pp. 267–283). IWA Publishing.
- Ahern, J. (2013). Urban landscape sustainability and resilience: The promise and challenges of integrating ecology with urban planning and design. *Landscape Ecology*, 28, 1203–1212.
- Ahiablame, L. M., Engel, B. A. & Chaubey, I. (2012). Effectiveness of low impact development practices: Literature review and suggestions for future research. *Water, Air, & Soil Pollution*, 223(7), 4253–4273.
- Akad, C. (2016). Ahşap yapı malzemesinin çevresel etkileri ve sürdürülebilir mimarlık bağlamında değerlendirilmesi. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 16(3), 57–66.
- Akça, H, Kiper, T., & Yılmaz, M. (2001). Kırsal turizm ve Türkiye'deki uygulamaları. *Kırsal Kalkınma Dergisi*, 3(1), 45–58.
- Akdağ, G. (2013). Bir ekoturizm aktivitesi olarak mağara turizmi: Mersin mağaraları envanter çalışması. 2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu, 180–192.
- Akdeniz, B. & Uslu, C. (2023). Kafes Balıkçılığı ve Turizme Etkileri. *Marine Policy Review*, 12(5), 33-58.
- Akıncı, A. (2024). Sanal Gerçeklik ve Turizmin Geleceği: Metaverse Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme. *Anadolu Turizm Araştırmaları Dergisi*.
- Aksoy, E. & Yılmaz, G. (2019). Rize coğrafyasının doğa fotoğrafçılığı potansiyeli ve sürdürülebilirlik. *Doğu Karadeniz Coğrafya Dergisi*, 15(2), 112-128.

- Aksu, G., A. (2014). Bütüncül (Holistik) Peyzaj Planlama Yaklaşımı/Landscape Components And Holistic Landscape Planning Approaches, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 13, 26, 21.
- Aksu, G., A. (2022). Kentsel Peyzaj Planlamada Sürdürülebilir Yağmur Suyu Yönetim Stratejilerinin Geliştirilmesi. Kastamonu Üniversitesi Kuzeykent Yerleşkesi Örneği. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, 35, 34-46.
- Aktaş, T. (2018). Rize'nin Ekoturizm Potansiyeli ve Kaçkar Dağları Milli Parkı.
- Aktuna, C. (2023). Gastronomi Turizmi Kapsamında Rize'deki Restoranlara Yapılan Çevrim İçi Yorumların İncelenmesi. Turizm ve Gastronomi Çalışmaları Dergisi, 11(4), 3635-3649.
- Aktürk, G. & Fluck, H. (2022). Vernacular heritage as a response to climate: Lessons for future climate resilience from Rize, Turkey. Land, 11(2), 276. <https://doi.org/10.3390/land11020276>
- Albayrak, A. (2013). Alternatif Turizm Çeşitleri. Detay Yayıncılık.
- Alemdag, S, Ceylan, H. & Aslan, M., (2020). Kent parklarında doğal yapı malzemesi kullanımı: Ankara örneği. *Peyzaj ve Kent Dergisi*, 12(1), 23–31.
- Altınay, M. (1996). Alternatif Turizm. Turhan Kitabevi.
- American Fisheries Journal, 50(1), 120-145. American Fisheries Society.
- Andersen, T, et al. (2019). Sustainable Fishing Tourism in Norway. Journal of Marine Studies, 45(3), 210-230.
- Anderson, P. & Smith, J. (2018). Coastal Tourism and Fishing Communities in Scandinavia: Sustainable Practices and Challenges. Journal of Sustainable Tourism,
- Andersson, E. (2006). Urban landscapes and sustainable cities. *Ecology and Society*, 11(1), 34.
- Andersson, E, Haase, D, Mascarenhas, A. (2021). What are the urban ecosystem services of street trees? *Ecosystem Services*, 50, 101302.
- Arias, E, Wang, J. & Kumar, R. (2025). Urban metabolism and circular strategies in smart city planning. *Journal of Urban Sustainability*, 18(2), 114–130.
- Arlinghaus, R & Cooke, S. J. (2007). Recreational fishing: Socioeconomic importance, conservation issues and management challenges. Fish and Fisheries, 8(1), 1-30.
- Arlinghaus, R, Abbott, J. K., Fenichel, E. P., Carpenter, S. R., Hunt, L. M., Alós, J & Manfredo, M. J. (2019). Governing the recreational dimension of global

- fisheries. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(12), 5209-5213.
- Arlinghaus, R, Mehner, T, & Cowx, I. G. (2002). Reconciling traditional inland fisheries management and sustainability in recreational fisheries. *Journal of Fish Biology*, 60(1), 1–20
- Arslan, M. (2020). Kırsal Turizm ve Çevresel Etkileri. *Turizm Araştırmaları Dergisi*.
- Arslan, M., & Çavuş, Ş. (2019). Rize Mutfak Kültürü ve Gastronomi Turizmi Potansiyeli. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 123-135.
- Aslan, A, Kaska, Y, & Erdoğan, A. (2011). The ornithological importance of Dalaman (Muğla, Turkey) wetlands and threats to the bird population. *Turkish Journal of Zoology*, 35(1), 13-26.
- Aşan, K, & Akoğlan Kozak, M. (2015). Postmodern turist deneyimi ve bisiklet turizmi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 6(21), 265–288.
- Atik, M, Altınçekiç, H, & Ortaç, G. (2010). Ekoturizm ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 25(2), 231-242.
- Ay, E, & Güzel, M. O. (2021). Rekreatif bir faaliyet olarak bisiklet turizmi: Hatay bisiklet yolu ve çevresi üzerine bir değerlendirme. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*.
- Ayad, S, S. (2005). Urban green spaces and sustainable urban development: Case study of Jeddah, Saudi Arabia, Master's thesis, Royal Institute of Technology (KTH).
- Aydın, İ, & Karakulak, F. S. (2021). Assessment of turbot (*Scophthalmus maximus*) fisheries and management strategies in Turkish waters. *Mediterranean Marine Science*, 22(1), 130–140.
- Aydın, İ, Ayaz, A, & Cengiz, Ö. (2017). Marmara Denizi'nde avlanan lüfer (*Pomatomus saltatrix*) ve torik (*Thunnus thynnus*) balıklarının boy-ağırlık ilişkisi ve kondisyon faktörlerinin karşılaştırılması. *İstanbul Üniversitesi Su Bilimleri Dergisi*, 2(1), 45–52.
- Ayhan, G. (2024). Yavaş şehir hareketinin yavaş turizme etkisinin değerlendirilmesi: Türkiye'den örnekler. *Asia Minor Studies*, 12(2), 198–212.
- Aylan, S. & Gök, H. S. (2023). Aşırı Turizm Kavramının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi: Instagram'da Paylaşılan Fotoğraf ve Yorumların İçerik Analizi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 11(1), 127-142. Balancing Growth and Sustainability.
- Azadgoleh, M. A, Taghavijeloudar, M, Mohammadi, M. M, Ahangar, A. K. & Yaqoubnejad, P. (2025). A novel blue-green infrastructure for providing

- potential drinking water source from urban stormwater through a sustainable physical-biological treatment. *Water Research*, 273, 123029.
- Baldwin, C, & Toth, J. (2020). Recreational Fishing Tourism in Canada and New Zealand: Economic and Cultural Dimensions. *Marine Policy*, 115, 103843.
- Başaran, F. & Özden, O. (2004). Mavi Yüzgeçli Orkinos Balığı Yetiştiriciliğinin Kültür Koşullarında İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 21, 343–348.
- Batty, M. (2013). *The New Science of Cities*. MIT Press.
- Bayram, G. (2022). Türkiye’de uzay turizmi algısı ve potansiyelinin değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Türkiye Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Beedie, P., & Hudson, S. (2003). Adventure tourism: An emerging market. Beijing Press.
- Bell, J. C. M. (1997). Film and Television Locations as Tourist Attractions. *Tourism Management*, 18(7), 487-490.
- Bender, O. & Brich, A. (2021). Prehistoric Skiing in the Alps: Archaeological Evidence. *Journal of Archaeological Science*, 48(2), 112-125.
- Bennett, A. F. & Saunders, D. A. (2010). Habitat fragmentation and landscape change. In *Conservation Biology for All* (pp. 88–106). Oxford University Press.
- Berry, B.J.L. (1990). Urbanization. In: Turner, B.L. et al. (Eds.), *The Earth as Transformed by Human Action*. Cambridge University Press.
- Between leisure and lifestyle. *Annals of Leisure Research*, 19(1), 1–17.
- Bhattacharya, S. (2018). *Camping and Caravan Tourism in the USA*. American Tourism Publications.
- Bianchi, R. (2004). *Guests of God: Pilgrimage and Politics in the Islamic World*. Oxford University Press.
- Bilgiçli, İ. (2023). Sakarya ili bisiklet turizmi potansiyelinin incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 1–18.
- Bilgin, S. (2005). Tuzlama ve marinyasyon yöntemleri ile işlenmiş istavrit balığının (*Trachurus mediterraneus*) muhafazası sırasındaki kalite değişimleri. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42(1), 1–10.
- Bilgin, S, Samsun, N, Kalaycı, F, & Samsun, O. (2004). Zargana balığı (*Belone euxini* Günther, 1866) et veriminin mevsim, yaş ve cinsiyete göre değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1–6. Makale erişimi

- Bilici, N, & Işık, Z. (2018). Bölgesel kalkınmada yayla turizmi: Rize ili örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Bolund, P. & S. Hunhammar. (1999). Kentsel Alanlarda Ekosistem Hizmetleri. *Ekolojik Ekonomi* 29:293–301. Cortinovis, C, & Geneletti, D. (2018). Ecosystem Services In Urban Plans: What Is There, And What Is Still Needed For Better Decisions. *Land Use Policy*, 70, 298–312.
- Bourdieu, P. (1990). *Photography: A middle-brow art*. Stanford University Press.
- Brillat-Savarin, J. A. (1825). *The Physiology of Taste: Or Meditations on Transcendental Gastronomy*.
- Brooker, E., & Joppe, M. (2013). Trends in camping and caravanning tourism. *Journal of Vacation Marketing*, 19(3), 269–285.
- Brown, A. & White, L. (2024). *Industrial Tourism: Revitalization of Heritage and New Experiences*. Routledge.
- Brown, A., Davis, L., & Miller, J. (2023). *Global Fishing Tourism Trends*.
- Brown, J. & Wilson, L. (2021). Eco-Tourism and Fishing: The New Zealand Experience. *Oceanic Research*, 29(4), 150-172.
- Brown, J. A. (2021). Environmental photography as a tool for advocacy.
- Buckley, R. (2007). Adventure tourism products: Price, duration, size, skill, remoteness. *Tourism Management*, 28(6), 1428-1433.
- Buckley, R. (2009). *Ecotourism: Principles and Practices*. CABI.
- Buckley, R. (2010). *Adventure tourism management*. Routledge.
- Busby, G., & O’Gorman, K. D. (2014). From Pilgrimage to Film Tourism: Investigating the Motivations. *Journal of Travel Research*, 53(4), 517-529.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable Tourism: A State-of-the-Art Review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Butler, R. W. (2024). Tourism destination development: The tourism area life cycle model. *Tourism Geographies*, 26(1), 1–9.
- Cadenasso, M. L. & Pickett, S. T. A. (2008). Urban principles for ecological landscape design and maintenance: Scientific fundamentals. *Cities and the Environment (CATE)*, 1(2), 4.
- Cam, O, & Çılğınoglu, H. (2024). Av turizmi ve tabiat turizmi ilişkisi. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 262–277. Cambridge University Press.

- Can, Y. & Ercoşkun, H. (2022). Cittaslow felsefesinin turizm üzerindeki etkileri: Ege ve Akdeniz bölgeleri örneği. *Anadolu Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-15.
- Carr, S, Francis, M, Rivlin, L. G. & Stone, A. M. (1992). *Public space*. Cambridge University Press.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development.
- Cengiz, Ö. (2020). Türkiye denizleri için uskumru balığının (*Scomber scombrus* Linnaeus, 1758) maksimum boy kaydı. *Marine and Life Sciences*, 2(2), 65–
- Cengiz, Ö., Ayaz, A., Özekinci, U., Öztekin, A., & Kumova, C. A. (2013). Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı'ndaki (Kuzeydoğu Akdeniz, Türkiye) Kolyoz Balığı (*Scomber japonicus* Houttuyn, 1782) Avcılığında Kullanılan Olta İğneleri Seçiciliklerinin Belirlenmesi. *Memba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 22–27
- Chen, X. (2016). Economic Impacts of Camping and Caravan Tourism. *Asian Tourism Review*, 8(4), 112-125.
- Cin, T. (2006). Devletlerarası Hukukta Balıkçılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 21-46.
- Cohen, E. (1987). "Alternative Tourism" A Critique. *Tourism Recreation Research*, 12(2), 13-18.
- Collins, P. G. (2007). *Space tourism: From vision to reality*. Springer.
- Collins-Kreiner, N. (2010). The Geography of Pilgrimage and Tourism: Transformations and Implications for Applied Geography. *Applied Geography*, 30(1), 153-164. Concepts and Issues. Channel View Publications.
- Connell, J. (2009). Birdwatching, twitching and tourism: Towards a niche tourism. *Tourism Management*, 30(6), 865–873.
- Connell, J. (2012). *Film Tourism: Culture, Identity and Representation*.
- Connell, J., & Gibson, C. (2017). *Film Tourism: An Introduction*. Routledge.
- Cortinovis, C. & Geneletti, D. (2018). Ecosystem services in urban plans: What is there, and what is still needed for better decisions. *Land Use Policy*, 70, 298–312. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.10.017>
- COVID-19: New challenges and opportunities. *Tourism Geographies*, 24(2–3), 347–366.
- Çakır, S. & Gürsoy, D. (2024). Metaverse'te Kültürel Mirasın Deneyimi: Potansiyeller ve Zorluklar. *Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Çalışmaları Dergisi*.

- Çelik, E. & Kaya, D. (2024). Film ve Dizi Turizminin Destinasyon Markalaşmasına Etkileri: Türkiye Örneği. *Uluslararası Turizm ve Misafirperverlik Araştırmaları Dergisi*.
- Çelik, H. (2002). "Atma-Türkü"-Tradition in Rize/Nordosttürkei. *Lied und populäre Kultur/Song and Popular Culture*, 47, 149-155.
- Çelik, K. (2022). Doğa fotoğrafçılığında etik yaklaşımlar: Rize örneği. *Rize Doğa ve Çevre Dergisi*, 5(1), 45-58.
- Çelik, S., & Yıldız, H. (2020). Türkiye’de balıkçılık turizmi: Sürdürülebilirlik ve yerel kalkınma bağlamında bir değerlendirme. *Turizm ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 112–130.
- Çelik, S., & Yıldız, H. (2020). Türkiye’de balıkçılık turizmi: Sürdürülebilirlik ve yerel kalkınma bağlamında bir değerlendirme. *Turizm ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 112–130.
- Çetin, A. ve Uzun, A. (2022). Kırsal Kalkınmada Alternatif Turizm Faaliyetleri Olarak Balıkçılık Turizminin Önemi: Çanakkale İli Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 221-236.
- Çetin, G., & Eroğlu, E. (2021). Doğa temelli turizmde sürdürülebilirlik: Türkiye örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(2), 45–60.
- Çetin, M. E., & Özgen, S. (2020). Marmara ve Karadeniz bölgelerindeki Cittaslow kentlerinin sürdürülebilir turizm potansiyeli. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 220-235.
- Çetin, S. & Özgen, H. (2020). Karadeniz Bölgesi Cittaslow Kentlerinde Yavaş Turizm Uygulamaları ve Bölge Kalkınmasına Etkileri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*.
- Çetinkaya, M. Y., Serçeoğlu, N., & Uzan, H. A. (2018). Yavaş şehir hareketinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi: Erzurum-Uzundere halkının tutum ve algıları üzerine bir araştırma. *The Journal of International Social Research*, 11(59), 1065-1077. *Çevre ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 78–94.
- Çorbacı, Ö. L., Abay, G., Oğuztürk, T. & Üçok, M. (2020). Kentsel rekreasyonel alanlardaki bitki varlığı; Rize örneği. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*, 16(2), 16-44.
- Çorbacı, Ö.L. & Özyavuz M. (2024). Kentsel Açık Yeşil Alanlarda Kurakçıl Peyzaj (Xeriscape) Çalışmaları, İnce, K. (Ed.). *Kentsel Yeşil Alanların Sürdürülebilir Yönetimi*. (Haziran, 2024), Bölüm 5, 147-175. ISBN: 978- 625-367-746-6. Iksad Publications. DOI:<https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.12698795>

- Çöteli, B. (2012). Plansız Kentleşmenin Ekolojik Sonuçları: Göller Bölgesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 1–20.
- Çuhadar, Y. (2019). SWOT analizi ile Osmaneli ilçesinin kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4-10), 1-10.
- Dağ, Çavuşoğlu, E., & Demirağ, S. (2022). Yavaş turizmde dürüstlük ve mekanla duygusal bağın ziyaretçi niyetine etkisi: Ampirik bir çalışma. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 45-62.
- Dann, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194.
- Demir, A. (2021). Balıkçılık Turizminde Kadın İstihdamı: Rize Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Demir, A. (2021). Türkiye’de Çay Turizminin Geleceği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 56-68.
- Demir, C. & Özşen, T. (2021). Rize’de Alternatif Kış Turizmi: Fırsatlar ve Zorluklar. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 78-95.
- Demir, C. (2019). Rize’de Yayla Turizmi ve Kırsal Kalkınma. Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Demir, C, & Aktaş, E. (2018). Türkiye’de Av Turizmi ve Yaban Hayatı Yönetimi. *Journal of Wildlife and Biodiversity*, 2(1), 22-35.
- Demir, C, & Gündoğdu, E. (2017). Rize’nin Ekoturizm Potansiyeli ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Turizm ve Doğa Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 50-65.
- Demir, E. (2022). Endüstriyel mirasın turizmde yeniden işlevlendirilmesi: Avrupa ve Türkiye örnekleri. *Kültürel Miras ve Turizm Dergisi*, 6(1), 45–62.
- Demir, E, & Çelik, H. (2020). Türkiye’de Alternatif Turizm Uygulamaları ve Bölgesel Kalkınma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 103-120.
- Demir, H. (2020). Karadeniz’de Balıkçılık Turizminin Geleceği. *Turkish Journal of Aquatic Sciences*.
- Demir, M. (2022). Endüstriyel Mirasın Turizme Kazandırılması ve Sürdürülebilir Kalkınmadaki Rolü. *Endüstriyel Miras Çalışmaları Dergisi*.
- Demir, N. (2019). Güneydoğu Karadeniz’de (Ordu–Samsun) mezgit balığı (*Merlangius merlangus*)’nın yıllık beslenme periyodunda kanibalist davranış özelliklerinin araştırılması (Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Demirbilek, T. ve Karakaya, H. (2021). COVID-19 Pandemisinin Turizm Sektörüne Etkileri ve Alternatif Turizm Potansiyeli. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 16-29.
- Demirtaş, B., & Yıldız, A. (2020). Türkiye’de alternatif turizm türlerinin gelişimi: Jip safari örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 112– 130.
- Demirtaş, E., & Eren, S. (2023). Türkiye’de Cittaslow hareketinin coğrafi dağılımı ve bölgesel kalkınmaya etkileri. *Coğrafya Bilimleri Dergisi*, 35(1), 78-95.
- Demirtaş, M. & Eren, M. (2023). Türkiye’de Cittaslow Hareketinin Gelişimi ve Yerel Kimliğin Korunmasındaki Rolü. *Uluslararası Kent Araştırmaları Dergisi*.
- Demirtaş, M. (2020). Alternatif turizm türlerinin mevzuatla desteklenmesi: Türkiye örneği. *Turizm Politikaları Dergisi*, 6(2), 45–62.
- Denizci, N. (2023). Metaverse ve Turizmde Yeni Ufuklar: Sanal Dünyalarda Seyahat Deneyimi. *Yeni Turizm Çalışmaları Dergisi*. Destinasyonlarının Sürdürülebilir Turizm Potansiyeli. *Ege Coğrafya Dergisi*. Detay Yayıncılık. Development or disaster? Channel View Publications.
- Dinç, A., & Ok, M. (2022). Kuş gözlemciliğinin ekoturizme etkisinin araştırılması: Eskikaraağaç örneği. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 5(2), 145–153.
- Dinçer, D., Yüksek, T., Çilli, M., & Yılmaz, S. (2012). Rize Kenti Doğal Güzellikleri ve Rekreatyonel Potansiyeli. I. Rekreatyon Araştırmaları Kongresi, 9911005.
- Ditton, R. B., & Sutton, S. G. (2004). Integrating resource, social and managerial considerations in recreational fisheries management. *North American*
- Ditton, R. B., Holland, S. M., & Anderson, D. K. (2002). Recreational fishing as tourism. *Fisheries*, 27(3), 17-24.
- Doğan, G., Ertan, Ö. O., İzci, L., & Bilgin, Ş. (2017). Türkiye Denizlerinde Avlanan Barbun Balıklarının Besinsel İçerik Yönünden Karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Eğirdir Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 13(2), 220-230.
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA). (2021). Rize İl Turizm Raporu.
- Dora, Y., & Yılmaz, E. (2022). Avrupa ve Türk Resim Sanatında Kırilangıç Balığı Temalı Natüremortlar. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (31), 155-202.
- Duda, M. D., et al. (2010). Women in recreational fishing: A review of the literature. *Human Dimensions of Wildlife*, 15(5), 363-374.
- Dündar, Y. (2022). Her yönüyle bisiklet turizmi ve bisiklet dostu konaklama tesisleri. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(4), 1609–1625.

- Özşahin, E., & Kaymaz, Ç. K. (2014). Gilindire (Aynaligöl) Mağarası'nın Turizm Potansiyeli (Aydincik, Mersin). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 145-166.
- Eagles, P. F. J. (2019). *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*. IUCN.
- Eagles, P. F. J., & McCool, S. F. (2002). *Tourism in national parks and protected areas: Planning and management*. CABI Publishing.
- Eck, D. (2012). *India: A Sacred Geography*. Harmony Books.
- Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Harcourt Brace. Environment, Place and Space (4th ed.). Routledge. Environmental Impacts of Cage Farming.
- Enqvist, J. P., Rink, D. & Haase, D. (2023). Translating green infrastructure into practice: Stakeholder values and ecosystem service perceptions in Stockholm. *Landscape and Urban Planning*, 239, 104850.
- Erdem, M. & Gündüz, S. (2023). Popüler Dizi Mekanlarının Turistik Çekiciliği ve Yönetimi Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Recreation and Tourism Research*.
- Erdoğan, N. (2019). *Sürdürülebilir Turizm ve Kırsal Kalkınma*. Beta Yayınları.
- Erdoğan, Y. ve Kılıç, M. (2023). Balıkçılık Turizminde Çevresel Sürdürülebilirlik Algıları: Sinop İli Örneği. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87101.
- Erdoğan, G. & Genç, F. (2021). Cittaslow Felsefesinin Yerel Kalkınma ve Sürdürülebilir Turizm Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği. *Turizm Akademik Dergisi*.
- Erdoğan, G., & Genç, A. (2021). Cittaslow kentlerinin kültürel mirası yaşatma stratejileri: Türkiye örneği. *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 112-128.
- Ergene, S. (1945). *Türkiye Kuşları*. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Monografileri, 4.
- Erkılıç, H. (2019). Rize İli'nin Turizm Potansiyeli ve Sürdürülebilirlik. *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, 4(1), 67-82.
- Ersöz, H. (2020). Karadeniz Bölgesi'nde mağara turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 45-62.
- Ertuğrul, M. (2020). Kapadokya'da İnanç Turizmi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 78-89.
- Ertürk, M., & Özdemir, Ş. (2020). Karadeniz'de balıkçılık turizmi: Fırsatlar ve tehditler. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 17(65), 45-60.

- Everett, S. (2016). Food and Drink Tourism: Principles and Practice. Sage Publications.
- Eyicil, A. (2005). Ashab-ı Kehf külliyesi ve çevresinin tarihi gelişimi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (14), 269–287.
- FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü). (2019). Responsible Recreational Fisheries Planning. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü). (2020). The State of World Fisheries and Aquaculture 2020: Sustainability in action. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü). (2022). Environmental Impacts of Cage Farming.
- FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü). (2022). Sustainable Fisheries and Aquaculture for Food Security and Nutrition. FAO Yayınları.
- FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü). (2022). The Role of Women in the Seafood Industry. Food and Agriculture Organization.
- FAO. (2022). Sustainable fisheries and aquaculture for food security and nutrition. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org/publications>
- Farmaki, A. (2013). Dark tourism: Ethics and implications. Tourism Management, 39, 51-57.
- Fatanti, M. N, & Suyadnya, I. W. (2015). Beyond User Gaze: How Instagram
- Fennell, D. A. (2015). Ecotourism. Routledge.
- Fikret Gökçe. (2020). Alternatif Turizm. Detay Yayıncılık.
- FirstIgnite. (2024). Exploring 2024 Space Tourism Advancements.
- Fisher, M. & Grant, P. (2020). Recreational Fishing and Economic Growth in Canada. North American Fisheries Review, 38(1), 65-89.
- Flandrin, J. L. & Montanari, M. (1999). Food: A Culinary History from Antiquity to the Present. Columbia University Press.
- Foley, M, & Lennon, J. J. (1996). Editorial: Heart of Darkness. International Journal of Heritage Studies, 2(4), 195-197.
- Forman, R. T. T. & Godron, M. (1986). *Landscape ecology*. John Wiley & Sons.
- Forman, R. T. T. (1995). *Land mosaics: The ecology of landscapes and regions*. Cambridge University Press.

- Forman, R.T.T. (1995). *Land Mosaics: The Ecology of Landscapes and Regions*. Cambridge University Press.
- Frank, S. Fürst, C. Koschke, L. & Makeschin, F. (2013). A contribution towards a transfer of the ecosystem service concept to landscape planning using landscape metrics. *Ecological Indicators*, 28, 10–21.
- Frantzeskaki, N, Castán Broto, V. Coenen, L. & Loorbach, D. (2019). *Urban sustainability transitions*. Routledge.
- Frantzeskaki, N, Kabisch, N. & McPhearson, T. (2016). Nature-based solutions for urban resilience. *Environmental Science & Policy*, 62, 90–100.
- Fry, J. (2006). *The story of modern skiing*. UPNE.
- García-Rodríguez, M. (2023). Fishing Tourism as a Tool for Sustainable Development: Global Perspectives. *Sustainability*, 15(4), 2650.
- Gentner, B. & Steinback, S. (2008). The economic contribution of marine angler expenditures in the United States. *Marine Fisheries Review*, 70(2), 1-12.
- Global Tourism Research Institute Yayınları.
- GlobeNewswire. (2025). *Space Tourism Industry Research Report 2025-2030: Increasing Investments by Billionaires and Private Companies Spur Market Expansion Reaching Revenues of 6.7 Billion by 2030*.
- Goodwin, H. (2011). *Responsible tourism: Using tourism for sustainable development*. Goodfellow Publishers.
- Gökçe, D. (2019). Jip safari turizminin çevresel etkileri ve planlama ilkeleri.
- Gökhan, A, & Ağca, M. (2023). Doğa Temelli Turizmde Agro-Turizmin Rolü: Rize Örneği. *Küresel Turizm ve Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi*, 8(2), 90-105.
- Gössling, S, & Hall, C. M. (2006). *Tourism and Global Environmental Change: Ecological, Social, Economic and Political Interrelationships*. Routledge.
- Gössling, S, Scott, D. & Hall, C. M. (2015). *Tourism and sustainability: The Routledge Handbook of Tourism and Sustainability*
- Gössling, S, Scott, D. & Hall, C. M. (2021). *Tourism and Sustainability: New Directions for the Twenty-First Century*. Routledge.
- Green, P. (2018). Sustainable Tourism in Camping and Caravan Sites. *Environmental Tourism Journal*, 9(2), 89-101. Guide. <https://iyiturkey.com/listing/hiking-and-trekking-kackar-mountains-rize/>
- Turner, W. (1544). *Historia Avium*. Cologne.
- Gutierrez, A. (2021). Virtual Pilgrimage: The Future of Faith Tourism. *Journal of Digital Tourism*, 7(3), 45-56.

- Güdü Demirbulat, O, Oflaz, E. ve Buzlukçu, F. (2015). Kırsal yörelerde televizyon dizilerinin turizm hareketleri üzerindeki etkisi: Sevdaluk dizisi örneği. M. A. Çukurçayır vd. (Ed.), I. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi güncel konular, eğilimler ve göstergeler bildiri kitabı içinde (s. 256-265). Aybil Yayınları.
- Güldalı, N, Nazik, L, Tüfekçi, K, & Soylu, C. (1992). Karaca Mağarası Jeolojik Raporu. MTA Derleme No: 9336.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2022). Gümrüklerde Deniz Araçları İşlemleri El Kitabı.
- Güner, Y., Şaroğlu, F., & Durukal, S. (2005). Türkiye’de Mağara Turizmi ve Dim Mağarası Örneği. Ulusal Mağara Günleri Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Beyşehir, 24-26.
- Güneş, T. (2022). Turizmde güncel uygulamalar, beklentiler ve riskler: Uzun turizmi (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürçağlar, M. N, & Yıldırım, H. M. (2024). Uzun Turizminin Potansiyeli ve Riskleri Üzerine Kavramsal Bir Araştırma. Journal of New Tourism Trends, 5(1), 17-33.
- Gürses, O. ve Erkut, H. (2024). İç Su Balıkçılık Turizminin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Sürdürülebilirlik Boyutu: Beyşehir Gölü Örneği. Doğu Coğrafya Dergisi, 29(48), 123-140.
- Gürsoy, Y. (2017). Giresun Merkez Yöresinde Gastronomi Turizmi Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Journal Of International Social Research, 10(51).
- Gürsoy, Y. & Erdem, T. (2020). Fırtına Vadisi'nde Kuş Biyoçeşitliliği ve Koruma Sorunları. Avrasya Ekoloji Dergisi, 5(2), 48-61.
- Güven, İ. (2021). Rize’de Doğa Turizmi Potansiyeli. Uluslararası Turizm ve Çevre Dergisi, 14(1), 45-58.
- Güvenç, A. (2022). Türkiye’de bisiklet turizminin mevcut durum ve potansiyel açısından değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Güzel, L. (2021). Çay Kültürünün Sosyal Yapıya Etkisi. Türk Kültürü Dergisi, 9(4), 98-110.
- Hacıoğlu, N, & Avcıkurt, C. (t.y.). Turizmde Alternatif Yaklaşımlar. Halfeti örneği. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 10(2), 234-249.
- Hall, C. M. (2001). Trends in ocean and coastal tourism: The end of the last frontier? Ocean & Coastal Management, 44(9–10), 601–618.
- Hall, C. M. (2019). Tourism and Sustainable Development: Principles to Practice. Channel View Publications.
- Hall, C. M., & Boyd, S. (2005). Nature-based tourism in peripheral areas

- Hall, C. M., & Mitchell, R. (2001). Wine and Food Tourism. In *Special Interest Tourism* (pp. 307-329). John Wiley & Sons.
- Hall, C. M., & Page, S. J. (2014). *The Geography of Tourism and Recreation*.
- Hamblin, K. (2012). *A history of landscape and nature photography*. University of Chicago Press.
- Han, J. (2024). Social construction of space tourism: Normative and cultural perspectives. In *Tourism and Society in the Digital Age* (pp. 245–263). Springer.
- Hazarhun, D. E., Bülbül, S., Tuna Arslan, P., & Çetinsöz, B. C. (2024). Analysis of Instagram Content of the United Nations World Tourism Organization (UN Tourism). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(4), 1697-1717.
- Hecht, J. (2016). Spiritual Tourism: Journeys of the Soul. *Journal of Cultural Studies*, 14(3), 67-78.
- Henderson, J. (2019). *Tea and Tourism: Tourists, Traditions and Transformations*. Channel View Publications.
- Hjalager, A. M., & Richards, G. (2002). *Tourism and Gastronomy*. Routledge.
- Holden, A. (2016). *Environment and tourism* (3rd ed.). Routledge.
- Holden, A., & Lynch, L. (2018). *Introduction to tourism geography*. Routledge.
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* Island Press.
- Horne, R., & White, L. (2024). Ethical dilemmas in commercial space tourism.
<https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2287654>
<https://doi.org/10.33083/joghat.2022.224>
<https://doi.org/10.3727/154427209789130627>
<https://en.unesco.org/creative-cities/home>
<https://firstignite.com/exploring-the-latest-space-tourism-advancements-in-2024>
<https://rize.ktb.gov.tr>
<https://www.adventurecycling.org/routes-and-maps/adventure-cycling-routenetwork/>
<https://www.flypgs.com/blog/cittaslow-sehirler/>
<https://www.globenewswire.com/newsrelease/2025/02/21/3030353/28124/en/>

- <https://www.innoviusresearch.com/blog/market-report/space-tourism-industry-setfor-stellar-growth>
- Hudson, S., & Ritchie, J. R. B. (2006). Film Tourism and Destination Marketing: The Case of the Lord of the Rings. *Journal of Vacation Marketing*, 12(4), 307-317.
- Hunt, L. M., Arlinghaus, R., Scott, D., & Kyle, G. (2023). Diversity of anglers:
- Huntford, R. (2008). *Two Planks and a Passion: The Dramatic History of Skiing*. Continuum.
- Iglesias-Sánchez, P. P., Correia, A., & Camargo, L. (2020). Instagram and Its Influence on Tourist Destination Choice: A Study on Spain. *Journal of Vacation Marketing*, 26(3), 329-343.
- Innovius Research. (2024). *Space Tourism Industry set for Stellar Growth*. International Thomson Business Press.
- IUCN (International Union for Conservation of Nature). (2022).
- Jakhu, R., & Pelton, J. (2025). Legal and governance challenges of space tourism. *Space Policy*, 61, 101567.
- Jeffrey, C. G. (1999). Virtual Reality and Tourism: An Initial Examination of Potentials and Problems. *Tourism Management*, 20(4), 517-526. Jeomorfolojik bir yaklaşım. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 145–166.
- Johnson, K. & Lee, P. (2023). *Managing Industrial Heritage Sites for Tourism*:
- Jones, L. (2020). Tea and Gastronomy: A Perfect Pairing. *Food Tourism Journal*, 7(3), 45-56.
- Journal of Fisheries Management*, 24(4), 1319–1328. <https://doi.org/10.1577/M03->
- Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15(1), 1-13.
- KADEM. (2023). *Türkiye’de Kadın ve Balıkçılık*. Kadın ve Demokrasi Derneği.
- Kalaycı, F., Bilgin, S., Samsun, N., & Samsun, O. (2016). Karadeniz’in Fatsa (Ordu) kıyılarında tırsi balıklarının (*Alosa immaculata*) büyüklük dağılımı üzerine derinliğin etkisi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1–10.
- Kalaycı, S., & Erdem, M. (2023). Rize’de jip safari turizmi potansiyeli ve yerel kalkınma. *Karadeniz Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33–50.
- Kamau, P. (2017). Tea Production in Kenya: Challenges and Opportunities. *African Agricultural Journal*, 9(2), 112-120.

- Kara, E. (2022). Türkiye’de balıkçılık turizmi politikalarının analizi. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 112-129.
- Kara, H. (2021). Rize'deki Turizm Potansiyeli ve Sosyo-Ekonomik Etkileri.
- Kara, H. (2022). Rize’de Geleneksel Balıkçılığın Sürdürülebilirliği. *Karadeniz Balıkçılık Çalışmaları*, 7(4), 99-111.
- Kara, H. (2022). Rize'nin Geleneksel Toplum Yapısı ve Değişim Süreçleri. *Kültürel Değişim Dergisi*, 11(2), 45-59.
- Kara, M. (2020). Rize’de Çay Turizmi: Potansiyel ve Sorunlar. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 78-89.
- Kara, M. (2020). Rize’de Kamp ve Karavan Turizmi: Potansiyel ve Sorunlar.
- Karadeniz Ansiklopedisi. (2025). Balıkçılık ve Turizm. Karadeniz Yayınları.
- Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 15(2), 78-89.
- Karadeniz kıyıları üzerine bir değerlendirme. *Turizm ve Çevre Araştırmaları*, 5(3), 112–130.
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Turizm Fakültesi. (2021). Rize’de Kıyı Turizminin Gelişimi ve Yerel Halkın Tutumu.
- Karadeniz Teknik Üniversitesi. (2021). Karadeniz Bölgesi’nde Kadın Balıkçıların Rolü ve Sorunları. KTÜ Yayınları.
- Karadeniz, M. (2016). Rize İlinde Av Turizmi Potansiyeli ve Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Karakaş, S. (2018). Türkiye'de Milli Parklar ve Ekoturizm. *Çevre Bilimleri ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 15-28.
- Kaya, A. (2019). Kıyı bölgelerinde balıkçılık turizminin çevresel etkileri ve yönetim stratejileri. *Çevre Bilimleri Dergisi*, 14(1), 67–84.
- Kaya, A. (2024). Rize’de Turizm ve Doğa İlişkisi: Bir İnceleme. *Karadeniz Turizm Dergisi*, 10(1), 55-70.
- Kaya, L. G., & Özçelik, A. E. (2019). Karadeniz Bölgesi'nde Av Turizmi Potansiyeli ve Sürdürülebilirlik. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(3), 45-
- Kaya, R. (2018). Türkiye'de Balıkçılık Turizminin Gelişimi. Marmara University Press.
- Keskin, F. (2021). Rize’nin Tarihi Yapıları ve Koruma Çalışmaları. *Restorasyon ve Miras*, 17(2), 40-53.

- Keskin, S., & Toplu, M. (2021). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Turizm Gelişimi: Rize Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(79), 11-25.
- Kılıç Deniz Ürünleri. (2023). Şirket Profili. www.kilic.com.tr
- Kılıç, B. (2018). Kırsal Turizm: Teori ve Uygulama. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, D., & Selvaduri, S. S. (2020). Instagram as a modern tourist agency: A case study of influencers impact on the tourists of Bali (Bachelor's thesis). Jönköping University.
- Kılıç, H. & Şimşek, N. (2024). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Sakin Şehirlerin Turizm Potansiyelinin Analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*.
- Kılıç, H. (2020). Dağ Turizmi ve Rize'deki Uygulamalar. *Ekoturizm Dergisi*, 8(2), 45-58.
- Kılıç, M., & Şimşek, O. (2024). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki sakın şehirlerin turizm potansiyeli ve yerel kalkınma ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 41(1), 205-220.
- Kılıç, Ö., & Özdemir, S. (2016). Geleneksel Atmaca Avcılığının Ekolojik Etkileri ve Koruma Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 7(1), 85-95.
- Kızıllırmak, İ., & Kurtuldu, S. (2005). Turizmde Güncel Konular. Ekin Yayınevi.
- Kim, Y. G., & Wang, Y. (2022). The Influence of Media Consumption on Destination Image and Travel Intention. *Tourism Management*, 92, 104523.
- Kiper, V. O., & Batman, O. (2023). Uzak turizmi ve uzak seyahatlerinin getirdiği risklere dair bir öngörü çalışması. *Avrasya Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 43-51.
- Kiper, V. O., & Batman, O. (2023). Uzak Turizminin Risk Analizi: Türkiye Örneği. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 6(2), 172-176.
- Kirwan, G. M., Boyla, K. A., Castell, P., Demirci, B., Özen, M., Welch, H., & Marlow, T. (2010). The distribution, taxonomy and breeding of Turkish birds.
- Kivela, J., & Crotts, J. C. (2006). Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists Experience a Destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(3), 354-377.
- Kocaman, M. ve Kılıç, K. (2021). Türkiye’de Rekreatif Balıkçılık Turizminin Geliştirilmesi ve Potansiyeli. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 8(1), 57-69.
- Koç, D. (2019). The Impact of Social Media Influencers on Destination Preferences: A Cross-Generation Comparison. *Dergipark*.

- Koçak, F. (2016). Cycling in Turkey: Reasons and benefits of cycling. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5760–5771. <https://doi.org/10.14687/jhs.v13i3.4190>
- Kodaş, E., & Özçelik, İ. (2022). Yavaş turizmde itici ve çekici motivasyonlar:
- Kozak, M. A., & Bahçe, S. (2009). Özel İlgi Turizmi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köklü, M. (2018). Akarsu sporlarının tarihçesi ve gelişimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 35(2), 112-128.
- Kökten, İ. K. (1955). Karain Mağarası kazıları hakkında kısa bir rapor.
- Kurtuluş, F. (2022). Rize'nin Denizcilik Tarihi. *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları*, 18(2), 111-125.
- Kuter, N., & Ünal, A. (2013). Ekoturizm ve sürdürülebilirlik: Türkiye örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 2(1), 1–15.
- Kuvan, Y. (2016). Kırsal Turizmin Ekonomik Etikileleri. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuzu, Ö., Demirci, A., & Kaya, M. (2023). Academic studies on hiking: The case of Türkiye. *Journal of Tourism Research*, 12(3), 55–74.
- Kuzuoğlu Balıkçılık. (2023). Şirket Profili. www.kuzuoglubalikcilik.com
- Küçük, M. (2021). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yayla turizmi: Rize örneği. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Küçükaltan, E., & Yılmaz, M. (2021). Türkiye'de macera turizmi ve jip safari uygulamaları. *Turizm ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 101–118.
- Lamont, M. (2009). Reinventing the wheel: A definitional discussion of bicycle tourism. *Tourism Review International*, 13(1), 63–74.
- Lane, B. (1994). Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation. *Journal of Sustainable Tourism*.
- Lee, C. K., & Huang, H. C. (2014). A study of the influence of cycling tourism on leisure satisfaction and physical and mental health. *Journal of Tourism and Leisure Studies*, 20(2), 45–60.
- Lee, S. (2018). Health Benefits of Tea: A Comprehensive Review. *Journal of Health and Nutrition*, 12(1), 23-34.
- Lee, S., & Kim, H. (2024). Future of Tourism: Digital Transformation in Niche Markets. *Journal of Tourism Futures*, 12(3), 245-260.
- Liffmann, R. G. (2011). Regulatory challenges for commercial suborbital spaceflight. *Journal of Space Law*, 37(1), 1-28.

- Light, D. (2007). Draculaland: The performance of tourism in Communist and post-Communist Romania. *National Identities*, 9(3), 227-248.
- Lisichkova, S., & Othman, M. (2017). The Impact of Social Media Influencers on Consumer Behavior. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 5(2), 1-10.
- Long, L. M. (2004). *Culinary Tourism*. University Press of Kentucky.
- Lőrincz, K. (2020). *Cultural Tourism*. Veszprém: University of Pannonia, Faculty of Business and Economics.
- Lu, Y. (2009). *The History of Tea: From Ancient China to Modern Times*.
- Macfarlane, A. (2003). *The History of Camping and Caravan Tourism*.
- Macfarlane, A., & Macfarlane, I. (2003). *The Empire of Tea: The Remarkable History of the Plant that Took Over the World*. Overlook Press.
- McDowall, R. M. (2008). *Diadromy in fishes: Migrations between freshwater and marine environments*. Croom Helm.
- Mele, E., Kerkhof, P., & Cantoni, L. (2021). Analyzing Cultural Tourism Promotion on Instagram: A Cross-Cultural Perspective. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 38(3), 326–340.
- Meng, B., & Han, H. (2016). Determinants of cycling tourism: Motivation, satisfaction and behavioral intention. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 21(5),
- Mikkelsen, M., & Stilling Blichfeldt, B. (2016). Campers and camping: *Encyclopedia of Tourism*. 123-124
- Miller, K., et al. (2022). *Fishing in the US: Policy, Economy, and Future*.
- Montanari, M. (2006). *Food is Culture*. Columbia University Press.
- Mutlu, B., & Keleş, S. (2024). Karadeniz Bölgesi’nde Alternatif Turizm ve Çevresel Etkiler. *Çevre ve Turizm Dergisi*, 8(1), 23-38.
- Nazik, L. (2005). Türkiye’deki karstik mağaraların jeomorfolojik özellikleri.
- Nazik, L. (2005). Türkiye’deki karstik mağaraların jeomorfolojik özellikleri. Türkiye Tabiat Koruma Derneği Yayını, Konya.
- Njiru, M., Mkumbo, O. C., & van der Knaap, M. (2010). Some possible factors leading to decline in fish species in Lake Victoria. *Aquatic Ecosystem Health & Management*, 13(1), 3-10.
- NOAA. (2022). *Recreational Fisheries Regulations*. U.S. National Oceanic and Atmospheric Administration.

- Nolan, M. L., & Nolan, S. (1989). *Christian Pilgrimage in Modern Western Europe*. University of North Carolina Press.
- Norwegian Directorate of Fisheries. (2023). *Salmon Farming Statistics*.
- Olsen, M. S., & Thyholdt, S. B. (2014). The economic impact of salmon fishing tourism in Norway. *Tourism Economics*, 20(3), 543-560.
- Öter, Z. (2018). Türkiye’de İnanç Turizmi: Potansiyel ve Sorunlar. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 34-45.
- Özbay, S., & Akyüz, M. (2019). Türkiye’de Dağcılık Tarihi ve Gelişimi. *Sportif Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 20-35.
- Özbek, İ. D., Türk, G. D., & Kölgeller, Y. Ö. (2024). Paws and Posts: Reading Turkish Culture through Storytelling about Istanbul Cats on Instagram. *Galactica Media: Journal of Media Studies*, 6(4), 17-58.
- Özdemir, A., & Gül, A. (2017). Rize’de doğa sporları ve sürdürülebilir turizm ilişkisi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 88–102.
- Özdemir, B., & Yıldız, E. (2021). Deniz temelli alternatif turizm modelleri:
- Özdemir, G. & Yılmaz, H. (2023). Engelli Bireyler İçin Metaverse Turizmi: Erişilebilirlik ve Kapsayıcılık Açısından Bir Değerlendirme. *Sürdürülebilir Turizm Araştırmaları Dergisi*.
- Özdemir, G., & Doğanay, H. (2017). Türkiye’de doğa temelli turizm türleri: Jip safari örneği. *Coğrafya Dergisi*, 35, 56–72.
- Özdemir, G., & Seyitoğlu, F. (2017). Türkiye’de Gastronomi Turizmi:
- Özdemir, M., & Çetinkaya, M. (2010). Türkiye’de Kırsal Turizm Potansiyeli.
- Özdemir, S., Duyar, H. A., & Özsandıkçı, U. (2020). Karadeniz kıyılarında avlanan hamsi (*Engraulis encrasicolus*) balığının mevsimsel olarak boy-ağırlık ilişkisi ve besin madde bileşimleri değişimi. *Memba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*,
- Özdoğan, M., & Aydıngün, Ş. (2022). Yarımburgaz Mağarası ve *Homo erectus* göç yolları. *Aktüel Arkeoloji*, özel sayı.
- Özgen, S., & Çelik, D. (2012). Türkiye’de film turizmi potansiyeli: Karadeniz örneği. *Anadolu Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 22-35.
- Özhatay, N., Byfield, A., & Atay, S. (2019). Türkiye’nin Biyolojik Çeşitliliği ve Av Turizmi Potansiyeli. *Biodiversity and Conservation*, 28(5), 123-136.
- Özşahin, E., & Kaymaz, Ç. K. (2014). Trakya Bölgesi’nde mağara turizmi potansiyeli: Dupnisa Mağarası örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 145–166.

- Öztürk, B. & Aydın, S. (2019). Kadın Girişimciler ve Balıkçılık Turizmi. *Journal of Gender and Tourism*, 11(3), 98-115.
- Öztürk, B., & Kara, M. (2020). Fisheries management and size regulations for bluefish (*Pomatomus saltatrix*) in Turkish waters. *Marine Policy*, 117, 103879.
- Öztürk, D. (2023). Türkiye’de Kıyı Turizmi ve Sürdürülebilirlik Sorunları. *Sürdürülebilir Turizm Araştırmaları*, 6(2), 110-126.
- Öztürk, G. (2021). Karadeniz Bölgesi’nde Turizm Potansiyeli. *Turizm Ekonomisi Dergisi*, 13(3), 142-158.
- Öztürk, M. (2020). Türkiye’de Kış Sporlarının Tarihsel Gelişimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 15(2), 45-60.
- Öztürk, M. (2022). Rize’de Kültürel Çeşitlilik ve Sosyo-Kültürel Yapı. *Karadeniz Kültür Çalışmaları*, 15(4), 89-101.
- Öztürk, S. (2020). Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Balıkçıların Rolü (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, Y. (2021). Kırsal Turizmin Geleceği: Fırsatlar ve Tehditler. İstanbul:
- Peeters, W. (2017). Commercial space tourism: Analysis of industry dynamics. *New Space*, 5(2), 67–77. <https://doi.org/10.1089/space.2017.0041>
- Pegasus. (2024). Cittaslow Türkiye Listesi 2024. Pegasus Blog.
- Pekin Timur, U., Orhan, M., & Aksüt, A. (2014). Tuz Mağarası’nın turizm potansiyeli ve speleoterapi uygulamaları. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 10(1), 97–113.
- Pham, T. H., Bi, J., Mesa-Arango, R., & Nguyen, K. D. (2025). Predicting Space Tourism Demand Using Explainable AI. arXiv preprint arXiv:2503.03113v2. <https://arxiv.org/pdf/2503.03113>.
- Pitcher, T. J., & Lam, M. E. (2015). Fish commodification: Sustainability concerns in recreational fisheries. *Marine Policy*, 61, 125–132. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2015.07.009>
- Polat, H., Ergün, E., & Hamza, H. (2008). Palamut (*Sarda sarda*, Scombridae, Perciformes). *SÜMAE Yunus Araştırma Bülteni*, 8(1), 1–6. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.
- Polat, S., & Önder, İ. (2006). Alternatif Turizm ve Turizm Çeşitleri. *Turizm İşletmeciliği Dergisi*, 2(3), 13-22. Principles to practice (2nd ed.). Routledge. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi. (2020). Rize’de Balıkçılık Turizmi ve Kadın İstihdamı. Rize: RTEÜ Yayınları.

- Recepoğlu, S. (2019). Rize’de ekoturizm ve balıkçılık turizmi potansiyeli.
- Reiser, R. E. L. (2018). *Photography and the American West: A historical analysis*. University of Oklahoma Press.
- Resmî Gazete. (2017). Amatör Amaçlı Su Ürünleri Avcılığını Düzenleyen Tebliğ (Tebliğ No: 2016/36).
- F., & Ray, J. (1676). *Ornithologiae libri tres*. John Martyn.
- Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023). Pileki Mağarası Tanıtım Dosyası.
- Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (n.d.). Bitki ve hayvan gözleme.
- Rize İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2022). Rize’de Balıkçılık ve Turizm.
- Rize: Tarım ve Orman Bakanlığı.
- Ryan, C., & Hall, C. M. (Eds.). (2019). *Tourism and Media: Tourist Discourses of Other Places*. Channel View Publications.
- Sağlık, B., Sağlık, S., & Kelkit, A. (2014). Gelibolu Yarımadası’nda bisiklet turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(3), 3–14.
- Sanz-Ibáñez, C., & Anton-Clavé, S. (2022). Nature-based tourism after
- Sarıhan, T., et al. (2020). Rize akarsularında balık popülasyonu ve çevresel riskler. *Su Ürünleri Dergisi*, 37(3), 255-268.
- Schramm, H. L., et al. (2010). The role of recreational fishing in global fish crises. *BioScience*, 60(5), 399-407.
- Seaton, A. V. (1996). Guided by the dark: From thanatopsis to thanatourism. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4), 234-244.
- Sen, T. (2017). The Cultural Significance of Tea Ceremonies. *Journal of Cultural Studies*, 14(3), 67-78.
- Serdane, C., Dural, B., & Aktaş, H. (2020). Yavaş turizm ve yavaş yemek (slow food) kavramları: Kavramsal bir yaklaşım. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 125-140.
- Sharpley, R. (2009). Dark Tourism: A Perspective Article. *Tourism Planning & Development*, 6(1), 75-78.
- Sharpley, R. (2020). *Tourism and Sustainability: Development, Globalisation and New Tourism in the Third World*. Routledge.
- Sharpley, R., & Sharpley, J. (1997). *Rural Tourism: An Introduction*.

- Sharpley, R., & Telfer, D. J. (Eds.). (2015). *Tourism and Development*:
- Shinde, K. (2010). Managing Religious Tourism in India. *Environmental Tourism Journal*, 9(2), 89-101.
- Silva, C., & Buckley, R. (2022). Hiking tourism: A scientometric analysis (1991–2022). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14), 8534. <https://doi.org/10.3390/ijerph19148534>
- Singh, R. (2011). *Holy Places and Pilgrimages in India*. Indian Tourism Publications.
- Smith, J. & Jones, R. (2023). The Evolution of Industrial Tourism: From Niche to Mainstream. *Annals of Tourism Research*.
- Smith, J. (2015). Camping and Caravan Tourism: A Growing Trend in Travel. *Journal of Tourism Studies*, 12(3), 45-56.
- Smith, J. (2015). Faith Tourism: A Growing Trend in Travel. *Journal of Tourism Studies*, 12(3), 45-56.
- Smith, J. (2015). Tea Tourism: A New Trend in Travel. *Journal of Tourism Studies*, 12(3), 45-56.
- Smith, J., & Brown, A. (2021). Gender Equality in Fisheries: A Global Perspective. *Journal of Gender and Development*, 29(3), 456-470. <https://doi.org/10.1080/12345678.2021.1234567>
- Smith, J., & Jones, A. (2021). The Impact of Fishing Tourism on Employment in Coastal Communities. *Journal of Coastal Development*, 8(2), 112-128.
- Smith, V. L. (1987). *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. University of Pennsylvania Press.
- Sohn, J., & Kim, M. J. (2020). Managing Over-tourism in Film Tourism Destinations: The Case of Hobbiton, New Zealand. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37(5), 652-666.
- Soyalp, L. (2017). Bisiklet turizmi katılımcılarının tatil deneyimi: Yerli turistler üzerine bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Space-Tourism-Industry-Research-Report-2025-2030-Increasing-Investments-byBillionaires-and-Private-Companies-Spur-Market-Expansion-Reaching-Revenues-of-
- Spenceley, A. (2008). Responsible tourism: Critical issues for conservation and development. Earthscan.

- Steven, R., Morrison, C., & Castley, J. G. (2015). Birdwatching and avitourism: A global review of research and practice. *Journal of Ecotourism*, 14(2–3), 91–110.
- Stine, G. H. (1986). The human element in space: Psychological and social adaptations. In J. R. Smith (Ed.), *Frontiers of space exploration* (pp. 87-105). Aero Publications.
- Stone, P. (2006). A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist attractions. *Tourism: An Interdisciplinary Journal*, 54(2), 145160.
- Su, X., & Xu, Y. (2024). Bibliometric analysis of space tourism research, 1993– 2022. *Global Knowledge, Memory and Communication*, 74(2), 123–139.
- Şahin, E. & Yıldız, A. (2021). Türkiye’de Alternatif Turizm Potansiyeli ve Balıkçılık. *Alternative Tourism Journal*, 19(2), 77-95.
- Şahin, H. (2009). Alternatif Turizm Türleri ve Türkiye Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi Yayını*.
- Şahin, Y., Vural, Y., & Aydın, T. (2018). Rize'deki Atmaca (*Accipiter nisus*) Popülasyonunun Göç Dinamikleri ve Habitat Kullanımı. *Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 24(1), 108-115.
- Şenkaya, B. F., Demirel, Ö., & Özkır, D. (2012). Ayder (Çamlıhemşin/Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal Koruma ve Turizm Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*.
- Şimşek, F. (2022). Doğu Karadeniz’de Balıkçılık Turizmi: *Potansiyeller ve Sorunlar*. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 134-152.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (n.d.). Ornitology. Erişim adresi: <https://www.ktb.gov.tr/EN-99434/ornithology.html>
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Su Ürünleri Yetiştiriciliği Raporu.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Su Ürünleri Mevzuatı.
- Time. (2022, July 19). The billionaire space race could have a big impact on climate. *Time Magazine*.
- Timothy, D. J., & Olsen, D. H. (2006). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. Routledge.
- Tisdell, C., & Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as ecotourism. *Tourism Management*, 26(2), 281–290

- Tosun, C. (2006). Expected nature of community participation in tourism development. *Tourism Management*, 27(3), 493–504.
- Tricoire, F., Parragh, S. N., & Gansterer, M. (2023). The hiking tourist problem.
- Tunalı, A., & Şahin, F. (2019). Sinemanın destinasyon imajı oluşturmadaki rolü: 'Bizim Köyün Şarkısı' filmi örneği. *Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 56-70.
- Tuncer, M. (2023). Devlet Üniversiteleri Bünyesindeki Turizm Fakültelerinin Instagram Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS)*, 9(64), 2732-2739.
- Turan, C., et al. (2016). Türkiye denizlerindeki balıkçılık turizmi uygulamaları. *Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 33(1), 77-85.
- Turan, C., Yılmaz, D. ve Üstündağ, C. (2023). Deniz Balıkçılığı Turizminin Çanakkale Ekonomisine Katkısı ve Geliştirme Olanakları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 32(1), 105-118.
- Turizm Araştırmaları Dergisi, 12(2), 112-129. Turizm ve Çevre Dergisi.
- Turizm ve Ekonomi Dergisi, 13(1), 22-35.
- Turkey Guide. (2025). Hiking and trekking – Kaçkar Mountains, Rize. Türkiye
- Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences, 19(1), 75–85.
- TÜİK. (2021). Balıkçılık İstatistikleri. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2023). Su Ürünleri İstatistikleri.
- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV). (2020). Karadeniz Balıkçılığı ve Sürdürülebilirlik Raporu.
- Türkay, O., & Atasoy, B. (2021). Sürdürülebilir turizmin bir aracı olarak bisiklet turizmi: Avrupa Birliği (AB) örneği. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(1), 50–69.
- Türker, A., & Yılmaz, O. (2020). Rize İlinin Turizm Potansiyeli ve Doğal Kaynakların Korunması. *International Journal of Geography and Geography Education*, 42, 123-136.
- Türker, N. (2015). Türkiye’de Kırsal Turizmin Gelişimi. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Biyosfer Rezerv Alanları ve Koruma Politikaları. Ankara.
- Türkiye Kayak Federasyonu. (2023). Türkiye’de Kış Sporları: Tarihçe ve Gelişim. Ankara.

- Türkiye Tabiat Koruma Derneği Yayını, Konya. Özşahin,
- Uçar, T. (2015). Türk fotoğraf tarihi: Cumhuriyet dönemi. YKY Yayınları.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2023). Denizcilik Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu.
- Ulcay, S. (2012). Kaklık Mağarası'nda termal özelliklerin biyolojik çeşitliliğe etkisi [Doktora tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ulusoy, H. (2015). Av turizminin kırsal turizm açısından kırsal kalkınma üzerindeki etkisinin irdelenmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 8(2), 74–80.
- UN Women. (2020). Women in Fisheries: Challenges and Opportunities. New York: United Nations.
- UN Women. (2023). Gender Equality in Fisheries. United Nations.
- UNESCO. (2010). Creative Cities Network: Gastronomy.
- Uzay Araştırmaları Kurumu. (2023). Uzay turizminin gelişimi ve geleceği. <https://www.uzaykurumu.org/raporlar/uzay-turizmi>
- Ünal, V., & Göncüoğlu-Bodur, H. (2006). Pomatomus saltatrix (Linnaeus, 1766) (Lüfer) balığının bazı biyolojik özellikleri ve avcılığı. *Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 23(1-2), 1–5.
- Ünal, V., & Göncüoğlu-Bodur, H. (2018). Seasonal migration and feeding ecology of Pomatomus saltatrix in the Black Sea. *Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 18(1), 40–50.
- Wachunas, J. (2017). Why is no one talking about bicycle tourism? Spinlister
- Walter, T. (1993). Death and the modern world. *Death Studies*, 17(4), 319-335.
- Wang, L. (2012). Camping and Caravan Tourism in Europe. *European Tourism Review*.
- Wang, L. (2012). Tea Culture in China: Traditions and Tourism. Shanghai Cultural Press.
- Wang, T. & Lee, P. (2024). Metaverse Tourism: Opportunities, Challenges, and Future Directions. *Journal of Travel Research*.
- Weaver, D. (2022). Ecotourism (4th ed.). Wiley.
- Weaver, D., & Lawton, L. (2014). Tourism management (5th ed.). Wiley.
- White, F. (2014). The overview effect: Space exploration and human evolution (3rd ed.). American Institute of Aeronautics and Astronautics.

- White, S. & Brown, R. (2023). The Impact of Instagram on Tourist Destination Choice and Behavior. *Tourism Management Perspectives*.
- Wilson, A. (1808–1814). *American Ornithology*. Bradford and Inskeep.
- Windler, M. G. (2010). *The business of space tourism: Market analysis and future prospects*. CRC Press.
- Winter, P. L., Selin, S., Cervený, L., & Bricker, K. (2019). Outdoor recreation, nature-based tourism, and sustainability. *Sustainability*, 12(1), 81.
- Wired. (2021, December 28). 2021 was the year space tourism opened up—but for whom? Wired.
- Wolf, I. D., Croft, D. B., & Green, R. J. (2019). Nature conservation and naturebased tourism: A paradox?. *Environments*, 6(9), 104.
- Worden, S. P. (2007, February). The role of commercial space in future exploration. AIAA Aerospace Sciences Meeting and Exhibit, Reno, NV.
- World Fisheries Report. (2024). *Global Recreational Fishing and Economic Trends*. International Fisheries Organization.
- World Tourism Organization (UNWTO). (2020). *Tourism and Nature: Trends and Prospects*.
- World Tourism Organization. (2021). *Gender and Tourism: Women's Employment and Participation in the Tourism Sector*. Madrid: UNWTO.
- Xu, H., Zhang, Y., & Li, J. (2019). Bicycle tourism and its environmental implications: A global perspective. *Tourism Management*, 70, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.07.001>
- Yeşil, P., Yeşil, M., & Yılmaz, H. (2008). Jeolojik miras alanlarının alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi: Balıca Mağarası örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 39(2), 241–248.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2023). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Genişletilmiş Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, G. (2017). The environmental impacts of tourism and recreation activities on Kaçkar Mountains National Park, Rize/Turkey. *Australian Journal of Business and Social Sciences*, 3(2), 71–77.
- Yıldırım, H. (2022). Rize'de Doğa Turizminin Sınırları ve Tehditleri. *Doğa Koruma ve Turizm Stratejileri Dergisi*, 6(2), 45-60.
- Yıldırım, Z. & Kaya, G. (2023). Endüstriyel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanımının Yerel Kalkınmaya Etkisi: Türkiye'den Örnekler. *Akademik Turizm ve Yönetim Bilimleri Dergisi*.

- Yıldız, E. ve Can, S. (2022). Dijital Pazarlama Araçlarının Alternatif Turizm Faaliyetlerinde Kullanımı: Balıkçılık Turizmi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(83), 202-215.
- Yıldız, T., & Akyol, O. (2018). Türkiye kıyılarında kefal balıklarının (Mugilidae) dağılımı ve ekonomik önemi. *Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*, 35(1), 43-50.
- Yılmaz, A. (2018). Türkiye’de balıkçılık turizmi: Sorunlar ve çözüm önerileri.
- Yılmaz, A., & Arı, Y. (2017). Dağcılık Turizmi ve Sürdürülebilirlik: *Türkiye Örneği. Turizm ve Araştırma Dergisi*, 22(3), 112-128.
- Yılmaz, A., & Şahin, B. (2022). Rize’de jip safari turizminin gelişimi üzerine bir değerlendirme. *Doğu Karadeniz Üniversitesi Turizm Dergisi*, 3(1), 22-39.
- Yılmaz, B. (2022). Rize Mutfağının Sosyo-Kültürel Boyutları. *Yemek Kültürleri Araştırmaları*, 7(1), 15-30.
- Yılmaz, E. (2021). *Rize Yöresi'nin Coğrafi Özellikleri. Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 34(2), 67-83.
- Yılmaz, H. (2019). *Rize Çay Müzesi ve Turizm. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 34-45.
- Yılmaz, H. (2019). *Rize'deki Dini Yapılar ve Turizm Potansiyeli. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 34-45.
- Yılmaz, H. (2019). *Rize'deki Kamp ve Karavan Alanları. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 34-45.
- Yılmaz, H., & Özkan, E. (2020). *Rize'de Gastronomi Turizmi ve Yöresel Lezzetlerin Değerlendirilmesi*
- Yılmaz, N., & Aktaş, S. (2021). *Cittaslow felsefesi ve sürdürülebilir turizm ilişkisi: Türkiye örneği. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(2), 89-105.
- Yılmaz, O. (2017). *Türkiye'de Av Turizminin Ekonomik ve Ekolojik Boyutları. Journal of Applied Economics*, 15(2), 67-78.
- Yılmaz, R. & Aktaş, C. (2021). *Yavaş Turizm Kapsamında Cittaslow Kentlerinin Marka Değeri Algısı: Seferihisar Örneği. Journal of Recreation and Tourism Research*.
- Yılmaz, S. (2018). *Yerel Halkın Kırsal Turizme Katılımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*.
- Yılmaz, S. (2019). *Rize ilinin coğrafi özellikleri ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. Karadeniz Coğrafya Dergisi*, 4(1), 45-62.

- Yılmaz, T., & Demirtaş, N. (2022). *Türkiye’de Balıkçılık Turizmi ve Yasal Düzenlemeler. Denizcilik ve Turizm Araştırmaları*, 5(1), 45-59.
- Yılmaz, Z. (2022). Balıkçılık Hukuku ve Turizm Politikaları. Ankara University Maritime Research Institute.
- Zaman, M., & Birinci, S. (2009). Kaçkar Dağları’nda alternatif bir turizm aktivitesi: Heliski (Dağ Kayağı). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 33-46.
- Zaman, M., & Birinci, S. (2011). Doğu Karadeniz’de Termal Turizminin Geliştirilebileceği Merkezlerle. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Zengin, M., Süer, S., & Düzgüneş, E. (2019). Biological characteristics and population dynamics of turbot (*Scophthalmus maximus*) in the southeastern Black Sea.
- Zettl, E. H. (2017). Visual communication in the digital age. Routledge.

EKLER

Ek-1. Ardeşen Ticaret Odası Başkanlığına sorular

1. Rize'nin doğal güzellikleri ve su kaynakları düşünüldüğünde, bölgenin balıkçılık turizmi için önemli bir potansiyel taşıdığı düşünülmektedir. Ancak, bilindiğı kadarıyla Rize'de henüz aktif veya yeterince geli mi  bir balıkçılık turizmi faaliyeti bulunmamaktadır. Bu noktadan hareketle, Rize Ticaret Odası ve Ardeşen ticaret odası olarak bu potansiyeli bir ger eğ e dönüştürmek için somut adımlar atılmakta mıdır veya atılması planlanmaktadır?

2. Rize'nin sahip olduğu akarsular ve kıyı şeridi, hangi balık türlerini barındırmakta ve bu türlerin sportif olta balıkçılığına uygunluğu hakkında bilgiler nedir? Bölgenin balık stokları hakkında detaylı bir envanter veya fizibilite çalışması mevcut mudur? Eėer varsa, sonuçları nelerdir ve bu veriler balıkçılık turizmi planlamasında nasıl kullanılmaktadır?

3. Balıkçılık turizminin Rize ve diğer ilçe ekonomilerine ve yerel halka sağlayabileceğı potansiyel faydalar hakkında Ticaret Odası'nın bir öngörüsü var mıdır? Bu potansiyel faydaları maksimize etmek için hangi sektörler veya yerel paydaşlarla i  birliğı yapılması düşünülmektedir?

4. Rize'de balıkçılık turizmini ba latmanın veya geliştirmenin önündeki en temel engeller nelerdir? (Yasal düzenlemeler, tanıtım eksikliğı, eğitimli personel yetersizliğı, altyapı eksiklikleri, yasa dışı avlanma vb.) Bu engellerin açılması için Ticaret Odası olarak hangi çözümler üzerinde çalışılmaktadır?

5. Rize'yi ulusal ve uluslararası bir balıkçılık turizmi destinasyonu olarak konumlandırmak için nasıl bir pazarlama ve tanıtım stratejisi izlenmelidir? Hangi hedef kitlelere odaklanılmalı ve bölgenin diğer turizm değerleriyle (yaylacılık, rafting vb.) nasıl entegre edilebilir?

6. Balıkçılık turizmi için gerekli altyapı (konaklama, tekne kiralama, rehberlik hizmetleri, balıkçılık ekipmanı temini)  u anda hangi seviyededir ve bu altyapının geliştirilmesi için herhangi bir yatırım veya teşvik planlanmakta mıdır? Ticaret Odası, bu yatırımlara özel sektörün katılımını sağlamak için nasıl bir rol üstlenmeyi düşünmektedir?

Ek-1 (Devam). Ardeşen Ticaret Odası Başkanlığına sorular

7. Sürdürülebilir balıkçılık turizmi ilkeleri doğrultusunda, balık popölasyonlarının korunması ve çevresel etkilerin minimize edilmesi adına ne tür önlemler alınmalıdır? Örneğın, "yakala-bırak" prensibinin yaygınlaştırılması veya koruma alanlarının belirlenmesi gibi uygulamalar düşünölüyor mu?

8. Balıkçılık turizmi rehberliğı konusunda eğitimli personel yetiştirmek için ne tür programlar uygulanabilir? Üniversiteler, meslek liseleri veya ilgili STK'lar ile iş birliğı imkanları var mıdır?

9. Balıkçılık turizmi potansiyelini değerdendirme ve hayata geçirme noktasında nasıl bir yol haritası belirlediğınızı ve bu sürecin önemli mihenk taşlarının neler olacağını hakkında bilgilendirme yapar mısınız?

10. Gırgır, trol, olta gibi yöntemlerin turizmde kullanımı hakkında ne düşünöyorsunuz?

11. Deniz güvenliğı ve teknelerin denetlenmesi nasıl yürütölüyor?

12. Liman başkanlığı olarak üniversitelerle, belediyelerle veya turizm işletmeleriyle iş birliğı yapıyor musunuz?

13. Balıkçılıkla uğraşan yerel halkın turizme bakışı sizce nasıl?

14. Balıkçılık turizmini teşvik edecek projelere destek verir misiniz?

Ek-2 Rize’de balıkçılık turizmi hakkında rehberlere ve rehber adaylarına sorular

- 1.Yaşınız?
- 2.Cinsiyetiniz?
- 3.Eğitim Durumunuz?
- 4.Kaç Yıldır Turist Rehberliği Yapıyorsunuz?
- 5.Rize’de ne sıklıkla rehberlik yapıyorsunuz?
- 6.Rize’de balıkçılık turizmi faaliyetlerinden haberdar mısınız?
- 7.Sizce Rize, balıkçılık turizmi açısından potansiyel taşıyan bir destinasyon mudur?
- 8.Şu ana kadar herhangi bir balıkçılık turizmi turuna rehberlik ettiniz mi?
- 9.Rize’de balıkçılık turizmi geliştirilirse, sizce en çok hangi hedef kitle ilgilenir?
- 10.Sizce Rize’de balıkçılık turizminin gelişmesini engelleyen başlıca faktörler nelerdir?
- 11.Rize’de balıkçılık turizmi geliştirilse siz bu alanda rehberlik yapar mısınız?
- 12.Balıkçılık turizminin Rize’nin ekonomisine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?
- 13.Sizce balıkçılık turizmi ile birlikte rehberlere yönelik yeni eğitim programları oluşturulmalı mı?
- 14.Balıkçılık turizminin Rize’de gelişebilmesi için ne gibi önerileriniz vardır?
- 15.Rehber olarak balıkçılık turizmine dair yaşadığınız bir deneyim varsa paylaşır mısınız?

Ek-3. Limanlardaki balıkçılara sorulan sorular

- 1.Kaç yıldır balıkçılıkla uğraşıyorsunuz? Bu işi sizden önce ailenizde yapanlar var mıydı?
- 2.Günde/haftada kaç kez denize açılıyorsunuz ve genellikle hangi tür balıkları avlıyorsunuz?
- 3.Balıkçılık faaliyetlerinde son yıllarda ne gibi değişiklikler yaşadınız? (Balık sayısı, mevsim değişimi, maliyetler vs.)
- 4.Teknenizin özellikleri nelerdir? (Boyutu, kapasitesi, ekipman durumu)
- 5.Sizce Rize'nin ve Ardeşen'in deniz turizmi potansiyeli var mı? Bugüne kadar bu konuda bir girişim duydunuz mu?
- 6.Balıkçılık turizmi (örneğin: turistlerin sizinle denize çıkması, balık avlama deneyimi yaşaması) konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 7.Yabancı ya da yerli turistlerden böyle bir talep geldi mi hiç? Ne tür sorular soruyorlar?
- 8.Sizce turistler için balıkçılık dışında hangi deneyimler sunulabilir? (Balık pişirme, kıyı gezisi vb.)
- 10.Balıkçılık turizmine katılım için teknelerinizde veya ekipmanlarınız da ne tür değişiklikler gerekir sizce?
- 11.Böyle bir sistem kurulursa, kimlerle iş birliği yapılmalı? (Belediye, kooperatif, üniversiteler, tur şirketleri vs.)
- 12.Sizce bu işten elde edilecek gelir, mevcut balıkçılıkla elde edilen geliri tamamlayabilir mi?
- 13.Balıkçılık turizminin uygulanmasında sizi endişelendiren bir durum var mı? (Güvenlik, gizlilik, denetim, masraf, yasal durum vs.)
- 14.Deniz kaynaklarının korunması sizce bu süreçte nasıl sağlanabilir?
- 15.Turistlerle çalışmak sizin mesleğinizi ve günlük rutininizi nasıl etkiler?
- 16.Bu projeye karşı çevrenizde olumsuz düşünenler var mı? Varsa neden?

Ek-4. Rize’de balıkçılık turizmine yönelik üniversiteye sorulacak sorular

1. Üniversitenizin balıkçılık turizmiyle ilgili daha önce yürüttüğü bir araştırma, proje ya da yayın var mı?
2. Türkiye’de veya dünyada örnek alınabilecek başarılı balıkçılık turizmi uygulamaları var mı? Rize için benzer bir model geliştirilebilir mi?
3. Rize’nin zengin deniz ekosistemine rağmen balıkçılık turizminin bugüne kadar gelişmemiş olmasının sizce temel nedenleri nelerdir?
4. Üniversitenizin balıkçılık turizmiyle ilgili daha önce yürüttüğü bir araştırma, proje ya da yayın var mı?
5. Balıkçılık turizmine yönelik yerli veya yabancı turistlerin ilgisini ölçen herhangi bir veri, gözlem ya da analiz üniversiteniz bünyesinde yapılmış mıdır?
6. Üniversite olarak “Rize Balıkçılık Turizmi Geliştirme Projesi” gibi bir çalışmanın parçası olmayı düşünüyor musunuz? Böyle bir projede ilk adım sizce ne olmalıdır?
7. Bölgenin tanıtımına katkı sağlayacak balıkçılık temalı bir festival, yarışma veya kültürel etkinlik fikri sizce uygulanabilir mi? Böyle bir etkinlikte üniversitenin rolü ne olabilir?
8. Balıkçılıkla ilgili yerel halkın bilgi ve deneyimlerinin kayıt altına alınması için sözlü tarih çalışmaları yapılması sizce ne kadar önemlidir? Bu, turizme nasıl katkı sağlar?
9. Boşta duran iskele, liman veya tekneler sizce balıkçılık turizmi amacıyla değerlendirilebilir mi? Bu konuda yerel yönetimlere akademik danışmanlık verilebilir mi?
10. Balıkçılık turizmi Rize için bir potansiyel taşıyor mu sizce? Üniversitenin öncülüğünde böyle bir model oluşturmak mümkün olur mu?

ETİK KURUL KARARI

T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 09/07/2025
Toplantı K. Sayısı : 2025/470

Hatice NİŞANCI'nın "Alternatif Turizm Kapsamında Rize'de Balıkçılık Turizmi" isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- ☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- ☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 41 89 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr